DE JAREN 1817-1825

DER

NEDERLANDSCHE FACTORIJEN
VAN HINDOSTANS OOSTKUST.

NAAR ONUITGEGEVEN STUKKEN

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

VOORWOORD.

„De teruggave der Nederlandsche factorijen in Hindostan krachtens het Londensch tractaat van 13 Augustus 1814” en „De Nederlandsche factorijen in Vóór-Indië in den aanvang der 19de eeuw” maken de titels uit van twee verhandelingen, die van mij in deze Bijdragen verschenen, blijkens deel 50 (1899), bl. 247—283 en deel 53 (1901), bl. 285—511. Ik zal naar deze stukken verwijzen onder *Factorijen I* en *II*. Zij ontstonden dank het streven om aan de gegevens, door Mr. Roosegaarde Bisschop uit het *India Office* getrokken, een omraming te geven, waardoor de verdiensten dier onderzoekingen beter naar voren konden treden: zie *Factorijen II*, bl. 285. Lettende op de kosten, die ze vorderden, zijn de nasporingen niet geheel bevredigend geweest, hetgeen voor een deel moet gezocht worden in het gemis van de zeer uitgebreide, aan den onderzoeker te stellen historische kennis, benoodigd om zijn keuze onder de massa stukken te kunnen bepalen en ze juist te omschrijven. Dr. H. T. Colenbrander heeft dit zeer helder aangetoond, gelijk ik erkende, blijkens mijn artikel over „de Bisschop-onderzoekingen” van *De Indische Gids*, Juni 1813, bl. 724—736; en nader heeft hijzelf de behoefte aan zulk een kennis middellijk met de daad bewezen door de uitgave der Van der Capellen-brieven in den Appendix van *Falck's Gedenkschriften*, naar ik memoreerde in het voorwerk, bl. XXX—XXXI van mijn „Nederlandsch-Indisch bestuur in het midden van 1817” (1915) en bl. XXV van mijn „Java's Landelijk stelsel 1817—1819” (1916).

Alzoo zijn de onderzoekingen gestaakt geworden; de Bisschop-stukken liggen nu bewaard op het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage in 4 dossiers onder «Extra Aanwinsten 1903 N° XXXIV sub 7”. Voor de inkleeding der door mij behandelde papieren, in zoover ze Hindostan golden, maakte ik speciaal gebruik van de mede op het Rijksarchief aanwezige bundels N°s 11613 t/m 11637 „Kolonien na 1813”, handelende over het gansche bestaan onzer factorijen aldaar van de herkrijging in

1817 tot de overgaaf aan Engeland in 1825; doch, naar ik mededeelde, ten deze ging ik niet verder dan hetgeen strekken kon om de wedergegeven Bisschopstukken in een toonbare omlijsting te plaatsen. Nu echter wensch ik die levensjaren onzer factorijen 1817—1825 gezetter te beschouwen. Moet men ze ook noch economisch, noch staatkundig van eenige beteekenis achten, gelijk ik op bl. 286 der *Factorijen II* memoreerde, op zich zelf is het reeds geenszins van belang ontbloomt, dat die laatste levensjaren van het Nederlandsch bezit niet zonder een terugblik blijven. Bovendien heeft het maatschappelijk leven overal opmerkelijke gezichtspunten en het bestuur dier ruïnen van onze vroegere geestkracht in Vóór-Indië biedt menige intieme menschelijke zijden aan, die wel waard zijn, dat men ze leert kennen: «Whatever history may or may not be, it always concerns itself with man», naar James Harvey Robinson's „New history” (1912), bl. 74.

Blijkens den titel zal deze verhandeling niet alle factorijen, doch slechts die op Hindostans oostkust omvatten. Het bestuur van resident Van Albedyll over Suratte valt er buiten, aangezien mij hierover geen bijzonderheden bekend zijn. Wat betreft het bestuur van resident Overbeek te Chinsura, zoomede dat van onze vertegenwoordigers op de kust van Koromandel en te Tuticorin, het meer huishoudelijk karakter hunner handelingen brengt mede, dat mijn uiteenzettingen slechts een episodischen vorm aannemen. Eindelijk zullen wij de billijkheid stellig betrachten, wanneer wij de moeilijkheid der positie onzer bestuurshoofden aldaar steeds voor oogen houden. Omringd door aanmatigende Britsche bestuurders; vrijwel door de regeering te Batavia aan zichzelf overgelaten; dikwerf ook daardoor verkeerende in hoogst moeilijke geldelijke omstandigheden hebben onze vertegenwoordigers gedurende de weinige jaren van ons hernieuwd bezit er een bijzonder onaangename en verregaand ondankbaren diensttijd doorgebracht.

Wat de verwijzingen aangaat, zij er aan herinnerd, dat mijn daareven genoemd bij Nijhoff in 1915 verschenen werk, hoofdstuk II, behandelt: „De overneming van de factorijen in Vóór-Indië krachtens besluit d.d. 28 Juni 1817 N° 1”. Aangezien ik hiervoor niet meer gebonden was aan het kader der Bisschopstukken, werd in dat hoofdstuk het onderwerp veel breeder opgenomen dan ik in de Bijdragen deed, zoodat ik bij voorkeur hiernaar

zal verwijzen en wel als *Nijhoffwerk*. Daarin deelde ik mede, dat commissaris Van Braam een Britsch-Indisch schip kocht, waarmede hij de reis van Bengalen naar Koromandel en van die kust naar Batavia maakte. Hij had dit vaartuig *Prins van Oranje* gedoopt, doch nadat het tot de Koloniale marine werd gebracht, kreeg het bij G. B. d.d. 29 December 1818 N° 9 den naam van *Jacoba Elisabeth*.

Ten slotte nog deze aantekeningen in verband met het vermelde Nijhoffwerk van 1915:

a. Op bl. 172—175 aldaar wordt gehandeld over de verslagen, die de commissaris Van Braam van zijn bevindingen betrekkelijk de overneming te Batavia samenstelde. Deze stukken werden echter door Elout op zijn terugreis naar Holland medegenomen, waarom bij missive d.d. 1 Februarij 1819 door Van Braam aan den landvoogd werd voorgesteld: „dat aan zijnen gewezen secretaris Wiegeman mag worden opgedragen het wederom in order brengen van de algemeene verslagen zijner verrigtingen als zijnde de oorspronkelijke stukken naar Europa mede genomen, door Zijne Excellentie den Commissaris-Generaal Elout”. Het G. B. d.d. 4 Februari 1919 N° 9, dat deze resumtie inhield, ging daarin mede. Met de schipbreuk van de *Evertsen* zijn echter de medegenomen stukken verloren gegaan; daar nochtans de verslagen in het Rijksarchief liggen, met de bijlagen, althans vele bijlagen, moeten die stukken daarna weder opgezonden zijn.

b. In de noot van bl. 155 wees ik incidenteel op de beteekenis van het woord privilegie ten opzichte van pravilegie in de Katholieke kerk. Sinds verscheen een boekje, houdende: „Lectures on the history of the papal chancery” door Reginald L. Poole (1915), waarin een leerzame uiteenzetting voorkomt over het wezen der pauselijke privilegiën in onderscheiding van brieven en buls: zie er bl. 40 en overigens in het alphabetisch register aldaar.

c. De grondslag van behandeling is steeds geweest de verdeling van Vóór-Indië in: Bengalen, de kust van Koromandel en de kust van Malabar. Deze indeeling grondde zich aanvankelijk op art. 24 van het Britsche octrooi d.d. 11 Juni 1793 (daarna vervangen door het octrooi van 21 Juli 1813), door G. K. van Hogendorp in het Nederlandsch vertaald en artikelsgewijs van lezenswaardige bijschriften voorzien. De uitgave vormt het in 1802 verschenen derde stuk der „Verhandelingen over den Oost-Indischen Handel”; zij diende, zegt het voorbericht op bl. 5

„om te betoogen, op welke wyze, en door wat middelen, de Engelsche Natie de eerste geworden is, een voorbeeld, waarlijk allermerkwaardigst voor ons, niet om het blindelings na te volgen, maar om er het veele goede van te leeren inzien, en dit op onze omstandigheden toe te passen". De dan gegeven toelichtingen zijn vol van waardeering over de wijsheid der gegeven voorschriften. Het vermeld art. 24 luidt:

Er zullen drie Gouvernemen ten zyn, te Fort William voor Bengalen enz., te Fort St. George voor de Kust van Koromandel, en te Bombay voor de Kust van Malabar.

Dezelven zullen bestaan, elk uit eenen Gouverneur en drie Raaden, en zullen alles bestuuren, wat de Regeering, Defensie en Finantiën betreft.

De Gouverneur van Bengaalen zal Gouverneur Generaal, en de beide andere Gouverneurs aan hem ondergeschikt zijn.

V. H. teekent hierop nog aan:

„Hier wordt geen melding gemaakt van de Presidentie van Bencoolen, die men toen reeds onder de Kust van Koromandel wilde brengen, gelyk nu onlangs ook geschied is." Dit was mij niet bekend.

HOOFDSTUK I.

HET BESTUUR VAN RESIDENT OVERBEEK IN BENGALEN.

Onze commissaris ter overneming van de factorijen, de heer Van Braam, had den oud-Compagniesdienaar D. A. Overbeek bij besluit van 15 September 1817 tot resident van Chinsura en onderhoorigheden benoemd; dienzelfden dag was Chinsura's hoofdplaats aan ons overgegeven".¹ Met het vertrek van den commissaris waren aan onderhoorigheden nog slechts in ons bezit gekomen de onbeduidende posten Patna en Dacca.² Van hetgeen ons verder in Bengalen toebehoorde, nl. de posten te Fultha, Bellasore en Calcapore, is ten slotte nog slechts Bellasore in ons bezit gekomen.

Wij zullen het eerst onze aandacht tot de buitenposten bepalen; daarna Overbeek's bestuur te Chinsura zelf in beschouwing nemen.

AFDEELING 1.

Van Chinsura's onderhoorigheden.

a. Van Braam's eisch tot teruggave van *Fultha* was voorloopig onvoldaan gebleven, op grond, dat wij niet precies de grenzen van onze vroegere bezitting wisten aan te wijzen. Dezerzijds trachtte men aan het bezwaar zoo goed mogelijk tegemoet te komen; nochtans bleef magistraat Barwell weigeren om den door Van Braam aangewezen Hoff te veroorloven de Nederlandsche vlag te hijschen. De commissaris vroeg inlichtingen, waarop echter geen antwoord was ontvangen, toen hij Bengalen verliet.³ Eerst den 2^{en} Januari 1818 dagteekende Vice-President in Rade een antwoord hierover, hetwelk nu gericht was aan resident Overbeek en den 7^{en} d. a. v. door dezen ontvangen werd. Als bezwaar bleef gelden, dat de grenzen van ons vroeger gebied niet behoorlijk door ons aangewezen konden worden; men stelde

¹ *Nijhoffwerk*, bl. 196 en 199.

² Id., bl. 213—215.

³ Id., bl. 217.

uit dien hoofde voor de Nederlandsche rechten tegen een jaarlijksche som af te koopen. Wanneer wij ons hiertoe genegen toonden, beloofde het Calcuttaasch bestuur de zaak te Londen te zullen steunen, terwijl tot nader de overgave zou uitgesteld worden ¹. Op ontvangst hiervan overwoog de resident, blijkens zijn verbaal d.d. 7 Januari 1818 N° 6, het volgende:

In aanmerking gekoomen de herhaalde verklaring van den Heere Commissaris J. A. Van Braam aan den Resident gedaan, dat hij positive orders had van Hunne Excellentiën de Commissarissen Generaal, om alle plaatsen aan de vaste kust van Indië over te neemen; dat deeze orders bevat waaren in zijne te Batavia ontfangen instructiën, en dat hij van die orders in geenen deele konde afweiken; dat het derhalve den Resident geen ogenblik konde in twijfel staan wat zijde hij in deeze moest kiezen, namentlijk die van op eene zedige wijze te blijven insteeren op het geeven van bezit van de plaats, of om duidelijker te spreken op het tolereeren van het heischen der vlag, want dat de Nederlandsche Oost Indische Compagnie voor zooverre het door den Resd^t is kunnen nagegaan worden, nooit geen territoriale bezittingen te Foltha heeft gehad; dat die plaats wel zeederd onheugelijke tijden de legplaats der Nederlandsche schepen is geweest, dog dat de E. O. I. Comp. vóór den jaare 1738 geene gebouwen aldaar scheind gehad te hebben, want dat op den 18^e Juli van dat jaar door den Hoeglijnschen Raad eerst genomen is het besluit om twee Golas (schuuren) tot berging haares goederen op te rigten, die voor die tijd in sloepen of vaartuigen waaren verbleeven, of toen het verlof der Moorsche regeering verkreegen hebben, nadien het nergens voorkomt dat men haar daar in hinderlijk geweest is; dat men dus bij het Engelsche Gouvernement niet veel behoord te spreken over een possessie welkers bezit men niet zou kunnen bewijzen, door vergunningsbrieven, dat men derhalven zijn toevlugt zou moeten neemen tot het regt van veeljarig bezit, waaraan het eenzijdig Engelsche Gouvernement geen ooren zal leenen; dat die possessie ook geen wezenlijke waarde heeft, als men niet meer handelen wil met nationale schepen; want dat als den handel aan bijzondere personen overgelaaten wordt, alle particuliere schepen natuurlijkerwijze liever zullen gaan naar het middelpunt des Handels Calcutta, dan op eene plaats te blijven veele uren van Indias Hoofdstad, daar nog handel nog wandel is, daar men niets en vind als jungels, en daar alles wegsterfd door ongezondheid; dat men

¹ De brief is opgenomen in *Factorijen I*, bl. 276—277, bijl. 3. Er staat daar echter ten onrechte het jaartal 1817. Ook was het stuk niet afkomstig van Vice-president Dowdeswell, gelijk men er op bl. 252 en 276 leest, doch van Vice-president in Rade.

dus moet advoëren hetgeen de Heeren Engelschen zeggen, dat het Nederlandsch Gouvernement zig geen groote voordeelen belooven kan van de bepaalde uitgebreidheids Lands die te vooren de Hollandsche Factorij (of om naauwkeuriger te spreken golas) heeft beslaagen, en dat het daarom niet onaannemelijk voorkomt, om liever een jaarlijksche compensatie in geld te ontvangen, als men alleenlijk ziet op pecuniele belang, en er niet om geeft of de vlag van Nederland aan de boorden der Ganges op meer dan eene plaats blijft waaijen; dat den Resident evenwel geen bevoegd regter in deze zijnde, ook niets van het Nederlandsch regt kan opgeven, maar alles behoort over te laten aan het wijzere oordeel zijner superieuren.

Op deze gronden bepaalde de resident er zich toe met d.d. 7 Januari 1818 een afwijzend antwoord aan Vice-president in Rade te Calcutta te zenden ¹. Er werd daarop d.d. 16 Januari te kennen gegeven, dat het Britsch bestuur het stukje grond zou overgeven, voor zoover het buiten kijf tot onze bezittingen behoord had ². Dit was echter het eigendom van een Inlander geworden; Hoff kon het in huur verkrijgen, doch het besloeg zulk een geringe oppervlakte, dat het onmogelijk voor ligplaats van schepen geschikt was. Uit dien hoofde vervulde het „eerst” den 22^{en} Januari door Overbeek ontvangen antwoord, den resident met diepe ergernis ³. Het einde was, dat Fultha niet werd overgegeven en nog bij de Londensche onderhandelingen van 1820 een onderwerp van reclame uitmaakte ⁴.

Voor Hoff werd daardoor de eer van vlaggeman of posthouder te Fultha niet weggelegd. Hij trachtte er zijn onderhoud als slachter en herbergier te vinden. Het ging hem slecht; failliet moest hij de plaats verlaten ⁵. Bij een request, gedagteekend Chinsura, 20 December 1819, verzocht de man pensioen, aangezien adressant te Fultha: „door de reductie der dienaaren in deze plaats niets heeft kunnen verwerven, dat hij Suppliant in jaaren gevorderd en beladen is met een talrijke familje, de uiterste elende ondergaat en wezentlijk brood gebrek heeft, omdat hij door ziekte niet werken kan”. De resident zond deze bede met ondersteunend advies naar Batavia ⁶: „zijnde”, staat

¹ Zie in *Factorijen I*, bl. 277—278, bijl. 4 den brief in het Hollandsch. Overbeek deed hem in het Engelsch overzetten en verzenden.

² Zie het schrijven in *Factorijen I*, bl. 253, noot a.

³ Zie als de vorige noot en bijl. 5 op bl. 279.

⁴ Zie *Factorijen II*, bl. 447, sub i.

⁵ *Nijhoffwerk*, bl. 217.

⁶ Als de vorige noot.

er in het verbaal van dien 20^{en} over Hoff, „hij zoo lange hij konde industrieus doch altoos tegenspoedig in de ossen- en varkens slagterijen, zoo wel te Chinsurah als te Foltah geweest, terwijl het hem in het houden van een herberg te Calcutta en elders ook al is tegengeloopt, zijnde hij tegenswoordig belaad met schulden, beroofd van broodwinning, ziekelijk, en tot het bekleeden van eenige diensten geheel onbekwaam”.

De resident, die den man ook overigens gesteund had, werd slecht voor die toewijding beloond. Hoff eindigde met hem „te schelden en te lasteren zonder rijm of reeden”, teekende Overbeek in zijn verbaal van 30 Juni 1824 aan ¹.

b. Calcapore. De Engelschen hadden aan de Nederlandsche oud-gedienden en hunne weduwen maandelijksche onderstanden toegekend, waarvan zij de grootte deden afhangen van de vroeger bekleede positiën; er was daarbij een zeer ruime maatstaf aangelegd, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat de nieuwe meester tot niets verplicht kon geacht worden ². Om namen te noemen, die in deze verhandeling voorkomen, werden toelagen genoten door: D. A. Overbeek 150, B. C. D. Bouman 150, J. D. Ulrich 50, H. Botjer 16.15, P. Michel 90, J. J. Hoff 50, C. Imbert 90 Sicca Ropijen. Tot de eerste daden van commissaris Van Braam behoorde om bij besluit d.d. 6 September 1817 N° 2 te bepalen: „dat de toelagen door het Britsch gouvernement geaccordeerd aan de onderscheidene Hollanders alhier” „door het Nederlandsch gouvernement niet worden geaccordeerd” ³. De vreugde der Nederlanders over het Herstel in Vóór-Indië was dus lang niet onvermengd. Zij, die weder in Nederlandschen dienst kwamen, vonden natuurlijk vergoeding in een grootere bezoldiging; maar niet met alle kon dit het geval zijn, en bovendien werden de traktementen zóó laag gesteld, dat, nu de menschen ambtelijke positiën hadden op te houden en geen andere verdiensten konden genieten, zij menigmaal van de eene armoede in de andere vervielen! ⁴

Onder de bovenvermelde personen, vinden wij genoemd B. C. D. Bouman. Bij besluit d.d. 16 September 1817 N° 1 benoemde hem Van Braam tot „Posthouder te Calcapour” op

¹ Als de vorige noot, bl. 217—218.

² Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 188 en 306.

³ Verg. *Factorijen II*, bl. 378—379.

⁴ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 199—200.

een daggeld van 5 S. R. zoolang men nog niet tot een definitieve organisatie was gekomen; een nader besluit d.d. 22 d. a. v. N° 7 stelde hem aan tot posthouder te Calcapore op een traktement van 275 S. R. 's maands „in te gaan met den dag, dat hij bezit van die plaats zal hebben genomen”¹. Tot zoolang kreeg Bouman dus precies zooveel als hij van de Engelschen genoot! Het ongeluk wilde, dat toen hij voor de overneming te Calcapore aankwam, het Britsch bestuur hem te kennen gaf slechts tot de overgave te willen medewerken, indien er geen aanspraak op het uitoefenen van jurisdictie werd gemaakt. Bouman weigerde; de overgave had diensgevolge niet plaats. Van Braam trad hierover zoowel in schriftelijke als mondelinge gedachtenwisseling met het Calcuttaasch bestuur: het mocht niet baten. Onderwijl verbleef Bouman in de loge, hetgeen men van Britsche zijde had veroorloofd, terwijl ook Van Braam hiertegen geen bezwaar maakte, altijd in de hoop, dat het volstrekt onbillijke van den Britschen eisch ten slotte wel, dank zijn motieven, te Calcutta zou worden ingezien. Voor Bouman intusschen een misrekening, daar hij in plaats van het voor posthouder uitgetrokken traktement van 275 S. R., zoo lang slechts het beperkt daggeld van 5 S. R. ontving. Toen Van Braam vertrok, was de zaak niet verder dan dat de Vice-President in Rade de beslissing had ingeroepen van den landvoogd, markies Hastings, die destijds echter ver van Calcutta op een expeditie tegen de Marratten was².

Eindelijk bij een schrijven van 9 Januarij 1818, „dog alhier niet voor den 16^{en} daaraan bezorgd”, luidt het mede van dit tweede schrijven, drong het Calcuttaasch bestuur bij Overbeek aan, Calcapore toch maar zonder jurisdictie over te nemen, met het voorbehoud deze quaestie aan het oordeel der regeeringen in Europa over te laten³. De resident besloot d.d. 22 Januari 1818 ook dit voorstel met een weigerend schrijven te beantwoorden⁴; doch nu wel inziende, dat voorloopig in dat status

¹ In *Nijhoffwerk*, pl. 225 deel ik mede, dat Bouman bestemd was als *resident* van Calcapore op te treden; bij de herlezing van de archiefstukken vind ik dit echter niet bevestigd. Misschien trof ik nochtans dien titel aan; stellig is het, dat ik van zijn te noemen opvolger Imbert gewag vond gemaakt als „resident Imbert”; dit zal dan een verschrijving zijn geweest.

² Verg. bl. 213, 221, 224, 225, 228 van het werk der vorige noot.

³ Zie den brief in *Factorijen I*, bl. 279—281, bijl. 6.

⁴ Zie het schrijven in *Factorijen I*, bl. 281—282, bijl. 7.

quo geen verandering zou komen, en alzoo overwegende, gelijk het in zijn verbaal d.d. 2 Februari 1818 luidt: „dat men zig niet vleien kan in jaar en dag een einde der zaak en de Hollandsche vlag op Calcapoor te zien”, ging hij er tevens toe over Bouman bekend te maken; „met den provisioneele uitslag der zaaken en hem aan te schrijven, dat het als nog aan zijne keuze staat te Calcapoor te verblijven of terug te keeren”. Waarom hij nu maar niet werd teruggeroepen, is mij onbekend; ook de belanghebbende scheen geenszins er door ontmoedigd! Hij antwoordde toch d.d. 12 Februari 1818, dat hij liever bleef; alleen werd door hem verzocht, dat de loge hersteld zou worden: „daar het zelve mij geen vijlig verblijfplaats of huisvesting wezen zal, zo voor de regentijd de lekkages niet worde voorzien en de absolute benoodigde beplaatsering van zommige der muuren geschiede”. Den 19^{en} Februari schreef Overbeek hem om daartoe het verzoek te doen aan den magistraat te Moorshadabad, den heer Loch, aangezien toch de Engelschen 6000 S.R. uit Calcapore trokken. Het inroepen dezer tusschenkomst bleek nu eens niet te vergeefs. Loch berichtte bij brief d.d. 27 Maart 1818 machtiging te hebben ontvangen om 400 S.R. ter herstelling van de loge uit te betalen, hetgeen Overbeek bij besluit d.d. 30 Maart aan Bouman toestond te gebruiken.

Uit deze positie zonder arbeid werd hij tot een anderen werkkring te Chinsura geroepen ¹ en vervangen ingevolge de Bataviasche resolutie d.d. 9 Juli 1822 N° 49 door Carel Imbert, posthouder te Bellasore, waarover nader; het traktement was gesteld op 100 S.R., doch met de bepaling, dat hij in den vorm van toelage, zijn pensioen van 50 S.R. 's maands mocht blijven genieten, hetwelk hij genoot als oud-zeeofficier. Uit deze nieuwe benoeming blijkt, dat men er dezerzijds prijs op bleef stellen, dat wij een vertegenwoordiger te Calcapore onderhielden. Waarom dan maar niet de factorij zonder jurisdictie en onder protest overgenomen werd, is mij onbekend,

Toen Imbert den 10^{en} Maart 1823 zijn nieuwe bestemming bereikte, schreef deze gewezen luitenant t/z het volgende aan den resident:

Ik heb het plaisier UwEdGestr. mits deezen van mijnen gelukkige aankomst alhier te Calcapoer (den 10 Maart) bekend te maaken. Ik

¹ Zijn posthoudersdaggeld was intusschen eenigszins verhoogd: zie *Nijhoff-werk*, bl. 225, noot 1.

heb een zeer groote huys, zeer wijd en uitgestrekt, bijna als die Gouvernment van Chinsurah; ik heb gevonden, dat alleen eene partij van het huys aan de zuyd zijd woonbaar is, en genoegzaam voor 3 famillies daar in te huys vesten, maar vereyscht groote reparatiën alle rond de voorpart om de West met godowns ¹, magazijnen enz., maar alle in eene geruineerde staaten. Ik heb ontmoeten 3 arme famillien in onze factory, in de godown woonagtig. Ik heb die arme menschen en famillien gepermitteerd te verblijven indien zij de reparaties te hunne kosten willen doen, welke zij aangenomen hebben.

De Tuyn is ruym, uitgestrekt vol van gezogte vrugte boomen, peere boomen, sapatillen boomen, platte persico, enz. enz. indien niet onderhoud, wierd in twee jaren alles verlooren zal gaan — — —

Ik heb eene visite gemaakt aan den Heer Magniac, Judge en Magistrate, hij heeft mij en mijn soon en dogter verzogt maandag ten eeten; na dat mij voorkomt en wat hij mij gezegd had wegens onze logie, ik denk hij is niet onwillig ofte tegens Calcapoer over te geeven; ik heb gezegd wat de waarheid is dat ik genomineerd was, om stil te blijven, tot nadere ordre van Gouvern^t — — —

Het fraaie epistel verzocht verder eenige uitgaven aan de loge te doen. De resident haastte zich d.d. 18 Maart 1823 te antwoorden met een volstreckte weigering om uitgaven te veroorloven: „voor een plaats door de Engelschen niet overgegeven, nog waartoe geene orders zijn om dezelve over te nemen op de aangeboden voorwaarden; dat dit de redenen zijn, waarom de voorige posthouder niet anders is gegeven dan zijne dag-gelden, en door hem ook verders niets anders is begeerd of genoten”.

Imbert had zijn brief aan den resident geteekend: „na UwEd. Gestrenge in Godes heilige Protectie te hebben aanbevolen”. Eenige maanden daarna, den 23^{en} October 1823, overleed hij in den ouderdom van 64 jaar.

c. Voor de overneming van *Bellasore* werd door commissaris Van Braam Charles D'Acosta aangewezen. Ook tegen deze teruggave rezen bezwaren, die geruimen tijd tot geschil aanleiding gaven en evenzeer voortvloeiden uit door ons beweerde doch van Britsche zijde betwiste rechten op den omvang van het gebied. ² Eindelijk d.d. 12 Februari 1819 schreef het Calcuttaasch bestuur aan Chinsura's resident een brief met vele bescheiden, die na een breedvoerig onderzoek, Overbeek eerst d.d. 16 Juni d. a. v.

¹ Voorraadschuren?

² Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 218—219.

deed antwoorden, bevonden te hebben: „dat de Nederlandsche agent D'Acosta de factorij te Bellasore heeft overgenomen, zoodanig als die altoos onder de zorgen zijns vaders gestaan heeft, en het is uit dien hoofde, dat ik van gedagte ben, dat ik Uwe Excellentie en Edelen over dit bijzonder point niet langer behoor lastig te vallen”. Bij dezen in het Engelsch gestelden brief wees hij bovendien op eenige door Inlanders in eigendom genomen gronden, welke mede tot onze factorij behoorden, waarom hij ze alsnog reclameerde. Bij brief d.d. 2 Juli 1819 ving het Calcuttaasch bestuur aan te berichten: „We are happy to perceive, that the arrangements relative to the Dutch factory at Balasore have been adjusted to your satisfaction.” Doch wat de alsnog gereclameerde gronden betrof, hiertoe werd de resident naar den weg van rechten verwezen; van Britsche zijde beweerde men, dat reeds acht jaar vóór de overgave der factorij aan de Engelschen, bedoelde gronden niet meer tot haar behoorden, waarop Overbeek aantekende: „dat dit een voorwendzel moet weezen van de Engelsche bediendens, om hun zaak goed te maken, en zich van de restitutie te ontslaan”. Echter meende de resident, blijkens zijn verbaal van 12 Juli 1819 zich van verder reclame te Calcutta te moeten onthouden: „hoezeer men ook met voeg verder zou kunnen aandringen op de voldoening aan de begeerte door den Resident uitgedrukt bij zijn brief van den 16 Juni 1819 (vide resolutie van den 14 Juni 1819), die aandrang niets zou te weegen brengen als eene andere weigering en dat derhalve het beste middel in de tegenwoordige toestand van zaken is, den posthouder D'Acosta te gelasten zijn oog te wenden naar het ordinair gerechtshof”.

Overigens was het optreden van dezen posthouder slechts een bron van ergernis voor den resident. D'Acosta had van de loge een teekening met beschrijving opgezonden, waaruit de resident den indruk kreeg, dat zij „ten minsten een ordentlijk verblijf was voor den posthouder”¹. Uit dien hoofde weigerde Overbeek om met een voorstel van D'Acosta in te stemmen tot verkoop van het gebouw voor afbraak; hij gelastte daarentegen eenige herstellingen. Niettemin ging D'Acosta toch tot verkoop over, althans van een deel der loge, terwijl hij daaraan de snoodheid voegde het geld ten eigen bate te gebruiken. Een

¹ Aanteekening in 's residents verbaal van 19 Januari 1821.

en ander trad echter eerst aan den dag, nadat de resident bij Perziaanschen brief d.d. 22 September 1820 van den vlaggeleman en een ander beambte uit Bellasore bericht ontvangen had, dat den 19^{en} t. v. de posthouder was overleden, of, gelijk het luidde in de vertaling, blijkens 's residents verbaal d.d. 28 September, dat door D'Acosta was: „zijne afstapping van het onbestendige toneel dezes waerelds gedaan, en zijne schreden gewend naar de meer bestendige woonsteede voor hem buiten de waereld”. De kennisgave eindigde met den wensch: „dat door de genade Gods de zon Uwes heijls steeds helder scheinende en in volle heerlijkheid-pralende moge blijven”.

De jongere broeder van den overledene, Laurens D'Acosta, die een herberg te Calcutta had, verzocht de opengevallen plaats; doch de resident had daartegen, blijkens zijn besluit d.d. 28 September 1820, bezwaar, omdat hij den man volstrekt niet kende, daarbij overwegende: „dat de geweze posthouder Charles D'Acosta een zwarte Portugees was, dat hij als een man van geen character en overgegeeven aan den drank in het geheel geen eer gedaan heeft aan den Meester, die hij representeerde, en dat hij door den Resident is gecontinueerd alleen uit eerbied voor de aanstelling van den Heer Commissaris; dat men nu van dien man door de dood bevreed is, het raadzaam zal zijn, naar een oud decent dienaar, behoorende tot de Nederlandsche natie, om te zien, dan de post van posthouder te Bellasore alweder te geeven aan een man van denzelven stempel als Charles D'Acosta geweest is”. Nochtans schreef de resident aan Laurens te Calcutta, die toch voor de zaken zijns broeders naar Bellasore moest, om een bericht over den staat der loge in te zenden. Dit schrijven ontving de geadresseerde te Bellasore, waarheen hij intusschen vertrokken was en dat hij d.d. 7 October 1820 bereikt had. Zonder op het verzoek te antwoorden, deed Laurens enkel d.d. 9 October, „in zeer gebroken Engelsch”, verbaliseert de resident d.d. 21 d. a. v., een nieuw verzoek om benoeming tot posthouder. Wij moeten hier terugkomen op Imbert, die, naar wij lazen, als posthouder van Bellasore, in 1822 overgeplaatst werd naar Calcapore. Bij het openvallen van Bellasore in 1820 woonde Imbert te Chandernagore, 4 mijlen van Chinsura ¹. Op een verzoek aan Van Braam om

¹ „natif de la côte d'Amérique”, lees ik in een door de Fransche autoriteit te Chandernagore na zijn dood afgegeven stuk.

plaatsing op de Kust, had de commissaris bij besluit d.d. 25 September 1817 N° 1 afwijzend geantwoord, in aanmerking nemende, luidde het: „dat hij nooit in eenige bediening is geweest, en dat het getal der ambtenaaren reeds in dienst geweest zijnde, de ambten verre surpasseeren, en dezelve dus preferent moeten geconsidereerd worden volgens de Instructiën van Hunne Excellentien de Commissarissen Generaal over Neerlands Indiën, en dat dus den Commissaris tot de overnaam van Zijne Majesteits bezittingen op de vaste kust van Indiën geene macht heeft om meerdere ambtenaren aan te stellen”. Tevens werd hem echter aangeraden: „zich bij de eerste gelegenheid aan Hunne Excellentien de Commissarissen Generaal over Neerlands Indiën te adresseeren, in hoope dat welke de magt hebben in zijn nood zal worden gezorgd”.

Imbert, hieraan gevolg gevende, ontving bij G. B. d.d. 1 Augustus 1818 N° 9 een nonactiviteitstraktement als „gewezen luitenant ter zee” van f 50 's maands, terwijl den resident werd opgedragen hem bij voorkomende gelegenheid te plaatsen. Imbert's verzoek, daartoe den 4^{en} Juli 1819 gedaan, had echter geen dadelijk resultaat, omdat de resident geen positie open vond overeenkomstig zijn vroegeren rang. Nu echter dat Bellasore bleek opengevallen, wendde zich belanghebbende d.d. 21 October 1820 opnieuw tot den resident met beteren uitslag. Bij een besluit van denzelfden dag benoemde Overbeek hem er tot posthouder: „daar hij zeer wel bekwaam is tot het vervullen van dien post” en „daar Zijn Edele uit hoofde zijner hoge jaaren, gebrek aan taalkunde en andere bekwaamheden in geene andere posten in deeze directie kan worden geëmployeerd”¹. Den 6^{en} Januari 1821 kwam hij op de reede van Bellasore met vrouw en dochter. Bij schrijven d.d. 11 d. a. v. gaf hij een allertreurigst verhaal van zijn indrukken, ook over de gedeeltelijk door wijlen D'Acosta afgebroken loge. „Heel ver van de wal”, was hij ten anker gekomen, daar de reede er gevaarlijk werd

¹ Voor de reis van Calcutta naar Bellasore had Imbert 150 S. R. noodig, die de resident d.d. 14 November 1820 toestond, echter met overtreding van het uit Batavia ontvangen reglement op de reis- en verblijfkosten, hetgeen de resident deed aantekenen: „dat die Regulatiën, geschikt naar de locale gesteldheid van Java, aldaar ontwijfelbaar goed en saluttair kunnen weezen, dog dat men in een land als dit zich daarnaar niet zal kunnen gedragen, omdat het reizen enorm duur is, en een gemeen klein open vaartuigje twee S. R. daags kost”.

geacht¹. Imbert zond aan Laurens D'Acosta een brief om booten ter afhaal. Een kleine sloep ging dientengevolge op den 7^{en} naar het schip; hierin moest zich de posthouder met zijn gezin en eenige kleinigheden naar wal doen brengen. „Helaas Heer Resident”, riep hij uit, „ik kan niet genoeg met de per uitdrukken mijne verbaasdheid te vinden alles in eene geruineerde staat, onbewoonbaar.” De loge zonder dak zijnde, had men in de open lucht moeten doorbrengen, ware het niet, dat de aangekomenen gebruik konden maken van een door D'Acosta aangeboden „seer kleyne miserable van mud gemaakte hut, bestaande in een kleyne kamer en een kleyne saal — daar in trekkende mijn vrouw en dogter kan niet helpen traanen te storten”. „Naast onze logie is dat van de Engelsche, gescheiden bij de gewezene muur, een seer fraije gebouw”; ook de Deensche loge, schoon klein, was in goeden staat. Met het optreden van dezen nieuwen posthouder werd overwogen of men niet den boedel van den voorganger zou aanspreken voor de ongerechtigheden door dezen begaan; maar, in overeenstemming met Imbert, oordeelde de resident²: „dat het der moeyten niet waardig zal weezen daar over veel ophef te maken en kostbare processen te beginnen”.

Toen de Bataviasche resolutie d.d. 9 Juli 1822 Imbert overplaatste naar Calcapore³, werd hij tegelijkertijd vervangen door Jan Dirk Ulrich: „op het daartoe staande tractement, welke is de revenuen die de plaats oplevert”! Ulrich werd geboren in Amsterdam en had zich in 1791 met het Compagniesschip *Triconomale* als jongen tegen f 5 'smaands gage naar Batavia begeven, waar hij het volgende jaar aankwam; met *De Zeebouwer* was hij toen naar Paliakatta gezonden. Door den Engelschen oorlog ondervond hij een reeks ongelukken. Van Braam trof hem te Chinsura aan. Met vrouw en 4 kinderen niet genoeg hebbende voor levensonderhoud, verzocht Ulrich in een request van 4 September 1817 om, zoo hij niet in dienst kon genomen worden, nu dat

¹ „It sometimes happens that ships arriving in Balasore roads, have to anchor, and send boat on shore for a pilot; but a boat should not attempt to pass over the bar but at the last quarter flood, as in the first quarter the sea breaks very high on it.” Bl. 93, dl. II van W. Milburn's „Oriental commerce” enz. (1813): verg. *Nijhoffwerk*, bl. XXXIV N° 60.

² Besluit d.d. 19 Maart 1821 N° 1.

³ Zie bl. 12.

Dl. 74.

hij 22 jaar werkeloos geweest was, op kosten van den lande, naar het vaderland terug te gaan. Bij een besluit van commissaris Van Braam d.d. 31 October 1817 N° 4 werd hem medegedeeld:

Dat, vermits de reductie der ambtenaaren ter deezer plaatze, hem geen emplooy in den dienst kan worden gegeven;

En door ontstentnissen van Neerlands scheepen hem ook geene vrije passage na Europa kan worden vergund;

Echter uit consideratie zijner langjarige diensten hem aan te stellen als Procureur voor den Europeesche raad van Justitie ter deezer plaatze, buyten koste van den Lande.

Dit procureursschap -- men verzint toch wat! -- verbeterde 's mans positie zóó weinig, dat de resident zich wel geneigd toonde hem een ander baantje te geven, doch steeds had deze, als beneden zijn verleden, er voor bedankt. In 1820, toen de Bataviasche regeering een besluit nam ter pensionneering van Overbeek's secretaris Muller en er daardoor vacatures voor klerken op het residentiekantoor zouden ontstaan, had de regeering hem voor klerk aangewezen, doch Ulrich weigerde de betrekking, onder mededeeling: „dat hij door het instrueeren zijner kindren, waaraan hij nu zijn tijd besteedt, wel tweemaal zooveel uitwint”. De resident had vervolgens een paar andere klerken benoemd en in een verbaal d.d. 21 Juni 1820 gememoreerd, dat Ulrich, ofschoon wel een betrekking wenschende, reeds niet onder commissaris Van Braam was benoemd: „omdat de pretensiën van den heer Ulrich zoo hoog liepen, dat hij zich verbeelde, dat een jong matroos aanstonds admiraal kon zijn, dat hij daarom niet als klerk is benoemd geworden en dat die posten door den Heere Commissaris aangevuld zijn door Inlandsche kinderen, die zekerlijk wel zwart en geen Nederlanders zijn, dog die daartoe meer regt hadden als Zijn Edele, nadat zij bereids zints 1783 als effectieve assistenten hadden gediend op het soldij- en negotiecomptoir; dat die posten met een salaris van 30 S. R. door niemand konden worden aanvaard als door Inlandsche kinderen”, die leefden van rijst met zout en groenten in olie gebraden, doch het overigens armoedig genoeg hadden „ten blijke waarvan de Resident zijn klerk Vermeeuw met nog 25 Rop. alle maanden heeft moeten ondersteunen”.

Deze herinneringen vloeiden voort uit het volgende eigenaardig incident, hetwelk destijds met Ulrich voorviel. De 2de resident

Bouman werd in een burgerlijk proces betrokken, dat voor den Raad van Justitie te Chinsura moest dienen, waarin hijzelf zitting had. Aangezien dit nu niet kon, moest er een buitengewoon lid benoemd worden, waartoe de resident bij besluit d.d. 12 Juni 1820 Ulrich aanwees. Deze requesteerde echter d.d. 17 d. a. v. om hiervan ontslagen te worden, als reden aanvoerende:

„Dat hij bereids zeven jaren volstrekt is werkeloos geweest, dat is, dat hij gedurende al dien tijd zich met geen regtszaken hoegenaamd heeft bemoeid, vermits de raad, waarmede hij sommigen zijner vrienden heeft ten dienst gestaan, niet als practiseerend kan worden aangemerkt;

„Dat hij weleer de eer heeft gehad voor het college van Justitie als sollicitateur te ageeren, dog dat hij openhartig bekent, geen grondige kennis van de wetten van zijn vaderland te hebben, ten minste niet in zoodanige graad, dat hij zich zou durven vermeten als lid van een achtbaar college zitting te hebben.”

De resident, deze weigering zeer euvel duidende, wees het verzoek om ontslag bij besluit d.d. 17 Juni 1820 N° 1 af, overwegende o. a. „dat de redenen door den Heer J. D. Ulrich opgegeven, niet als voldoende beschouwd kunnen worden; dat hoe nederig hij ook denkt over zijne habiliteiten, niemand in de colonie van de zulke, die niet geëmploijeerd zijn, hem overtreft in de kennis van regten; dat hij als een Nederlander, levende onder de bescherming der vlag, natuurlijk gehouden en verplicht is, het gouvernement naer het beste zijner vermogens ten dienste te staan, als zijn dienst gevorderd wordt; dat hij nog onlangs verzocht heeft te mogen dienen; dat hij geen dienst in deze Colonie kan aanvaarden, waarin hij niet onmiddellijk in betrekking staat met de Justitie, en dat hij door zich zelve als onbekwaam in dit geval te verklaren, ook inhabel moet wezen om in eenige post gebruikt te worden”.

Ulrich in zijn antwoord d.d. 20 Juni 1820 bleef bij het verzoek om ontslag, niet onnatuurlijk zijn bevreemding uitende, dat ongeschiktheid voor het rechterlijk ambt hem tevens voor iedere andere betrekking onbekwaam deed verklaren. „En indien”, voegde hij er aan toe, „zulk een openhartige bekentenis hem in den tijd mogt blootstellen van onhabel tot het bekleeden van posten te worden geagt, hij zich daaraan geduldig zal moeten onderwerpen, vermits hij liever zelve lijdt dan oorzaak te zijn, dat andere door zijne niet genoeg grondige kennis, in

hun regt zouden worden verkort". Wel was hij door commissaris Van Braam met het procureursambt vereerd, doch hij had het nooit uitgeoefend „en uit dien hoofde ter vermijding van alle onaangenaamheden zig sedert het herstel van het Nederlandsch bestuur zich met niemand opgehouden, maar geheel een afgetrokken leven geleid". Bij besluit van dien 20^{en} werd den weerbarstige „het ongenoegen van den Resident over zijn herhaalde ongegronde excusen" betuigd en alsnog hem aangezegd de benoeming te aanvaarden. Nu eindelijk gaf Ulrich bij schrijven van den volgenden dag toe; doch: „ter vermijding van alle onaangenaamheden, zoo voor zig zelve als zijne familie, die hij ziet, dat zullen resulteren, zoo hij volhardt in het weigeren van een noodzakelijken dienst"; hij verklaarde zich alzoo bereid tot het afleggen van den eed, echter uit „dwang en vrees". De archi-zeurende resident teekende hierop in zijn verbaal van 21 Juni 1820 aan, dat Ulrich in „zijn vrijmoedig gesprek met den Resident gehouden, geenszints eenige blijken van vrees heeft aangetoond, en dat de liefde en bescheidenheid, waarmede hij toen en steeds behandeld is, het gebruik dier termen heel onvoegzaam maken". Den 27^{en} Juni 1820 deed Ulrich den gevordenden eed.

Hij bleef overigens buiten betrekking, toen in 1822 de post van Bellasore openkwam, waartoe, naar wij lezen, de Bataviasche regeering Ulrich had aangewezen. Wel offerde hij nu in beginsel geen bezwaar, doch niet ten onrechte scheen hem het vermeld traktement (bl. 17) wat verdacht. Hij vroeg daarom, bij schrijven, gedagteekend Chinsura 28 Augustus 1822, den resident inlichting: „wat die revenuen bedragen, ten einde te kunnen oordeelen of dezelve voldoende zijn om een vrouw met vier kindren op een fatsoenlijke wijze, overeenkomstig met de waardigheid van Zijn Majesteits Posthouder te kunnen onderhouden". Denzelfden dag antwoordde de resident, dat de maandelijksche inkomsten bestonden uit 25 S. R. huishuur en 25 of 30 S. R. „maar dat daarvan moeten worden gedetracteerd de gagiën van een vlaggeman en een pion zoo de posthouder die noodzakelijk denkt". Overbeek had zich misschien eenigszins vermaakt met de posthouderlijke *waardigheid*, althans in zijn verbaal overwoog hij:

Dat het niet te verwonderen is, dat J. D. Ulrich, de gewezen Matroos van de pen, voor S. R. 25 's maands in deeze Colonie, zig zeer vereerd acht met de post waartoe hij verheven is;

Dat de waardigheid van een posthouder te Bellasore, die niets te doen heeft als eens in de week de vlag te heischen, evenwel niet van zulk een belang kan gerekend worden, als de Heer Ulrich zich scheind voor te stellen;

Dat al veertig jaaren geleden, daaraan geen waardigheid altoos is gehegt, en dat daarom dit postje aan een inlandschen Portugees Da Costa, door de voorige Directeur in Bengalen is gegeven, zonder eenig ander salaris als de revenuen der Plaats die omtrend S. R. 25 of 30 zullen bedragen;

Dat de Heer Imbert dat postje heeft aanvaard op hoop van iets beters, en dat zijne bereidvaardigheid beloond is, ook zelve boven zijne verwagting;

Dat aan de Heer Ulrich ondertusschen al tweemaal een dienst is aangeboden, te weeten het klerk- en het substituut secretarisschap, zonder dat hij dat heeft gelieven te aanvaarden, en dat het te dugten is, dat hij het posthoudersschap te Bellasoor ook al beneden zijne verdiensten zal rekenen.

Ulrich mocht dan slechts matroos van de pen geweest zijn, onberedeneerd handelt hij niet en de door hem geschreven brieven blijken geenszins beneden peil. Bij schrijven van den volgenden dag, dus 29 Augustus, antwoordde hij van onmogelijk op zulk een inkomst te kunnen leven; hij had om dezelfde reden indertijd niet aanvaard het aangeboden klerkenbaantje van 40 S. R.; de huishuur voor Bellasore van 25 S. R. beteekende evenmin iets, daar de huur aldaar wellicht hooger was; verder wees hij er op, dat Bellasore geheel onder Engelsch rechtsgebied stond, en het dan toch niet aanging, dat de Nederlandsche posthouder minder zou krijgen: „dan de minste klerk van de Engelsche regter”; eindelijk zou zulk een bekrompen bestaan doen vreezen, met betrekking tot de verschuldigde opbrengsten: „dat de ingezetenen, de geringe waardigheid van de Posthouder beschouwende, mogelijk nog halstarrig zullen zijn in het voldoen derzelve, dat natuurlijk klagten aan de Engelsche rechter zal te wegen brengen en onaangenaamheden veroorzaken, die aan de gunstige oogmerken, die hun Hoog Edelheden hebben gehad, om hun Dienaar voor zijne dertigjarige dienst te lonen, niet zullen beantwoorden”.

De resident vond weer Ulrich's houding weinig geschikt. Naar zijn inzien, gelijk nog blijkt uit het verbaal van 29 Augustus 1822, had belanghebbende, op hoop van zegen, de betrekking moeten aanvaarden; ware er slechts „iever tot den dienst”

geweest, zoo zou „het gunstbetoon van de Edele Hoge Indische Regeering met vreugde” ontvangen zijn. In het schrijven van 29 Augustus las Overbeek een bepaalde weigering daartoe, zoodat deze bij besluit d.d. 28 September 1822 den vroeger verworpen Laurens D'Acosta met de waarneming van Bellasore belastte. D'Acosta schijnt het niet met zijn „waardigheid” in strijd te hebben geacht om er mede genoegen te nemen; het duurde echter tot 8 Mei 1823 alvorens de waarnemer zijn optreden te Bellasore berichtte! Hij moest weldra plaats maken voor een ander gewezen matroos.

In 1787 kwam met het schip *Hinloopen* te Chinsura uit Batavia Hendrik Botjer, die op de Compagniesloodssloepen geplaatst werd. Deze Nederlandsche loodsdienst op den Ganges dacht zich Botjer met de teruggave der factorijen hersteld, waarom hij, „weleer Bootsman op een der geweze lootssloepen, die vóór den jongsten oorlog, voor particuliere rekening in de Ganges gevaaren hadden”, plaatsing bij dien dienst verzocht. Het verzoek bracht commissaris Van Braam op de gedachte om aan het Calcuttaasch bestuur de toestemming te vragen, dat de Nederlandsche loodsdienst weder in het leven zou worden geroepen. Ook dat werd echter geweigerd, zoodat dit mede een reclamepunt werd in de Londensche onderhandelingen van 1820¹.

Botjer, daardoor evenzeer gedupeerd, ontving bij een Bataviaasch besluit van 10 Mei 1819 een maandelijksch pensioen van 18 S.R. Op dezen gepensionneerde viel Overbeek's aandacht voor het posthoudersschap van Bellasore, waartoe hij hem in Augustus 1823 aanwees; de benoemde kon dan bij het pensioentje de onbeduidende emolumenten, aan dit baantje verbonden, ontvangen. Deze laatste posthouder van Bellasore berichtte d.d. 13 September 1824 eenige quaesties te hebben; hij voegde bij den brief: „twee ruwe schetsen van de grafnaaldens van Michiel Elias burggraaf van Zevenhuizen, overleden November 1606 en G. K. van Hetsveld in 1680”. Nogal aardig bedacht van een bootsman, zou men zeggen, temeer omdat de toezending geschiedde, teekende het Chinsura-besluit d.d. 20 September 1824 aan, „zonder eenig verder oogmerk als omdat zij volgens het denkbeeld van den posthouder zouden

¹ Zie over een en ander *Nijhoffwerk*, bl. 218.

kunnen dienen tot ontdekking van oude documenten"! ¹ Botjer vroeg bovendien eenige toelaag, daar hij van de inkomsten niet kon leven — had Ulrich niet prijzenswaardig gehandeld door bijtijds te reclameeren?! — „zijnde nu oud geworden, in Nederland getrouw gediend te hebben zedert het jaar 1776, zijnde dien tijd met het schip de Patriot op Batavia, captⁿ Muller, en nu zedert 1787 in Bengalen, en heb ik nu een pensioen van 18 ropijen 's maands, zijnde dat van een bootsman". De resident deponeerde de grafzerkenmissive en vermaande Botjer bij besluit d.d. 20 September 1824 N° 1, ook in verband met den nu naderenden afstand onzer factorijen aan Engeland: „in vrede en vriendschap te leeven met zijn nabuuren, de Engelschen, en om geringe oorzaken het vuur van twist en tweedragt niet aan te stookken, nadien dat vooral in de tegenswoordige toedragt van zaken niet voegzaam en noodzakelijk scheidt te weezen".

d. Na dezerzijdsche overneming der posten te *Fatna* en *Dacca* bleek het, dat het Britsch bestuur de materialen van de geheel vervallen oud-Nederlandsche loge te Dacca voor 1152 S. R. had verkocht ². Deze som kwam ons toe, krachtens de bepaling van

¹ De door Botjer opgegeven namen heb ik niet kunnen thuis brengen. In het op bl. 17 noot 1 vermelde werk van Milburn, dl. II, bl. 93, leest men wel van een paar grafnaalden te Bellasore, doch er staat: „The Dutch had a factory near the English one, between which are two lofty pyramids, erected to the memory of two Dutch ladies."

² Na in het *Nijhoffwerk* op bl. 179 het verleden dezer factorijen te hebben-gememoreerd, werd op bl. 215 de terugneming behandeld. Ter eerstgenoemde bladzijde maakte ik op het daarbij aangehaalde gezag melding van Patna als „de oude hoofdstad Pataliputra, door den grooten keizer Asoka (264—227 v. C.) herbouwd". Nader vind ik medegedeeld door Prof. Dr. H. Kern: „Op de plaats waar 't oude Pataliputra stond, thans gedeeltelijk ingenomen door Patna, heeft men sedert eenigen tijd uitgravingen ondernomen". Bijdr. Inst., dl. 72 (1916), bl. 383. Bovendien, en hierop wilde ik speciaal de aandacht vestigen, nam ik nu eerst kennis van hetgeen dezelfde schrijver vroeger over het onderwerp mededeelde, blijkens zijn *Verspreide Geschriften*, dl. III (1915), bl. 4. Asoka blijkt te moeten zijn Açoka, de jaartallen behooren te wezen 272—231 v. C. en verder lees ik tegenover de bewering van een schrijver, die Açoka voorstelt als „den grootsten keizer die ooit in vroeger of later tijden geregeerd heeft", het volgende: „De waarheid is dat er geen enkele krijgs- of regeeringsdaad van Açoka is opgeteekend waaruit die grootheid zou blijken. Zijn edicten getuigen van 's vorsten theoretische belangstelling in het zedelijk en stoffelijk heil zijner onderdanen en van zijne niet geringe ijdelheid, maar verder niets. Volgens de Budahistische overleveringen, waaraan wij echter niet overmatig veel waarde hechten, was

het Londensch tractaat, dat men de koloniën zou overgeven overeenkomstig den staat, waarin zij zich tijdens de sluiting van het tractaat bevonden. Op Overbeek's vordering ten deze antwoordde het Calcuttaasch gouvernement bij missive, gedagteekend Fort William 8 Mei 1818, dan ook toestemmend, er bijvoegende: „We are gratified that our feelings of public duty enable us in this instance to manifest our cordial disposition to comply with your representations on every suitable occasion.” Overbeek — tevreden, blijkens zijn verbaal d.d. 13 d. a. v. over „de waarlijk gereede wijze op welke het Engelsche Gouvernement toestaat al hetgeene er herwaards wordt begeerd en de vleierende betuiging van altoos gereed te zullen zijn op de hartelijkste wijze te zullen instemmen, met de begeertens van den Resident bij iedere voegzame gelegenheid” — bedankte zoowel voor deze terugbetaling als voor de inwilliging van een verzoek omtrent het plaatsen van drankwinkels, waarop nader wordt teruggekomen.

e. Overbeek had, gelijk in den aard der zaak lag, de administratie te Batavia steeds op de hoogte gehouden van de uitgaven en inkomsten zijner residentie; maar, niettegenstaande er dus alle gegevens ter beschikking waren, vroeg toch, gelijk het zoo menigmaal bij de landsadministratiën voorkomt, de hoofddirectie van Financiën in 1823 een *opgave van de rendementen der verpachtingen, gehouden in de onderhoorigheden van Chinsura*. Vandaar den 3^{en} Juni 1823 een rapport, waarin Overbeek een goed overzicht geeft van den armelijken staat onzer factorijen in Bengalen. Hij somde op ¹:

Primo: Dat Calcapoer niet is overgenomen van de Engelschen, dus dat de daar vallende revenuen, die welligt S. R. 6000 's jaars kunnen gerekend worden, door de Engelschen worden ingezameld.

Secundo: Dat Bernagoor is afgestaan aan de Engelschen voor de revenuen van S. R. 6500 's jaars, dat dit alles te goed is zinds den 15^{en} September 1817, omdat er geene orders tot inkasseering bestaan.

Tertio: Dat Folta niet is overgenomen, en dat al waare dat het geval, geene verpachtingen aldaar zouden kunnen plaats hebben, als zijnde alleen een legplaats voor scheepen.

Açoka in zijn jeugd een monster, en in zijn ouderdom een verspiller van 's lands penningen. Welke groote verdiensten men hem ook gelieve toe te dichten, eene geschiedenis van zijne regeering bezitten wij niet, en het gaat daarom niet aan hem op grond van veronderstelde voortreffelijkheid te stellen boven anderen, wier geschiedenis wij om zoo te zeggen van dag tot dag kennen, boven een heerscher bijv. als Akbar.”

¹ Verg. over de nu volgende posten het Alph. reg. van het *Nijhoffwerk*.

Kwarto: Dat Decca geene revenuen heeft als die voortspruiten van een klein stuk grond op welke voorheen de Logie stond, en welkers verhuuring zoo onzeker is, dat men dezelve voor niet met al kan in de schaal werpen.

Kwinto: Dat te Patna niets is als een vervalte Logie, waar aan geene revenuen subject zijn, dat men die logie nu en dan eens voor een enkele maand kan verhuuren, maar dat de vervalte staat der gebouwen zoo groot is, dat men niemand vind die dezelve permanent kan of wil betrekken.

Sexto: Dat de revenuen der Logie te Bellasore naauwelijks S. R. 25, alle maanden, zijn afgestaan aan den Posthouder aldaar, dus dat er daar even zo min als ergens elders niets te verpachten valt.

Na deze vermelding der feiten, eindigt de resident met den verdienden schrobber:

Septimo: Dat dit alles ampel en bij herhaling is gerapporteerd, dat het als van zelve in het oog valt, dat de Resident niet zou nagelaten hebben aan zijne pligten te voldoen, en de verpachtingen, waar zij dan ook mogten plaats hebben, zou hebben gerapporteerd als er des wegens iets te rapporteeren was gevallen.

AFDEELING 2.

Resident Overbeek's bestuur te Chinsura.

a. De vorige afdeeling besloot met nutteloos geschrijf van de Bataviasche administratie; wat wij echter hier ten aanzien van *Overbeek's titelatuur* lezen, is stellig wel heel belachelijk. Het blijkt, dat brieven van Engelschen over landszaken, gericht aan het bestuurshoofd van Chinsura het adres voerden: „The Honble D. A. Overbeek Esqr, Resident at Chinsurah”. Bij nota op zulk een schrijven eens antwoordende, stelde Overbeek aan het hoofd van dat stuk d.d. 26 Februari 1819: „The Honble D. A. Overbeek to owners of the ship Auspicious”, waarna een opdracht volgt tot verschepping van goederen.

Het kwam in de verbalenbundels voor, waarvan de residenten afschriften aan de regeering behoorden te zenden. Bij besluit van den Gouverneur-Generaal in Rade d.d. 12 September 1819 N° 1 — nog wel in Rade! — werd den resident, gelijk hijzelf in zijn verbaal van 1 Januari 1820 aantee kent, afkeurend gewezen op het gebruik van zekeren titel, „die de Resid^t gezegd word zich te laten geeven in Publieke actens, zoo als voorkomt sub dato 26 Febr^j 1819, pag. 162” en hem gelast

— stellig voor de bondigheid! — „voortaan geen anderen titel te voeren als *Resident van wege het Nederlandsche Gouvernement in Indië voor de Nederlandsche bezittingen in Bengalen*”. Van deze belangrijke vermaning nota nemende, voegde de resident er het volgende aan toe:

Zijn Exellentien in den Raad te bedanken voor de weidsche tytul aan den Resid^t geschonken, Zijn Edele te betuigen, dat de Resid^t nooit zig enig tytul heeft doen geven, nog ook nooit op enige tytul geïnsteed heeft, zelve niet eens op die van Resid^t; dat hij dit klatergoud beschouwd als ydelheid en kwellinge des geestes, de aandacht van die wij zijn onwaardig; dat de Resid^t heeft opgeslaagen de datum in het besluit aangestipt, te weten 26 Febr^y 1819, dog dat in de geheele Resolutien van dien dag slechts eene voordragt is luidende To the Honble D. A. Overbeek Esqr, Resident at Chinsurah¹; dat hij niet weet wat hierin af te keuren is; dat iedere vreemdeling hem the Hon'able zal blijven tituleeren; dat het Engelsche Gouvernement dat ook doet, omdat aan de post, die de Res^t de eer heeft te bekleeden, onder hun dien tytul gehegd is; dat den Resident niet en weet op wat grond hij ongenoegen moet ondervinden over zaaken, waaronder hij geheel leidelijk is; dat hij het niet helpen kan dat zommige hem tituleeren Exellent, anderen Eerwaardig, anderen Schildknaap, ² anderen WelEdelGestr., anderen Mijn Heer ³, en anderen Res^{dt} van de Edele Oost Indische Comp.; dat het laatste voornamentlijk zulk een beklagelijke onkunde aan den dag legt, dat het zelve niets als een smijl van verachting schijnt te meriteeren.

Smijl van verachting! Door den resident was dus daarin vroeger berust; die er aanleiding toe had gegeven was Charles D'Acosta, onze posthouder van Bellasore, de zwarte Portugees ⁴. Maar toen deze nu weder een brief d.d. 24 Januari 1820 richtte: „aan den Resident van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie te Chinsura”, gaf de resident hem erover op zijn baadje. Bij besluit d.d. 31 d. a. v. bracht hij hem toch onder de aandacht — in het Perziaansch, anders verstond D'Acosta niet! — „dat de titul die hij hegt aan de naam van den Resident, onbetamelijk is, omdat de N. O. I. Comp^{ie} niet meer bestaat, en de

¹ Ik zelf heb slechts in den verbalenbundel op dien datum gevonden wat ik mededeelde m. a. w. een opdracht van Overbeek, niet een adres aan hem.

² „Eerwaardig” = Honourable; „Schildknaap” = Esquire.

³ Ik las inderdaad dit Mijn Heer in een brief aan den resident van Johannes Muller, een persoon, dien ik o. a. noemde op bl. 183 van het *Nijhoffwerk*, en op wien ik nog terugkom.

⁴ Zie bl. 15.

Colonien in India tans zijn dependentien van het Nederlandsche koninkrijk; dat de tytul van den resident is *Resident van wege het Nederlandsch Gouvernement in Indië voor de Nederlandsche bezittingen in Bengalen*; dat hij verzogt wordt die in zijne adressen te volgen, omdat in een contraire geval de Resident anders maar onaangename reflexien moet hooren van de Hooge Superieuren te Java”.

Een jaar na de berisping over den titel, werd de resident bij resolutie in Rade d.d. 7 Januari 1820 N° 31 vermaand, *niet* om toch met het zeuren in zijn verballen op te houden, doch om voortaan geen besluiten te zenden zonder inlichtende brieven; de regeering opmerkende, naar de woorden van Overbeek's verbaal d.d. 27 April 1820: „Dat extracten van de Handelingen en Besluiten door den Resident met enkele geleide-brieven gezonden zijn, zonder dat bij die brieven iets omtrend de zaak zelve verder geschreven wordt; dat zulks wel kan plaats vinden van meerderen aan ondergeschikten, maar niet van de laatsten aan hunne meerderen; dat daaromtrent meerder onderscheiding behoort plaats te hebben, en aan den Resident in het vervolg wordt aanbevolen”. Hetgeen Overbeek deed aantekenen: „dat het nooit in den geest van den Resident is opgekomen oneerbiedig te zijn, dat hij heeft gedagt dat korthed en het vermijden van repetitien tot zijne pligten behoorden, maar dat hij nu, beter verligt, in het vervolg het geven van alle ongenoegen zorgvuldig hoopt te vermijden”.

Zoo was het ook in zake bondigheid diefjes met diefjes maat!

b. Onder de bronnen van inkomst te Chinsura behoorde *de pacht der „drankwinkels”* of „abkarie”: zij bracht 14 S. R. per dag op! De plaatsing dier winkels was bij de pachtvoorwaarden gesteld; voor het debiet moest men zekeren afstand in acht nemen. Onze resident liet ze, waar ze bij de overneming stonden; maar in het aangrenzende Britsch gebleven district Hoogly veranderde de collector van Burdawan de standplaatsen, zoodra hij zich na de overgave van Chinsura de inkomsten der winkels van de Nederlandsch geworden factorij niet verder behoefde aan te trekken. Hij stelde ze nu vlak aan haar grenzen, zeer ten nadeele van Overbeek's pachters, die met dit geval geen rekening konden houden toen de verpachting werd aanvaard. De quaestie werd eenigszins moeilijker, uithoofde, gelijk Overbeek

later nog over Chinsura memoreerde ¹, hetgeen mede een kijk op de toestanden geeft: „Dat de grensscheidingen van deeze colonie zoo onbepaald en ineen gewezen zijn met die van Hoogly, dat de laatste in het hart van dit dorp inschiet, terwijl het Chinsuraasch territoir weder aan de andere zijde met een scherpe hoek in dat van Hoogly verre indringd, dat dus de distance van een kwart mijl in allen deele dit Dorp zou in verlegenheid storten, dat geenzins de intentie kan wezen van den gouverneur-generaal in den Raad”. Den 18^{en} April 1818 had daarom onze resident zich over de te groote nabijheid der Engelsche drankwinkels beklaagd. Hierop was hem bij schrijven van Vice-President in Rade d.d. 24 d. a. v. medegedeeld, dat de winkels tot op één mijl afstand verwijderd zouden worden: „in consistance with the rule established regarding shops of that description in the vicinity of the settlement of Serampore”; — een mededeeling, die Overbeek in zijn verbaal d.d. 29 April 1818 met voldoening deed aantekenen: „dus een blijk gevende van de gereedheid van het Engelsche ministerie(!), om een oor te leenen aan de billijke voordragten van den Nederlandsche Bediende”, „eene zaak waarop alle de vreemde natiën juist niet kunnen roemen, hebbende de Fransche autoriteiten, niettegenstaande alle de aangewende moeite, tot heeden toe de Abcarie winkels niet kunnen verwijderd krijgen, het gevolg waarvan is geweest een groot verloop der inkomsten op de Abcarie”. Vandaar dat hij besloot de eerstvoorkomende gelegenheid te benutten om: „de dank van den Nederlandschen Resident voor de vriendelijke en gereede inwilliging van het verzoek aan de Engelsche ministers aan te bieden”, gelijk toen geschiedde bij het vermelde Dacca-schrijven van 18 Mei 1818 ².

Ruim een jaar later werd echter onze resident teleurgesteld door de ontvangst van het volgend schrijven d.d. 10 September 1818 van het Calcuttaasch bestuur: „The rule for removing the Liquor shops, established by the British Government in the vicinity of the Chief Foreign Settlements in Bengal, to a specific distance of one mile, from their respective territories, having been found to be productive of frequent inconvenience, and to have occasioned a considerable loss of revenues to the British Government, which in making the concession had not

¹ Verbaal van 27 November 1819. De opmerking houdt verband met een nog te vermelden Calcuttaasch bericht d.d. 10 September 1819.

² Zie bl. 24.

occurred¹ to our contemplation, we have deemed it proper, to take into our consideration the propriety of revising those regulations."

De resident had den tact er nu het zwijgen aan toe te doen, schoon „het verlies der Engelsche revenuen daardoor ontstaan, zoo groot niet kan geweest zijn in de schaal van het algemeen als men ons scheind te willen diets maken". Hij meende te moeten berusten, aanteekende hierover in zijn verbaal d.d. 23 September 1819: 1° omdat het toch niet zou helpen; 2° omdat men niet op de zaak kon staan als een recht; 3° „omdat men door het Gouvernement te irriteren de zaak maar zal verergeren"; 4° omdat het zich liet aanzien: „dat als men de zaak nu in overweging met koelheid behandeld, de schikking noopens de plaatzing van de wijnwinkels niet veel invloed zal hebben op onze revenuen, dat men daarentegen anders handelende, aanstonds de gemoederen zal opwakkeren tot het strikt in het werk stellen der regulatie, dat dit het voornemen omtrend Chinsurah niet en scheind, dat de imperitiniteit van onze nabuuren naar alle waarschijnlijkheid dat nieuwe besluit hebben doen gebooren worden".

Intusschen scheen men het voornemen te willen uitvoeren, zij het ook met eenige verschooning. De collector van Hoogly, R. Sanders, schreef onzen resident namelijk, dat hem alzoo door het Calcuttaasch bestuur gelast was om de winkels in de nabijheid van Chinsura te plaatsen, maar: „at such a distance from that Town as will prevent the chance of their becoming a nuisance to the inhabitants"; hij verzocht echter tevens, dat dan Overbeek hetzelfde beginsel met zijn winkels in acht nam, en alzoo over en weer vaststellen, dat iedere winkel $\frac{1}{4}$ mijl van de grenzen zou zijn². Onze resident kon hierin echter niet treden, daar dan o. a. een zijner winkels naast een ander moest gevestigd worden, hetgeen de pacht zou doen verminderen. Hij teekende dientengevolge in zijn verbaal van 27 November 1819 aan: „Is begreepen, dat de missive van den Collector is ingerigt met veel konst, en om in allen deelen de schein te vertoonen van billijk- en regtvaardigheid, dog dat dit niet wegneemd, dat het weezen der zaak denoteerd een onstandvastigheid

¹ In het stuk staat *occured*.

² „be the limit on, within which no shops of eather nation are to be in future licensed".

in werken en besluiten, welke geen eer altoos aan het Engelsche gouvernement kan doen, dat evenwel aan te gaan teegens het geene zij beslooten hebben te zullen uitvoeren, niets kan uitwerken als een verergering der zaak en dat het daarom de weiste weg zal weezen te veinzen en alles op de beste en vriendelijkste wijze te behandelen". Hij besloot alzoo Sanders de zaak uiteen te zetten en hem verder op te merken, dat hijzelf wel daaruit de gevolgtrekking zou maken: „dat het ongeraden is, om te blijven insteeren op een alteratie in de tegenswoordige positie der drankenwinkels in dit dorp, dat hij zijne winkels op 's Comp^s district in zulke plaatsen en op zulke hooge dagelijksche betaling kan stellen als hij goed vind, en waardoor de bestaande goede verstandhouding tusschen ons zal worden gemainteneerd, en geene verliezen aan beide zijden worden veroorzaakt".

Het vorenstaande wijst er wel op, dat de resident een juiste opvatting van de verhoudingen in staatkundig opzicht had. Minder geschikt schijnt mij de volgende quaestie, ofschoon ik toegeef, dat er verschillend over valt te denken.

c. *Asylrecht*. Bij besluit d.d. 21 September 1817 N° 7 had Van Braam een instructie voor den resident van Chinsura vastgesteld. Art. 37 luidde als volgt: „Hij zal zeer omzigtig zijn, in het verleenen van permissie aan zoodanige welke zich mogten adresseeren, om zich onder derzelve protectie te begeven, en speciaal opletten dat zulks niet aan personen geschiedt, welke zich uithoofde van schandelijke daden uit de andere Europeesche bezittingen hebben moeten verwijderen." Een volgend artikel handelde over Inlanders, die verdacht werden boosdoeners te zijn, waarna art. 39 inhield: „Hij zal uit geene consideratie van giften, gaven, contributie of anderzints eenige zoodanige als onder de twee voorige artikelen zijn vermeend, onder de protectie der Nederlandsche vlag mogen toelaten."

Deze laatste bepaling deed den resident bij missive 6 October 1817 het volgende aan commissaris Van Braam schrijven:

Ik kreeg gedurig aanzoek om protectie der vlag des Konings in dit dorp; zij, die komen om zich alleen neder te zetten om het getal der inwoonderen te vermeerderen behoren, dit spreekt van zelve, ontvangen te worden zonder iets voor de protectie te betalen.

Doch zij, die vlieden om schulden en zich zelve trachten te bergen op ons grondgebied, is het billijk iets af te nemen voor de veiligheid en rust, die de Nederlandsche vlag aanbied.

Uwe Excellentie zoekt naar revenuen: ziedaar een revenu welke iets zoude kunnen opbrengen.

Alle lieden kunnen niet evenveel betalen, dat behoef ik niet op te geven; wat zij kunnen en behoren te betalen, moet aan de directie van den Resident overgelaten worden.

De vergunningsbrieven om onder de Nederlandsche protectie te leeven, kunnen in vijven verdeeld worden.

De eerste word geschreven op een zegel van.	S. R.	500
Betaald aan Fees	" "	500
	S. R.	1000
De tweede betaalt voor 't zegel	" "	250
en voor de Fees.	" "	350
	S. R.	600
De derde betaalt voor 't zegel.	" "	150
en voor Fees	" "	200
	S. R.	350
De vierde betaalt voor 't zegel.	" "	100
en voor Fees.	" "	100
	S. R.	200
De vijfde betaalt voor 't zegel.	" "	50
en van Fees	" "	50
	S. R.	100

Het spreekt van zelve dat de vlag geene eerlozen protecteerd; zij die hare protecteuren schandelijk hebben bedrogen of zich hebben schuldig gemaakt aan slechte daden, aan het beroven van goederen of gelden van het publiek, aan welke natie dat ook mag behoren, of van publieke instructie¹ of fondsen en van particuliere gelden van armen of wezen en weduwen, en alles wat van zulk aard is, wordt niet beschermd, maar al hadden zij protectie en opene brieven verkregen, en daarvoor betaald, zullen des niet te min worden overgeleverd aan het Gouvernement dat hen opeischt, en het betaalde voor de opene brieven verbeurd hebben of zij zullen subject staan aan de vervolging hunner crediteuren voor den Europeesche Raad ter dezer plaatze.

Lieden die door handelbanquarouten, eerlooze handelwijze door anderen aan hun gedaan, voor verliezen van schepen, en zulke en diergelijke zaken meer ongelukkig geworden en agteruit geraakt zijn, of wel door een dwaze levenswijze meer verteerd hebben dan zij inkomsten hadden, zonder eerlooze practijken te hebben in het werk gesteld, worden alle onder de Nederlandsche vlag ontvangen.

Uw Excellenties spoedige dispositie wordt gesolliciteerd door

Den Resident

D. A. OVERBEEK.

¹ Ofschoon de brief zeer slecht gesteld is, zal dit *instructie* wel een copiistenfout zijn, naar ik vermoed.

Van Braam had voor de lichtzijde van het voorstel wel open oog; maar in beginsel dacht hij toch niet gunstig over dit asylrecht; hij bepaalde er zich alzoo voorloopig toe om bij de instructie, naar wij lazen, voorzichtigheid bij toelating aan te bevelen; doch overigens vooralsnog te verbieden aan eventueele toelating een bron van inkomsten te verbinden. Wijders zond hij Overbeek's brief erover aan C. C. G. G. bij ondervolgend schrijven, gedagteekend Fort Gustavus in het dorp Chinsura den 10 October 1817 N° 30:

De vreemde Etablissements in Bengalen strekten steeds tot eene schuilplaats voor Engelschen, in geval van banquerouten en andere gevallen, capitale misdaden uitgezondert.

De franschen hebben bij art. 9 hunner conventie op den 7^e Maart 1815 te Londen gesloten, zich geengageerd, alle zodanige op requisitie van het Engelsch Gouvernement te zullen uitleveren.¹

De Deenen in dit etablissement geven op den ouden voet als nog aan soortgelijke personen protectie, en daarvoor wierd na gelang der omstandigheden, eene betaling aan het Hoofd der plaatse gedaan.

Het was op grond daarvan dat de Resident Overbeek mij op den 6ⁿ l.l. de hiernevens gevoegde missive vide Bijlage N°. 1 schreef, mij daarbij proponeerde om de protectie der vlag onder eene soort van contributie te brengen, en daardoor eene source van Inkomsten te verkrijgen, waartoe ik onophoudelijk werkzaam ben.

Dan mij dit middel van een te tederen aard voorkomende, om daarop eigener autoriteit te disponeeren, heb ik bij een daarop ten zelve dage genomen besluit, vide Bijl. N°. 2, hier in moeten difficulteren, en besloten hetzelfde aan Uwer Excellencien dispositie over te laten, verzoekende als nu daaromtrent Uwer Excellencien dispositie te mogen erlangen.

C. C. G. G. wilden van Overbeek's voorstel niets weten, gelijk zij bij besluit d.d. 28 Januari 1818 N° 31 den resident te kennen gaven, hem daarbij nog uitdrukkelijk verbiedende asyl te ver-

¹ In het stuk, waaruit ik dezen brief overschreef, staat *Mei*, niet *Maart*, gelijk het toch moet wezen: zie *Factorijen II*, bl. 345, ad noot *a*. Art. 9 ervan luidt als volgt: „Tous les Européens ou autres quelconques contre qu'il sera procédé en justice dans les limites des dits établissemens ou factories appartenant à Sa Majesté Très Chrétienne pour des offenses commises; ou des dettes contractées dans les dites limites, et qui prendront refuge hors de ces mêmes limites, seront délivrés aux chefs des dits établissemens et factories; et tous les Européens ou autres quelconques contre qui il sera procédé en justice, hors des dites limites, et qui se réfugieront dans ces mêmes limites, seront délivrés par les chefs des dits établissemens et factories sur la demande qui en sera faite par le gouvernement Anglais.”

leenen, niet slechts aan de uit het Britsch-Indisch grondgebied wegens misdaden, maar ook wegens schulden gevluchten. De anders nogal berustende resident waagde het tegen deze beslissing bij missive aan onzen landvoogd te Batavia d.d. 31 Juli 1818 N° 3 op te komen, waartoe hij, naar de resumtie in het besluit der C. C. G. G. d.d. 4 December 1818 N° 18 aanvoerde:

dat zijn voorstel aan den gewezen commissaris van Braam, om de protectie der vlag te verleenen, niet derogatoir aan de eer der Nederlandsche natie was, vermits hij die protectie alleen wilde vergund hebben, aan door den handel, bankroeten, handelwijze van anderen, en andere toevallige omstandigheden, in hunne zaken verachterde lieden;

dat alle de vreemde natiën die protectie verleenen en daarvoor aanzienlijke sommen genieten; en dat dit privilegie zoo zeer aan Chinsurah gehecht is geweest, dat zelfs het Britsche Gouvernement, tijdens zijn bestuur, hetzelfde heeft erkend;

dat naar zijn oordeel de Resident in de oogen van de omliggende Gouvernemen ten zoude zijn vernederd bij aldien hij geene protectie konde verleenen, en hem dit ook door den Commissaris is toegestaan bij art. 37, 38 en 39 zijner Instructie, tengevolge waarvan hij dezelve ook reeds verleend heeft.

Van Braam, den 11^{en} Juli 1818 te Batavia teruggekeerd ¹, werd op dit schrijven nogmaals gehoord, waarna C. C. G. G. hun bovenvermeld besluit van 4 December namen. Het liet zich verwachten, dat zij den resident mededeelden in hun eerst genomen besluit te volharden, terwijl zij daaraan nog toevoegden het bevel: „om zich stiptelijk naar dat besluit te gedragen, en aan geen onderdaan van eenige vreemde mogendheid in Indien eenige bescherming of schuilplaats tegen de wettige vervolgingen van de Regering of van bijzondere personen, het zij om niet, het zij tegen betalingen van eenige regten of gelden, te verleenen". Dat was tot daaraan toe; doch tevens werd hem het ongenoegen der C. C. G. G. te kennen gegeven: „dat hij zich veroorloofd heeft tegen het zoo stellig besluit van den 28^{en} Januari dezes jaars bedenkingen in het midden te brengen, welke reeds allen door Commissarissen-Generaal overwogen en verworpen waren, wordende den gemelden Resident bij deze gelast zich voor diergelijke handelwijze in den vervolge te wachten".

Oef! In zijn verbaal van 12 Juni 1819 teekende Overbeek op

¹ Zie bl. 172 *Nijhoffwerk*.

dit afbijten aan: dat plicht en instructie medebrachten bedenkingen te opperen: daar „hij niet en konde weten dat die bedenkingen bereits in consideratie gebragt, overwogen en verworpen waren”; dat hij er te eerder tegen was opgekomen: „nadien door het verleenen van bescherming der vlag voor matige sommen, de nabuurige colonie Serampoor is aangegroeid tot een stad, en nog dagelijks wordt uitgebreid”.¹

Waar het Britsch-Indische bestuur het bestaan onzer factorijen op allerlei wijzen onmogelijk maakte, was dat asylrecht nog altijd een troefje om te kunnen uitspelen, ten einde er iets voor te kunnen terugkrijgen; wij gaven het echter nu uit handen. Dat van Britsche zijde er wel degelijk waarde aan gehecht werd, bleek uit Canning's ontwerptractaat van 22 Juli 1820, ter gelegenheid der Londensche onderhandelingen over de herziening van het koloniaal tractaat van 1814, onzen vertegenwoordigers Elout en Fagel aangeboden, waarvan art. 15 hun o.a. de jurisdictie in Calcapoor toestond onder uitdrukkelijke afstanddoening van het asylrecht. Immers deze bepaling luidde aldus²:

The British Government agree that the several Establishments and Factories of the Netherlands Government in the East Indias, shall be placed, in respect of internal Jurisdiction and Police, upon the footing upon which they respectively stood before the war in 1795 — provided that effectual measures be taken in concert with the British Government in India to prevent the harbouring of Criminals and Debtors who may seek refuge from the British territories, within such local jurisdictions.

d. Alzoo was Overbeek's poging om langs den weg van asylverleening het bloedarme gewest te helpen, mislukt. Te Batavia scheen men hiertoe iets beters te weten, nl. om op den voet aldaar tot *invoering van verpachtingen* te besluiten. Alsof men er geen enkel stuk over den staat der factorijen ontvangen had, zond de Hoofddirectie van Financiën bij schrijven d.d. 28 Februari 1821 N° 12 een heel pakket voorwaarden van 'n dozijn pachten, die te Batavia waren gehouden, naar Chinsura, ten einde er tot navolging te strekken. Op dit onnoozel geschrijf teekende de resident in zijn verbaal van 2 Juli 1821 vimnig-aan:

¹ Van dit incident maakte ik ook melding in noot 3, bl. 401 van mijn Munt-episodes in deze Bijdragen, dl. 70 (1915), afl. 2.

² Zie bl. 113 der Elout-Bijdragen van 1863.

Dat de Resid^t alhier niet magtzaam geweest is om de middelen tot vermeerdering van de koloniale revenuen uit te vorschen en in te voeren;

Dat Chinsurah als een enkele stip moet beschouwd worden in een ontzaggelijk rijk, en dat men dus wel moet zorgen dat men geene lasten invoerd, die niet geëtablisseed zijn door de naburige volkeren, en ook, dat men de algemeene bepalingen daar in zwang niet te booven streeft;

Dat zoodra men dit zal ondernemen, de daad beschouwd word als een oppressie, en de luiden die ter markt koomen, de plaats vaarwel zeggen, om zig in de nabuurschap te vestigen waardoor onze ingezetenen verplicht worden buiten het dorp haare behoeftens in te kopen, waardoor de pagters der bazaars gevolgelijk haare voordeelen verliezen;

Dat alles wat nog ingevorderd word, steund op voorouderlijke gewoontens, welke door de Inlanders als geëtablisseeerde en heilige wetten worden beschouwd en dat men daar buiten gaande, maar zeer groot ongenoegen teegen het Gouvernement doet gebooren worden, en zig zelve ten laatste nadeel aanbrenghd.

Dat deeze kolonie zeer verarmt zijnde, ook geen meerderen lasten dragen kan als bereids zijn ingevoerd; dat vele der Inlanders, inwoonders dezer plaats, hun brood hebben te Calcutta, terwijl hunne familiën en familiehuizen binnen dit dorp staan; dat men deeze luiden door zwaare of buitengewoone lasten te heffen, slegts geheel en al zou wegdrijven, daar het belang van de Kolonie vordert, dat men hen hier houd door hen met mildheid en regtvaardigheid te behandelen.

Dat het vermeerderen der koloniale inkomsten bereids de aandacht van den Heere Kommissaris tot zich heeft getrokken, en dat Zijn Edele geen kans ziende daarin te slagen, alles heeft gelaaten zoo als het onder de regeering der Engelschen is geweest, zijnde door de Resident na Zijne Edelens vertrek ingevoerd:

De pacht op de opium.

„ „ „ de moddot.

„ „ „ de majoem.

„ „ „ de overvaart of kiv

welke zoo weinig opbrengen dat het der moeite niet waardig is daarop veel reflexie te slaan.

Hoe dezelfde Hoofddirectie dit onvruchtbaar geschrift nog eens in 1823 over het vermeerderen der inkomsten van de buitenfactorijen herhaalde, lazzen wij mede reeds ¹. Kenschetsend is echter nog het volgende incident, speciaal wegens het bureau-cratisch gepeuter te Batavia, ten spot van practische handels-eischen. Bij schrijven d.d. 30 Januari 1821 N° 1 had dezelfde Hoofddirectie aan de residenten gelast om te zorgen: dat geen

¹ Op bl. 24—25.

afl levering van goederen uit de landspakhuizen plaats vond, zonder dat hij, ten wiens verantwoording de ontvangst moest geschieden dan wel iemand van zijnentwege, *bij de afl levering tegenwoordig was en voor de ontvangst had geteekend*, wordende de pakhuismeesters voor de overtredingen ten deze verantwoordelijk gesteld, tenzij de resident dan wel de pakhuismeester zelf den ontvangstnemer schriftelijk van de verantwoordelijkheid ontsloeg en zichzelf daarmede belastte. Hierop teekende Overbeek in zijn verbaal d.d. 2 Juli 1821 N° 6 aan:

Dat het Javasche Gouvernement regulatiën kan maken en enforceeren, doch de Resident alhier zich houden moet aan de gewoonten en gebruiken en de wetten deezer Lande;

Dat geen kapitein of scheepsbevelhebber zig immer ofte ooit zal verledigen in het pakhuys van den Resident te komen om aldaar te ontvangen ofte over te neemen eenige goederen, die met zijn schip staan verzonden te worden;

Dat de Resident dat te vooren reeds heeft onderstaan, dog dat men ruwelijk heeft geantwoord, of de Resident zig verbeelde, dat er niets anders te doen was dat hij vergde dat scheepsoverheden ofte derzelver officieren een opwachting voor verscheiden daagen zouden maaken om eenige weinige vraagpenningen te realiseeren;

Dat de zeeregtten een kapitein van een schip onmiddellijk verantwoordelijk maaken voor alle goederen, waarvan hij de baalen wel gekonditioneerd heeft ontvangen; dat hij volgens die wetten moet instaan voor alle schaaden, dieverij, oneerlijke behandeling, verstrooiing door ongedierte, etc. etc. en dat zulk een speciaal verband als nu wordt gevorderd, door geen Engelschman ooit zal worden aangegaan, en ergo dat de hooge autoriteiten te Java ligt zullen kunnen inzien, dat Hoogstdezelve door de Bengaalsche bediendens niet met goederen zullen kunnen worden gesuppleerd;

Dat de bediendens in Bengalen niets anders kunnen doen als de goederen, die noodig zijn in de markt op te koopen, die met zorg na te zien, in te pakken volgens algemeen gebruik, volgens de zeeregtten de balen wel geconditioneerd over te leveren aan de scheepsoverheden, daarvoor nemende bewijs in de ladingsbrief en daarna de goederen te assureeren;

Dat voor het overige, de risico moet vallen op het Gouvernement, die de goederen vraagt, kunnende de Resident, die hier de bezorger is, wel instaan voor wat hij hier doet, dog niet voor hetgeen onder de reis gebeurt, of ergens elders mag voorvallen;

Dat van dergelijke verantwoordelijkheid de dienaars in Bengalen te meer schijnen te moeten worden geëxcuseerd, nadien zij niet genoeg hebben om van te leven, niet betaald worden voor hun arbeid, maar

alles voor niet moeten verrigten, dat waarlijk een beklagelijke hardigheid is, over welke de Resident zoo dikmaalen de hooge Superieuren met smekingen is te voet gevallen, zonder gehoor te verwerven;

Dat daarenboven door het kanaal van den Resident alhier goederen worden ontboden van Souratte en Coromandel, dat verscheide maalen een overscheeping van die goederen moet plaats vinden, eer zij in de haven Calcutta kunnen worden gestort; dat derhalve een regulatie als de bovenvermelde hier in dit land in te voeren onmogelijk moet geacht worden, en dat het even onbestaanbaar zou zijn met de regtvaardigheid om op den Resident alhier als de laatste verzender te verhalen alle de schaaden, die op die goederen zouden kunnen komen te vallen, daar geen kapitein ter waereld eenige verdere verantwoordelijkheid in dit land op zich zal willen nemen als de maritime wetten dicteren en geheel avers zullen wezen van alle speciale verbanden ten dien effecte.

Op al deze gronden werd de Hoofddirectie verzocht: „dat ten opzichte der bediendens in Bengalen maatregelen mogen beraamd worden, waardoor zij in staat geraken te dienen met eer, zonder het vooruitzicht te hebben van voor hun trouwe en belanglooze diensten, voor het boeten van schaden en verliezen te moeten instaan, welke zij noch voorzien noch verhinderen kunnen”.

e. De factorijen in Vóór-Indië *geene inkomsten genoeg hebbende om haar lasten te dragen*, had Batavia steeds derwaarts geld te zenden, in plaats van met onvruchtbaarheid geslagen pakketten papier. Dat dit echter op schromelijke wijze werd nagelaten en onze ambtenaren zich daardoor tegenover de zooveel beter betaalde vreemdelingen hadden te schamen, verhaalde ik elders ¹. Weliswaar gold ook voor onze bestuurshoofden in Hindostan een besluit der C. C. G. G. d.d. 10 April 1818 N° 31: „om tegen ontvang van contante penningen op de algemeene kas van Nederlands Indië, wissels af te geven, en wel provisioneel en tot deswegens nadere bepalingen zullen gemaakt zijn, nagenoeg tot zoodanig beloop als vermoedelijk geldelijke behoeften in een jaar bedragen zullen”; maar voor het welslagen van dit middel was een aannemende partij noodig ²! En zóó diep daalde reeds in een paar jaar het crediet van onze ook ten deze in papier opgaande regeering, dat — merkwaardig kenschetsend genoeg! — onze anders zoo bereidwillige redders in den geldnood, John

¹ In het *Nijhoffwerk*, bl. 200, 203, 260—261.

² In het besluit, genomen op voorstel van den Raad van Financiën d.d. 2 Maart 1818, waren nog 8 artikelen ter uitvoering van het aangehaalde.

Palmer en C^o. te Calcutta, in 1822 weigerden een wissel aan te nemen groot 13627 Arcotropijen voor de Koromandelsche kust en aan de kas te Chinsura 1000 stuks Arcots te leenen, tenzij een en ander geschiedde *ten laste van den heer Overbeek*.

Terwijl zij daar ginds te Batavia vragen doen naar den bekenden weg, afbijten op nietsen, zotte schrijverij zich veroorloven over titelaturen, overwoog de resident in zijn verbaal d.d. 9 Januari 1822:

Dat het de pligt is van de Resident alles te doen wat in zijn vermogen is om het land te dienen, en dat hij daarom gereed is zijn krediet te leenen, voor zoo verre dat strekken kan;

Dat het te verwachten is, dat de Hoge Superieuren een spoedig ontzet van kontanten zullen zenden, als zijnde daarom bij herhaaling gebeden naardien de Resident niet meer zal vermogen op te neemen als hij in staat zal weezen uit zijne eigene bezittingen terug te betalen;

waarom hij andermaal bij de regeering te Batavia aandrang op geldtoezending: „want dat anderzints de bezittingen op de vaste wal van Indië aan groot gebrek en ellende onderworpen zullen raaken, omdat het krediet van den Resident haast uitgeput zal wezen”.

Aan pogingen van de bestuurshoofden, zoo in Bengalen als aan de kust van Koromandel om verbetering in de allerellendigste bezoldigingen te krijgen en vermeerdering van personeel te erlangen, ontbrak het stellig niet; doch in zoover de voorstellen werden beantwoord, waren de resultaten negatief. Toen bij resolutie in Rade d.d. 7 Januari 1820 N° 31 den resident werd medegedeeld: „Dat de plaatselijke omstandigheden der Nederlandsche bezittingen op de vaste kust van Indië, thans geene vermeerderingen van tractementen veroorloven, en dezelve dus op den bepaalden voet behooren te blijven; dat ook om die zelfde redenen geen vermeerdering van ambtenaren kan worden toegestaan”; — teekende Overbeek in zijn verbaal d.d. 27 April 1820 N° 8 als art. 2 aan: „Hartelijk leedwezen te betuygen dat op alle onze van hier gedane representatiën geen reflexie is kunnen geslagen worden, en dat de dienaaren bij continuatie gedomd moeten blijven te arbeiden zonder brood, en om oud te worden, terwijl gebrek haar in het aangezicht staart, daar intusschen anderen zoo ruim en breed verzorgd, en met zulk een tederheid behandeld worden.”

Inderdaad de betaling was schandelijk; waar ging men bovendien heen, wanneer de bezoldigingen afhingen van het min of

meer voordeelige, min of meer belangrijke van de bestuurd wordende plaatsen? Vergelijk eens bovendien wat te Batavia aan pas uitgekomenen als een Van den Berg, een Bocarmé enz. enz. werd toegekend! Overbeek had alleszins recht om bitter te zijn.

f. De garnizoenscommandant te Chinsura en werving voor Batavia. Ingevolge het tractaat van 1814 mochten in onze factorijen niet meer troepen liggen dan enkel voor politiedienst noodig waren. Uit zuinigheid nam de Regeering te Batavia de beperking nog enger op dan deze bepaling vorderde, zoodat wij o. a. evenmin te Sadras, hoofdplaats ter kust van Koromandel, als te Tuticorin, in weerwil van een hoogst lastige bevolking, militairen hadden. Enkel te Chinsura lag een garnizoentje van 30 man: toen in 1822 de Hoofddirectie van Financiën te Batavia vermeende, dat men het ook daar wel kon afschaffen teekende resident Overbeek in zijn verbaal d.d. 27 Juli 1822 N° 1 aan: „Dat om het garnizoen te beschouwen als afgeschaft, een onmogelijke zaak is, dat zonder die weinige manschappen, de politie niet kan worden bewaard, dat van de 27 sipahis meerendeels een vierde gedeelte ziek en onbekwaam zijn, en dat de overige een zeer harde dienst hebben om posten uit te leveren voor het Fort en de Jail.” Commandant van dit troepje was de luitenant Michel ¹.

Aanvankelijk aangesteld met den rang van 2^{en} luitenant werd hij bevorderd tot 1^{en}, op een maandelijksche bezoldiging van ongeveer 150 S^a Ropijen. Hiervan niet kunnende bestaan, wendde hij zich d.d. 5 September 1820 tot den landvoogd te Batavia met een schrijven: „behelzende hoofdzakelijk”, deelt de hieronder te vermelden resumptie van Overbeek mede, „dat hij, *schoon levende als een bedelaar*, het nodige niet heeft voor zig en zijn familie, dat hoezeer hij ook bijna van rijst en water leeft en zig zelve van alle gemak beroofd, zijne schulden dagelijks grooter worden, en dat hij gevaar loopt in de uiterste ramp te vervallen”. Het G. B. d.d. 31 Januari 1821 N° 2 stelde dit stuk in handen van den resident. Blijkens zijn verbaal d.d. 1 Juni 1821 N° 14 zou het volgende den landvoogd geantwoord worden:

„Dat de Resident bij herhaling zijne hooge Superieuren te voet gevallen is, en gebeden heeft, dat het lot van de dienaren

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 205—206.

alhier mogt worden verligt, dog dat alle zijne voorstellingen geene indruk hebben gemaakt, maar, hoe gegrond ook, zijn afgewezen geworden ¹;

„Dat de Resident bekenne moet dat de 1^e Luit^t Michel zijn tafereel wat sterk gecouleurd heeft, maar dat hij ook tevens met alle submissie moet te kennen geven, dat 't geen hij heeft gezegd niet ontbloot is van waarde;

„Dat de 1^e Luitenant Kommandant Michel wel een uiterlijk vertoon maakt van respectabiliteit, maar agter het scherm leeft op zulk een bedroefde en bekrompe wijze, dat schaamte verbiedt daarvan een beschrijving te doen;

„Dat zijne familie, bestaande uit een man, vrouw en drie kinderen, waarvan twee reeds opgeschoote meisjes zijn, herhaalde malen behouden zijn voor vernedering door den Resident, die voor hen opofferde, hetgeen hij kon missen;

„Dat de Resident hem nog korteling geleden heeft moeten beveiligen voor de vervolging van Annodonarain Raaij, een mensch aan wien hij S. R. 2250 was schuldig geworden voor kleine sommen, alle maanden voorgeschoten voor levensbehoefte en ter uitrusting zijner kinderen naar Java;

„Dat van die sommen tans alle maanden interessen moeten worden betaald, waartoe de middelen maar bezwaarlijk te vinden.”

De Resident trad in een specificatie van de noodzakelijke uitgaven, waaruit bleek, dat Michel minstens moest ontvangen S. R. 200 's maands: „wanneer hij nog maar zal kunnen leven als een gemeen man, die voor zig en zijne familie slegts op een bekrompe wijze het nodige heeft”. Daar hij slechts in handen kreeg S. R. 147-10, zoo teerde hij iedere maand S. R. 52-6 achteruit. De lange missive werd besloten met den aandrang: „Dat de Resident derhalve, naar al het, zoo hij hoopt, naar waarheid ter nedergestelde, eerbiedig moet in konsideratie geven, of de staat van dien dienaar niet behoort te worden verbeterd, en of hem eens en vooral niet behoort te worden toegelegd Sicca Ropias 200 alle maanden; dat de Resident van den aanvang heeft aangedrongen, dat dit het geval mogt wezen, zonder dat hij het genoeg heeft mogen beleven, van dat te kunnen uitwerken”.

¹ Over de fataal lage bezoldigingen in dit dure land, verg. de verwijzingen in noot 1 op bl. 37.

Geeft ons deze correspondentie een goeden kijk op de armoede onzer in Vóór-Indië zijnde dienaren, het volgende incident over *werving* leert andere verhoudingen kennen; het is mede een bijdrage tot de geschiedenis van het kleine korps Bengaleezen, dat onzen landvoogd tot „lijfswacht” te Buitenzorg diende!

Bij missive d.d. 19 October 1816 N° 25 berichtte, deze aan C. C. G. G., dat er zich te Batavia $\pm$ 93 Bengaleezen bevonden, indertijd met de Engelsche expeditie op Java gekomen en later afgedankt, zoodat zij nu met handenarbeid den kost wonnen, doch gaarne in Nederlandschen militairen dienst wilden treden; zij stonden in geenerlei betrekking tot het afgetreden Britsch bestuur; de Bengaleezen waren over het algemeen goede militairen en hun eischen van geldelijken aard heetten zeer matig; nl. aan ropijen 's maands:

een sabadaar of kapitein	100;
„ djimadaar „ luitenant	60;
„ haveldaar „ sergeant	25;
„ myk „ korporaal	15;
„ sipayer „ gemeene	15;
„ waterhaalder	12;
„ kamerjonker	6.

Overeenkomstig het hierbij gedaan voorstel machtigde een besluit van C. C. G. G. d.d. 25 October 1816 N° 14 den landvoogd om deze Bengaleezen in dienst te nemen „en daarvan een afzonderlijk korps met hunne eigene officieren op te rigten”.

In 1818—1819 werd de behoefte gevoeld dit aan te vullen. waartoe de Legercommandant bij schrijven d.d. 23 September 1818 N° 39⁷/₉ een opdracht aan commandant Michel zond om 30 à 40 man voor de kavallerie aan te werven. Hierin slaagde men naar wensch. Hoe hij daarbij tewerk ging, blijkt uit een rapport, dat hij later den resident Overbeek zond, naar aanleiding van een protest van wege het Calcuttaasch bestuur, waarop ik terugkom. Wij lezen het volgende in dat stuk ¹:

Dat de Generaal en Chef te Java wenschende andere manschappen te hebben uit dit rijk ter aanvulling van de lijfgarde van Zijne Excellentie den Heere Gouverneur Generaal, meerendeels uit hindoes bestaande, in voldoening aan dien wensch door mij zijn geëngageerd enige luiden, zoo als ik de eer had UwEdGestr. te rapporteeren;

¹ Gedagteekend 28 Juni 1819.

Dat ik die luiden op mijn eenvoudige vraag of zij wel dienaaren zouden willen zijn van den Gouverneur Generaal te Java, en voor eenige tijd in zijn lijfgarde de rang van ruiter te bekleeden teegen een goede betaling, welke mij onbekend was, dog ik dagt S. R. 20 's maands te zullen weezen, maar die hun zou worden opgegeven als zij te Java kwaamen, zeer bereidwillig gevonden hebben te gaan, zonder dat er verdere persuatie nodig was;

Dat ik hun geen aanritsgelden aangeboden nog iets gegeven hebbe, uitgezonderd S 5., 11 „ 9 tot het aankopen van enige bagatellen, die zij tot de reis naar Java mogten nodig hebben;

Dat de aangenomenen dus door niets geïnduceerd zijn te gaan, als door overtuiging dat zij een eerlijk levensonderhoud zouden vinden, in een eerlijken dienst, en in een land van alles overvloeiende;

Dat ik van de luiden door mij geëngageerd genoome hebbe een handschrift, dat in zin en substantie luid:

H. A. van de Caste heb mij zelve verbonden om de Nederlanders als Cavallerist te dienen op het groot eiland Java, voor de tijd van vijf jaaren, in te gaan van de tijd af aan dat ik mijn voet aan den wal zal zetten op het eiland voormeld, zullende ik voor dien dienst ontfangen de gewoone gagie, die door de Koning aan zijne Cavallaristen op Java voormeld word betaald, in te gaan van den dag af, dat ik voet aan boord zal zetten.

CHINSURAH, enz.

Bij het einde heb ik de eere te dienen

Dat ik geëngageerd heb vrije mannen, die zoo zij zeiden op zich zelve stonden, en niet geëmbarasseerd waren door een familie, dat eene der luiden *Soroep Fied Sing* genaamd, een vrouw had, die hij onder de zorg zijner broederen gelaate heeft; dat ik de menschen wel expresselijk van den aanvang heb voorgehouden, dat zij geen familie konden medeneemen, nog dat ik mij met derzelver onderhoud of overvoer wilde belasten, als hebbenden daartoe geen autoriteit, en dus dat ik geene andere als vrije lieden wilde aannemen.

Bij schrijven d.d. 6 Februari 1819 berichtte Michel aan Overbeek, dat hij in de werving gedeeltelijk was geslaagd en de mannen in fort Gustavus waren geborgen op een daggeld van 2 annaas, terwijl de gage zou ingaan met den dag der inscheping; het verband liep over 5 jaar, aan te vangen met de komst te Batavia. Bij missive d.d. 24 Februari 1819 lichtte Michel nader in, dat het aantal geworvenen bedroeg 28: 15 Mohammedanen en 13 Hindoes; zij zouden vertrekken met den koopvaarder *Auspicious*, kap^t James Neish; den 3^{en} Maart rapporteerde hij hun inscheping. Wij hooren hiervan verder niets, zoodat men moet aannemen, dat ze zonder incidenten hun bestemming bereikten. Doch bij missive d.d. 15 Maart 1819 berichtte Michel

nader, dat hij ter aanvulling van de verzochte 40 man nog had aangeworven 12 personen: 5 Mohammedanen en 7 Hindoes; dezen zouden vertrekken met de *Race Horse*, kap^t William Scott. Den 23^{en} Maart meldde hij, dat deze manschappen den 20^{en} t.v. waren ingescheept. Over deze laatste bezending nu zou quaestie rijzen, hetgeen Michel in zijn hiervoren vermeld rapport retrospectief deed schrijven ¹:

Dat voor haare accomodatie edelmoedig is gezorgd, en dat ik, omdat zij van alles ruim voorzien zouden zijn, voor ieder man hebbe betaald S. R. 90.

Voor het overige weet ik niets op te geven, als dat ik alles openbaar heb behandeld, dat ik de luiden zelve in het police office heb gebragt, en dat zij daar zijn ondervraagd, dat ik gecontracteerd hebbe met vrije lieden die voor zoo verre ik geweete hebbe tot niemand enige betrekking hadde, en die ik dacht dat volgens de wetten der natuur, niet bepaald door bijzondere wetten der maatschappij konden gaan waar zij wilden en verblijven waar zij wilden.

De *Race Horse* deed op zijn reis naar Java het *Prince of Wales-eiland* aan, alwaar de Britsche autoriteit op de door ons geworvenen beslag legde. Het was tengevolge hiervan dat de Britsche landvoogd in Rade ² d.d. 11 Juni 1819 het volgend onwellevend schrijven richtte aan resident Overbeek:

It has recently been stated to us that several natives of India, engaged by the Government of Chinsurah to proceed to Java for the purpose of being employed on that Island as Sepoys in the service of the Netherland Government, had arrived at Prince of Wales Island, having left their families behind them without any provision for their support. In consequence of this report we request that you will be pleased to furnish us with any information which you may possess on the subject. At the same time it will be readily occur to you that this Government would fail in the protection due to its native subjects, were it to assent to measures by which they would be drawn from their homes to serve a foreign power, in a distant country.

Overbeek, volgens zijn verbaal d.d. 24 Juni 1819 in overweging nemende, dat deze aanhouding wel zal plaats gehad hebben „uit hoofde van de thans exterende jalousie tusschen de Engelsche en Nederlandsche natiën”, stelde het schrijven in handen van luitenant Michel, die daarop afdoende rapporteerde den 28^{en} Juni op de wijze, gelijk ik hiervoren mededeelde. Blijkens ver-

¹ In den brief d.d. 28 Juni 1819 op bl. 41 noot 1 vermeld.

² Hastings, Dowdeswel, Stuart, Adam.

baal van dien dag bepaalde de resident er zich toe afschrift van het rapport aan het Calcuttaasch bestuur te zenden, dus zonder te antwoorden op het laatste gedeelte van het Britsche schrijven over de bescherming: „als kunnende niets ter zaaken dienen en zullende alleen de ministers irriteeren, wier evident oogmerk het scheind, om een lijdraad te vinden tot het verbieden der Inlanders om in vreemde dienst te gaan, waar tot deeze hyperbole alleen een proludie is”.

Het verdere beloop dezer zaak is mij niet bekend.

g. *Onderwijs*. Resident Overbeek's zorgen voor school en godsdienst te Chinsura verdienen ook eenige waardeerende herinneringen. Dank van Braam's besluit d.d. 30 September 1817 was een Christelijke jongensschool in stand gebleven, doordien de missionaris May 25 S. R. toelage kreeg” ¹. De resident had er de Bataviasche regeering niet verder in gemoeid, willende, schreef hij over den commissaris ²: „dat de eer van 't behoud van dat Instituut aan dien braaven alleen gelaten, en de zeegens der ouders van de onderweezen wordende, zooals die der onderweezen op hem zouden daalen”. De inrichting leidde intusschen een kwijnend bestaan. De meisjesschool had men moeten sluiten. Blijkens een verslag over 1817 van May, d.d. 7 Februari 1818 den resident aangeboden, waren er 21 jongens. Den onderwijzer Van Grieken had Bouman naar Calcapore medegenomen; hij werd door den heer Crane vervangen. Een residentsbesluit d.d. 19 Februari 1818 bedankte May „voor de laudable pogingen, door hem tot hiertoe aangewend”. De armelijke betaling van 25 S. R. 's maands aan den onderwijzer was echter oorzaak, dat deze titularis het er van armoede niet kon uithouden en in Calcutta een bestaan zocht. Men had er toen een zekeren Smith gekregen. Bij een rapport d.d. 31 Juli 1818 N° 4 zette de resident aan de regeering te Batavia den benarden toestand uiteen. In afwachting van antwoord, teekende hij in zijn verbaal van 26 Januari 1817 aan: „dat de kas nu tot op den

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 211. Bij missive d.d. 10 October 1817 N° 33 berichtte Van Braam uit Chinsura aan C. C. G. G. „dat er een vrijeschool voor kinderen van armoedige ouders alhier geïnstitueerd was, waarvoor 'smaandelijks tot nu toe S. R. 58 bekostigd waren” en „dat de Engelsche missionaris Robbert May aangenomen had, dat te continueeren mits men hem slechts ondersteunde met S. R. 25 's maands”. Zoowel op die maandelijksche uitgaaf van 25 S. R., als een van 5 S. R. voor de verlichting van de kerk des avonds, verzocht Van Braam goedkeuring, welke verleend werd.

² Bij missive d.d. 12 Juli 1819, nader in den tekst te vermelden.

bodem ledig is, en daarenboven nog gerepresenteerd zijnde door Mr. Smith, dat hij zelfs met S. R. 40 niet kan uitkomen, maar groot gebrek lijdt", zoo besloot de resident voort te gaan „met het vrijschool te suporteeren uit zijn privé-beurs" tot er een beschikking kwam op zijn rapport van 31 Juli 1818.

Over dit stuk had onze landvoogd den te Batavia teruggekeerden Van Braam gehoord. Vandaar het G. B. d.d. 5 December 1818 N° 19 houdende:

in aanmerking nemende dat des Residents missive de zaak, daarin verhandeld, niet genoegzaam duidelijk voordraagt;

dat de betaling van S. Rop. 25 's maands tot nu toe door den schoolonderwijzer *Crane* genoten, aan denzelven is toegelegd op verzoek van den overledenen Engelschen predikant May bij wijze van tegemoetkoming;

dat het niet blijkt, waarvoor eene toelage, welke toen voor genoegzaam wordt gehouden, thans voor ontoereikend wordt verklaard, noch ook welke andere inkomsten de Engelschen schoolonderwijzers genieten;

dat er geene redenen zijn, om buitengewoone uitgaven te doen, ter bevordering van het onderwijs in de Engelsche taal:

zoo werd den resident opgedragen: „zich duidelijk omtrent de onderwerpelijke zaak te explicceeren, onder te kennen gave, dat er geene termen zijn gevonden, om nu nog eenige verhooging van betaling aan den Engelschen schoolonderwijzer toe te staan, doch dat aan hem Resident wordt vrijgelaten eene verhooging tot 50 Siccaropijen 's maands voor te dragen, zoodra eene geschikte gelegenheid zich opdoet om onderwijs te geven in de Nederlandsche taal".

Overbeek zette in zijn antwoord van 12 Juli 1819 het gansche verleden der school uiteen, opmerkende, dat tot dusver het tekort door hem uit eigen beurs was aangevuld, alzoo in het licht stellende: „Dat deze elucidatie den Resd^e verplicht heeft van zig zelve te spreken, dat hij liefst niet zou gedaan hebben, om niet verwaand te scheinen, dat hij evenwel niet meerder kunnende suppleeren uit zijne inkomsten, Smith is heengegaan, om elders zijn fortuin te beproeven". Wat betrof 's Regeerings bereidverklaring tot verdubbeling van het traktement, indien het was voor een onderwijzer in het Nederlandsch, die eisch maakte de verkrijging van een werkkraft nog duurder, zoodat de school nu wel gesloten moest blijven¹; maar de resident

¹ „Dat het school daarom voor het tegenwoordige gesloote is en dat het dus zal dienen te blijven nu S. R. 50 alleen mag worden geproponeerd tot het leeren van Hollandsch".

gaf tevens te kennen: „dat het leeren van Hollandsch in dit land tot niets kan dienen, daar alles Engelsch is, en daar een jongeling, al was hij ook nog zoo wel opgevoed, zonder kennis der Engelsche taal geen brood zou hebben, tenzij men zou willen uitzonderen, een paar enkele individueelen die men op de kantooeren in Bengale zou kunnen employeeren, zouden willen accepteren spoedig door meerder salaris zouden worden afgetrokken; dat de zoon van den voormaligen leermeester van 't Hout nu reeds te Calcutta S. R. 500 's maands ontfangt, en Crane S. R. 100". Overbeek oordeelde alzoo: „dat het jammer is, dat het Nederlandsche school verlopen moet, daar de omliggende natiën zulk een glorieus voorbeeld stellen, daar dit dorp omringd is door wel vijftig Bengaalsche scholen, waaraan onze nabuuren groote sommen sacrificieeren". Ook de Deensche factorij hield — „in haren boezem besloten"! — „een schoon etablissement, van waar zij door vreemde missionnarissen allerwegen kennis en ligt verspreiden"; alle talen werden er geleerd en in alle talen en schriften getranslateerd. De resident was aangezocht om Chinsura tot een centrum der scholen te doen zijn, maar kennis in het gewest was er niet te verspreiden door het leeren in het Hollandsch, zoodat nu alle verdere pogingen gestaakt moesten worden. Het bestuurshoofd zeide zich echter af te vragen: „of de eer der Nederlandsche Natie niet lijden zal als Chinsurah's jeugd ontblood word van een school, door de Engelschen geëtablisseed, toen zij vijanden van ons waren, en of het niet tot declein van een groot volk zal strekken, een volk, dat met alle anderen in een ieverig streidperk is getreede, hoedanig deugd, godsdienst en kennis best te verspreiden, als zij laten vervallen wat de Engelschen bouwen". Overbeek erkende wel de groote kracht der bedenking: „Zullen wij buitengewone uitgaven doen ter bevordering van het onderwijs in de Engelsche taal en in een colonie daar de Hollandsche taal een algemeen veld opent tot broodwinning en bevordering", maar hij merkte tevens op: „dat men in een land als dit, in steede van de zaak in dat ligt te beschouwen, scheidt te moeten vragen, wat is het beste middel om de Christenjeugd in Chinsurah liefde tot Nederland in te boezemen en hier nuttig te wezen, hoedanig zal men hun brood bezorgen en tot waardige leeden der maatschappij maaken? terwijl wij ieverige voorstanders van 't vaderland zijn, zijn wij ook burgers van de waereld, het

welgesteld hart omvat eerst zijn eigen maagschap, dan zijn vaderlandschen, dan het geheel al."

De regeering te Batavia heeft zich door zooveel welsprekendheid laten vermurwen. De school werd heropend; in zijn jaarverslag over 1824 bracht hij daarvoor aan den landvoogd den dank over van Christen- en Inlandsche jeugd: „zij leeren nu", schreef hij ¹, „zeden en godsdienst door Uwe weldadigheid en bidden thans voor U, in hare dagelijkschen oefeningen, als voor een vriend en weldoener".

h. De zendeling May had onder het Tusschenbestuur een toelage genoten, boven hetgeen hij van het instituut uit Engeland ontving, van 25 S. R. voor het vervullen van *het predikambt te Chinsura*. Met het Herstel zag May in, dat die toelage door het Nederlandsch bestuur niet zou voortgezet worden, waarom hij er vrijwillig van afzag, onder bereidverklaring aan resident Overbeek om het predikambt te blijven vervullen ². Overbeek deelde het commissaris Van Braam mede, die bij besluit d.d. 17 September N° 3 — overwegende: „dat dit aanbod zeer zoude strekken tot de bevordering van den godsdienst, en ook dat dit aanbod erkentenis verdient" — den resident machtigde van May's aanbod gebruik te maken „en hem de noodige dankbetuigingen aan te bieden". Toen in 1818 May overleed, belastte Overbeek bij besluit d.d. 15 Augustus 1818 met de vervulling van het leeraarsambt en het toezicht op de Chinsurasche vrij-school den Engelschen missionaris S. D. Pearson. Bij schrijven d.d. 17 Augustus 1818 N° 2 verzocht de resident niet slechts 's Regeerings goedkeuring ten deze, maar stelde hij tevens voor een vast salaris uit te trekken voor dengene, die het predikambt in het Nederlandsche Chinsura waarnam. De te Batavia teruggekeerde oud-commissaris Van Braam hierover mede gehoord, adviseerde afwijzend, daar de tegenwoordigheid van een Engelsch predikant te Chinsura veel meer ten dienste was van de Engelschen, die te Hoogly en elders woonachtig waren, dan van de Nederlandsche gemeente. Het prediken te Chinsura en het wonen aldaar van een Engelsch predikant moest men speciaal toeschrijven aan het bestaan van een kerk aldaar, dat zich niet te Hoogly voordeed. De vorige Engelsche leeraar R. May deed dan ook dienst buiten bezwaar

¹ Zie *Factorijen* II, bl. 351.

² Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 209—210.

van 's Lands kas; eindelijk was er te Chinsura of in de nabijheid een missionaris, die van het Engelsch gouvernement als *inspecteur der vrije scholen* een nogal aanzienlijke bezoldiging genoot. Op dit advies werd den resident bij G. B. d.d. 5 December 1818 N° 17 aangeschreven: „om namens het Gouvernement aan den Heer Pearson te kennen te geven, dat hetzelfde met genoegen heeft vernomen, dat hij den kerkdienst te Chinsura heeft op zich genomen” en „dat hoezeer het op de gronden door den gewezen Commissaris. *van Braam* aangevoerd, niet te passe komt een eigenlijk gezegd tractement toe te leggen aan Engelsche Leeraren, die meer tot gerief van de omliggende Engelsche gemeenten dan de Nederlandsche ingezetenen van Chinsurah, den kerkdienst aldaar waarnemen, het Gouvernement echter niet ongenegen is, daarvoor een jaarlijksch honorarium te bepalen, waaromtrent hij Resident geautoriseerd wordt eene gemotiveerde voordragt te doen”.

Overbeek kon zich, blijkens zijn verbaal d.d. 19 Juli 1819, maar slecht met deze aanschrijving vereenigen, opmerkende: „dat het welligt teegens de eer der Nederlandsche natie zijn zou, de arbeid van een mensch te accepteren voor niet, die alleen van geen belooning sprak”, omdat hij hiermede handelde in overeenstemming met de wetten zijner instelling en zending, „maar hoe het ook ging God moest blijven verheerlijken zonder eigenbaat op het oog te hebben”. Overigens verbaliseerde hij verder „met blijdschap en vergenoegen aan de order der hooge Superieuren te voldoen”, betreffende het aanbevelen van een jaarlijksche gratificatie, waaraan hij bij missive d.d. 16 Augustus 1819 N° 4 gevolg gaf. Hij verklaarde zulk een honorarium, te noodzakelijker te achten, omdat Pearson slechts £ 100 genoot „van zijne Societeit, voor welke hij geen eens zijn huishuur en dienaren kan bezorgen, en dus dat zijn predikambt hem niet anders aanbragt dan gebrek in welke geene particulieren hem konden te hulp koomen, om de wille haarer eigen bekrompenheid”. Hij had zich dan ook afgevraagd: „of het niet met de billijkheid, regtvaardigheid en eer van het Nederlandsche gouvernement overeenkomt, een salaris te bepalen voor de predikant deezer colonie, opdat dien man voor zijn ijver ook de confortabiliteit kan worden verschaft, welke hem in dit duure land noodzakelijk is, zal hij zijne pligten getrouw vervullen”.

In Overbeek's voorstel van 16 Augustus 1819 was alzoo

Pearson aanbevolen voor een toelage van 50 S. R. 's maands. Is het een aanwijzing voor de te Batavia heerschende wanorde te midden van al het geschrijf, dat belanghebbende hiervan nooit een cent zag? Althans de resident bracht bij verbaal d.d. 3 October 1821 N° 4 zijn voorstel in herinnering „zonder dat daarop een antwoord is ontvangen"! Dat jaar 1821 had nl. het Rotterdamsche zendelinggenootschap, met aanbeveling van minister Falck, twee missionarissen naar Vóór-Indië doen gaan. Bij hun komst te Chinsura boden zij ondervolgend schrijven van het genootschap, gedagteekend Rotterdam 25 Augustus 1820, den Resident aan:

In onze laatste buitengewoone vergadering, vestigden wij onze aandacht op de gesteldheid der Hindoes in Bengalen, en daar nu ook weder onze Nederlandsche vlag aldaar gevestigd is, vonden wij ons opgewekt om den ijver van onze Engelsche en Deensche naburen in die streken te volgen, en alzoo ook te beproeven, wat wij door de prediking van het dierbaar Evangelie, tot beschaving, verlichting en bevordering van het wezenlijk geluk, bij de inwoonders konden bewerken. Voorgelicht door ons waardig medebesturend lid, den Heer J. R. Vos ¹, besloten wij onder opzien tot onzen gezegenden Verlosser, tot eene missie van twee broeders naar het district van Chinsurah, om aldaar en in de ommestreken werkzaam te zijn. De beide broeders Alphonse François Lacroix en Johan Kindlinger kwamen ons voor bijzonder tot dat werk geschikt; zij werden door ons aangesteld; zijn beide in ons Instituut eenigen tijd opgeleid ², door de Commissie, door Zijne Majesteit aangesteld tot de kerkzaken in Nederlandsch Oost- en West-Indien behoorlijk als Leeraar onder de Heidenen geordend, en voorzien van de benoodigde paspoorten van Zijne Excellentie den Minister. Hartelijk wenschen wij, dat zij gelukkig de reize mogen volbrengen.

Zij hopen de eer te hebben, dezen aan UWelEdelGestrenge te overhandigen, en wij nemen de vrijheid, om hen aan UWelEdelGestr. bijzondere attentie aan te bevelen, vertrouwende dat de nadere ontmoeting van deze onze waarde Broeders, UWelEd.Gestr. zal overtuigen, dat zij allezints de bescherming en aanmoediging in hunne belangrijke werkzaamheden verdienen. Gaarne willen wij de hulp en genegenheid aan deze Broeders verleend, aanmerken als onze dubbelde erkentenis waardig. — Mogen wij niet rekenen op de medewerking ook van

¹ Zie over hem *Nijhoffwerk*, bl. 377, noot 1 en het daar vermeld boek van Kruyf.

² Wordt bedoeld het in 1821 opgeheven instituut te Berkel, 2½ uur van Rotterdam, onder leiding van den predikant Samuel Kam, broeder van den Ambonschen predikant Joseph Kam: verg. *Nijhoffwerk*, bl. 11 en 110.

UwEdGestr. daar wij die verzoeken in eene zaak die ons allen zoo belangrijk is?

De Heere vergelde in eene ruime mate al het goede, dat aan deze onze Broeders door de hulp en bescherming van UwEdelGestr. zal toekomen. Hij zegene UwEdelGestr. met de beste zijner zegeningen.

Wij noemen ons met de meeste hoogachting

UwEdelGestrenge Heer onderdanige
Dienaren, Directeuren van het Nederlandsch
Zendelinggenootschap in derzelver naam

M. W. VAN IJSSELSTEIN, *Voorzitter*.

R. LEDEBOER, *Secretaris*.

In zijn verbaal d.d. 21 Maart 1821 N° 3 teekende de resident aan van te hebben besloten:

1°. De beide zendelingen „met alle gereedheid en liefde te ontvangen, in alles wat mogelijk is bij te staan en te ondersteunen, opdat men ook Nederland zegene in dit land voor het werk der Missie, en daaruyt voorzien wordende goede gevolgen”.

2°. Hun ter bewoning te geven: „het huis onder de Residentiewoning gelegen, bekend onder den naam van de Collectors Caskerie”;

3°. Aangezien de vrije school wegens gemis aan fondsen gesloten had moeten worden ¹, hun toe te staan: „het gebruik van het gewezen vrijsschool met de daarin zijnde zaken, geschikt tot lering der Inlandsche jeugd en Bengaalsche kindsheid”;

4°. Het Genootschap in zijn brief te antwoorden „en te verzekeren van de hartelijke medewerking en ieverige begeerte van den Resident, om ook de Leer van Jezus door middel van Nederlandsche zendelingen in Hindoestan uitgebreid te zien” ².

Nader lichtte de resident ook minister Falck, blijkens verbaal d.d. 25 Juni 1821 in, van zendeling Lacroix „in mijn boezem” te hebben genomen; echter alleen hem, omdat Kindlinger ten slotte Paliakatta op de kust van Koromandel tot standplaats had gekozen ³. Overbeek's ernstig verlangen om Lacroix te steunen,

¹ Zie bl. 45 ad noot 1.

² Lacroix en Kindlinger waren echter vreemdelingen.

³ In verband met de komst van Kindlinger schreef Overbeek zijn collega te Paliakatta, H. E. van Hogendorp, d.d. 25 Augustus 1821 N° 3: „Het is de wil der Hoogste magten in Nederland zoowel als in Indië, dat die beide zendelingen door de Plaatzelijke autoriteiten zullen worden beschermd, gekoesterd en ondersteund; dat hare zaak, welke is de uitbreiding van het Christendom onder de Heidenen op alle mogelijke wijze zal worden gemakkelijk gemaakt en bevorderd.” Van Hogendorp antwoordde d.d. 18 September

deed den resident den landvoogd over de geldelijke belangen van den missionaris schrijven bij het hoogervermeld verbaal van 3 October 1821¹. De zendeling had „pundits en moensies” tot zich genomen: „om hem te onderwezen in de inlandsche taalen, in welke hij het woord des leevens aan de Heidenen moet verkondigen”. De lessen dienden betaald te worden, zoodat „die ongenden het grootste deel zijner toelage van het Zendelinggenootschap moest verslinden, en dat er derhalven naauwelijks droog brood overblijft voor een waardig character, welke beloofd van groot nut te zullen weezen, zoo wel voor deeze Colonie als voor het heidendom in ’t algemeen”. Daar Lacroix bovendien in het Hollandsch preekte „en de achting heeft van allen, om zijn ijver en vroomheid”, merkte de resident op: „Dat Zijne Excell. de Gouverneur-Generaal bij zijn besluit van den 5^{en} December 1818 N° 17 heeft gewild, dat de Resident een gemotiveerde voordragt zou doen tot het verkrijgen van een jaarlijks honorarium voor de leeraar der Chinsureesche Gemeente (bl. 48), dat hij dien voordracht zonder succes gedaan heeft voor den Heere Pearson en dat zijn pligt scheid in te sluiten, dat hij dien voordracht nu weder herhale voor de Heer Alphonse François La Croix.”

i. Op *drukpersgebied* vallen twee onderwerpen kortelijk te vermelden. Bij besluit van onzen landvoogd d.d. 19 Juni 1819 N° 24 werd resident Overbeek gelast om „voor nu en altoos” en bij iedere gelegenheid naar Batavia te zenden: „alle de in Calcutta uitgegeven wordende couranten en staatkundige tijdschriften”. In zijn verbaal van 29 September 1819 overwoog de resident: „dat het nemen van alle zeven stuks couranten nodelooze kosten voor den Lande zou zijn, neemende den eene het nieuws dagelijks van den anderen over”. Hij besloot daarom enkel te zenden de *Gouvernementscourant*, „als bevattend dat papier niet alleen de Nieuwstijdingen, maar ook alle Gouvernements orders”, zoomede het *Calcuttaasch journaal*, „omdat die

1821: „’t Zal aan den Resident inderdaad een bijzonder genoeg strekken dat door een goede zaak te bevorderen een eer te leggen bij ’t Nederlandsche Ministerie en dat van Nederlandsch Indie.” — Bij schrijven d.d. 17 Juli 1822 bedankte het Rotterdamsch genootschap den resident Overbeek, blijkens ’s residents verbaal d.d. 14 Juli 1821 N° 1. Dat schrijven werd hem overhandigd door den zendeling Irion, die evenals zijn medebroeder Winckler, ook voor Paliakatta bestemd werd.

¹ Zie bl. 49.

dagbladen alles bevatten dat maar eenigzints wetenswaardig is".

Ons gezag in Vóór-Indië stond ten einde te loopen, toen zekere Shirion te Chinsura den resident verzocht een drukkerij te openen „in the Arminian and foreign characters". Hierdoor is Overbeek de eerste geweest, die na Indië's Herstel een besluit nam voor het toestaan van een particulier dagblad! De overwegingen van het verbaal d.d. 6 Januari 1824 N° 1 luiden aldus:

Is geconsidereerd dat de Resident alles moet aanmoedigen wat tot welvaard van deze colonie dienende weezen, en lieden aan brood helpen kan;

Is ook in aanmerking gekoomen dat een Drukpers als zij permanent geëtablisceerd is, daartoe groote aanleiding kan geeven;

Maar is ook tevens overwogen dat onlangs te Calcutta het dagblad the Calcutta Journal is verboden, omdat de Editeur bij aanhoudendheid daarin zaaken heeft geïntroduceerd leidende om de mesures van het Gouvernement te critiseeren of perzoonen door het Gouvernement aangesteld te attaqueren of in een hatelijk of belaggelijk ligt te plaatsen, dingen die door geen geregeld bestuur kunnen ofte mogen worden geëncourageerd;

zoo willigde de resident het verzoek wel in, maar met het streng verbod iets te drukken:

als direct ofte indirect zouden kunnen geeven ombrages aan het Engelsche Gouvernement ofte aan de andere Europeesche Gouvernemen-ten in de nabuurschap geleegeen, ofte aan eenig bijzonder persoon ofte personen geen uitgezonderd, sub poena, dat zoo wanneer iets van dien aard word aangetoond en beweezen te zijn geschied, het privilege der drukpers dadelijk zal ophouden en geannulleerd, terwijl de eigenaar der Drukpers daarenboven zal subject wezen aan een legale vervolging voor den Raad van Justitie dezer Residentie.

j. *Hulp bij den grooten zoutnood in Nederlandsch-Indië van 1819—1821.* Bekend is, dat de regeering te Batavia zich tot die te Calcutta om hulp in dezen nood gewend heeft; dat men in Britsch-Indië bereidwillig aan onze wenschen tegemoet kwam; doch dat de Regeering van de gelegenheid tot inslaan van zout geen gebruik maakte, omdat men haar te duur vond¹. Meer echter

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 273, sub 2. In *Zoutmiddel-V. d. K.*, bl. 49, de hinderlijke fout, dat destijds landvoogd te Calcutta was Warren Hastings. Dit moet zijn lord Moiry, eerste markies van Hastings. — Ik maak er tevens melding van zoutontbieding uit Siam. Ten dezen aanzien vestig ik de aandacht op belangrijke stukken, voorhanden op het Algemeen Rijksarchief, jaarverslag over 1915, bl. 355, dossier N° 130. Het heet daar wel „Stukken betreffende Bali en Timor", maar dergelijke aanwijzingen plegen met zóó weinig zorg te geschieden, dat de studeerende er nooit volstrekt op rekenen mag. Dat N° 130 is al zéér onvoldoende beschreven.

wisten wij van de gevoerde correspondentie niet: ik geef haar daarom nu terug. Wij zullen er' tevens uit zien, dat het door Van Braam aangegane Zoutcontract, waarvan art. 4 de Britsch-Indische regeering verplichtte ons zoo noodig tegen een bepaalden prijs met het product bij te staan, niet in de briefwisseling wordt genoemd, waaruit valt op te maken, dat men het onzerzijds niet van kracht achtte.¹

De Bataviasche regeering besloot bij resolutie in Rade d.d. 25 Augustus 1820 N° 1 stappen te doen om door tusschenkomst van onzen resident te Chinsura zout uit Vóór-Indië te ontbieden. Zij schreef daartoe zoowel aan den Britschen landvoogd in Rade als aan Overbeek. Deze behandelde het stuk bij besluit d.d. 15 November 1820 N° 5; het ondervolgend schrijven richtte hij dientengevolge in het Engelsch aan den landvoogd in Rade te Calcutta:

De Gouverneur Generaal in den Raad te Batavia heeft aan mij gedemandeerd, om aan Uwe Excellentie en Ed. te representeren dat, door het niet wel gelukken van zekere geadopteerde middelen, een gebrek aan zout ontstaan is in de Nederlandsche possessiën van India.

Zijne Excellentie in den Raad heeft mij ook tevens gecommuniceerd dat aan het britsch bestuur in India een verzoek gedaan was, om door de medewerking van Uwe Excellentie en Edelens dat gebrek vervuld te krijgen, door aanmoediging van de particuliere handelaars in de drie principaliteiten van Brittisch India gevestigd.

Overtuigd dat deeze maatregel strekken moet tot gerief en voordeel van beide het Engelsche en het Nederlandsche bestuur in India, haast ik mij om het verzoek bereits door mijn Gouvernement gedaan te repeteren, en vriendelijk te solliciteeren Uwer Excellenties en Edelens sanctie tot de medewerking en het uitvoeren van zout naar de haven te Batavia.

Om Uwe Excellentie en Edelens compleet bekend te maaken, met de inzigten van het Nederlandsche bestuur in India, laat ik deeze vergezeld gaan door een advertisement, welke ik gelast ben gemeen te maaken in alle de drie presidentien in Hindostan, na alvorens de sanctie van Uw Excellentie en Edelens te hebben verkreegen, tevens representerende, dat de qualiteit benoodigd, is 4000 koijangs, dan dan wel 15.000.000 ponden Amsterdamsch gewigt.

In verwachting van met een spoedig antwoord vereerd te zullen worden, heb ik de eere te zijn etc.

¹ Zie het artikel 4 op bl. 386, bijl. IX van het *Nijhoffwerk*.

De hier bedoelde advertentie luidde aan het hoofd aldus:

Nademaal het Nederlandsche bestuur in India heeft goedgegadt zekere middelen te adopteeren, om den invoer van zout in het eiland Java te bevorderen, gemakkelijk te maaken, aan te moedigen, en te gelasten dat desselvs inzigten bekend gemaakt worden aan allen in Bengalen, Madras en Bombay, door middel van advertenties in de principaalste Nieuwspapieren der drie presidentiën voorn^d, zoo worden alle kooplieden, handelaars en navigateurs der gemelde drie presidentiën, door deze met voorkennis en speciaal consent van Zijne Exell. den Heere Gouverneur Generaal en den Raad te Fort William, kond gedaan....

Daarop volgden woordelijk alle de artikelen der conditiën, vervat in het Bataviaasch besluit van 25 Augustus 1820 N° 1.

De Britsche gouverneur-generaal i. R. oordeelde, dat de voorwaarden onaannemelijk waren, zoodat aan den Secretaris van het „Territorial departement” te Calcutta, den heer Holth Mackensie, werd gelast Overbeek uit te noodigen met hem er over te komen spreken. Een daartoe strekkend schrijven d.d. 17 November ontving onze resident den 19^{en} d. a. v. Deze overwoog, dat inderdaad op het door de Bataviasche regeering vastgestelde niet viel in te gaan en alzoo „Nederlandsch Indië van herwaards van geen zout zal kunnen worden voorzien, omdat de prijzen aangeboden, beneeden de uytkoopsprijzen van dit land zijn; dat die prijzen voor Coromandel ook niets voordeelig zullen weezen: vooreerst, omdat aldaar volgens rapporten thans geen zout voor particulieren te bekomen is, en ten anderen omdat het stormend weder in May en Juni jl. de uitwaseming der zoutmoerassen hopeloos heeft gemaakt, en dat eyndelijk de speculanten op Bombay hebben betuigd, dat het aanbod van 't Gouvernement zoo gering was, dat niet meer als 1½ S.R. vragt per zak zou te realiseeren weesen”. Aangezien echter de resident geenerlei bevoegdheid had gekregen — nota bene! — om van die onmogelijk gebleken voorwaarden af te wijken, zou de reis naar Calcutta, begroot op S.R. 45-8, nutteloos zijn, waarom bij brief van 20 November 1820 werd geantwoord, dat hij van een dergelijke conferentie geen vrucht zag, besluitende intusschen wellevend dat schrijven, zonder van het bezwaar der reisonkosten melding te maken, aldus:

Ondertusschen moet ik namens mijn Gouvernement erkentenis betuigen, voor de vriendelijke gereedheid, die de Gouverneur-Generaal in den Raad van Fort William betoond heeft om gehoor te geeven, aan het gedaane verzoek tot coöperatie in het zenden van zout naar Java, en het doet mij leed, dat ik, door verzwakking voortgebracht door een onpasselijkheid van drie weeken, in perzoon aan UEd. voor het tegenswoordige niet kan koomen betuigen mijn individueele verpligting.

De regeering te Calcutta moest zich alzoo wel houden aan de dezerzijds gewilde voorwaarden. Vandaar haar ondervolgend antwoord aan Overbeek, gedagteekend Fort William 1 December 1820 ¹:

We have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 15th Ultimo with its enclosure.

2. We have learned with sentiments of great concern from His Excellency the Governor General of Java, the distress expected to prevail within that Colony in consequence of a failure in the manufacture of salt, and we are anxious to afford every aid consistent with our ability and our duty in order to avert the apprehended calamity. We have no hesitation therefore in sanctioning the publication of the advertisement of which a copy is enclosed in your letter above referred to.

3. The quantity of unsold salt now in store in the Government Golaks at this Presidency and that which may probably be obtained from Fort St. George and Bombay are estimated to be considerably less than the Government would under ordinary circumstances wish to retain to guard against an eventual failure in the manufacture; it appears however the quantity of uncleared salt belonging to individual merchants is still very considerable and the risk therefore of any serious deficiency in Bengal comparatively remote.

4. The prices offered in the advertisement for salt imported unto Batavia v^{zt} Spanish Dollars 39 en 37 pr. Coyang (which measure may be stated at 50 Bengal Maunds) are plainly quite inadequate to induce any exportation from Bengal of salt belonging to individuals, the price paid to Government for salt of the least valuable description ordinarily amounting to about 2½ rupees per maund and the market price being now stated to be upwards of R. 280 per 100 maunds; under these circumstances and advertng to the great urgency of the solicitation of His Excellency the Governor General of Batavia, we have resolved that 200000 Bengal maunds of the salt in store at Sulkia as specified in the margine ² shall be placed at your disposal for purposes of exportation to Batavia, the whole or such portion as you may require of the quantities specified to be deliverable to you, or your order between the present date and the 1st april next, at the average prime cost and charges of the two past years or Sicca Rupies 88 p^r 100 maunds of Madras salt and S. R. 63 for the like quantity of Cuttoch Kurkutah salt.

5. Should you be pleased to take advantage of this Resolution it will rest with you to determine whether any, and what modification of the Prices fixed by the advertisement proposed to be published

¹ De brief, door onzen Resident ontvangen d.d. 12 December 1820, was geteekend: Jo^s Stuart, J. Adam en John Fendall.

² 15000 Cuttoch Kurkutah, 50000 Madras permit salt.

will be necessary, in order to allow of the salt furnished from the Sulkia Golahs on the above terms being profitably exported to Batavia.

6. The salt must of course be exported under such rules and restrictions as shall appear necessary to prevent its being misappropriated and the Board of Customs salt and opium, will be instructed to make such detailed arrangements as may appear to them necessary for this purpose, communicating with you or such officer as you may depute for the purpose of adjusting the matter; the Board will similarly settle all details in regard to the delivery of the salt which may be applied for the price of it being fraid into their office on application being made for an order on the officer in charge of the golahs to deliver the salt.

7. Any charge attending the exportation or the employment of officers to prevent the misappropriation of the salt, will of course be borne by the Exporter, or by the Netherlands authorities.

Overbeek's besluit d.d. 12 December 1820 N° 4 stelde op dit schrijven het onderstaande:

Is in aanmerking gekoome het volgende:

1. Dat het Engelsche Gouvernm^t volkooome en zonder reserve sanctioneerd het doen der publicatie, welke de Resid^t hun Ed. heeft aangeboode bij zijne depêche van den 15^{en} Novbr 1820.

2. Dat het voorz. Governm^t wel en teregt aanmerkt, dat de prijzen aangeboode bij het geproponeerde advertisement zijnde Sp. D^r 39 en 37 per de Coyang ofte 50 M^s bengaalsche, geen particulieren kunnen aanmoedigen om zout te vervoeren uit dit Rijk, daar de Calcuttasche marktprijs per Coyang gerekend tot 50 M^s is Sicka Ropias 140;

3°. Dat het dus als genereus moet worden geacht, dat de Hogen Raad van Fort William, alle eigen voordeel opofferende, de gevraagde quantiteit van 15 millioenen ponden zout in 150000 Maons Cultoch Kurkutch en 50000 M^s Madras permit zout tegens de kavelprijs en de ongelde van de twee jongst verleeden jaaren gelieven disposable te stellen, om vervoerd te worden door den Resident.

4. Dog dat de prijzen gesteld voor het eerste is S. R. 69 en voor het tweede soort is S. R. 88 per 100 maons, ofte twee koyangs, zooverre te booven gaan het gestipuleerde bij de te doene publicatie, dat de Resid^t dat zout daarvoor niet kan ofte vermag aan te slaan.

5. Dat de Ed. Hoge Indiasche Regering voor de Coyang of 50 maons in het tweede tijdsbestek bepaald 39 Daalders dan wel R^s 80.

Dat de Cuttuch Kurkutch het goedkoopste zout dog van zulk een slechte qualiteit is, dat volgens een matige berekening meer dan 25 ten honderd aarde en zand met hetzelfde vermengd word gevonden, door het Engelsche Gouvernement aangeboden is:

de Coyang of 50 M ^s voor	S. R.	31—8
dat het verlies bij de vervoer ten minste moet gesteld worden op vijf pCt. dat is	„ „	1—9
dat 50 M ^s aan fragt, slechts gerekend ad 3 R ^s . per ton zullen kosten	„ „	54—
dat aan assurantie gerekend à S. R. 120 per koyang zal moeten worden betaald tegen 3 pCt.	„ „	3—10
dat voor deductie van 2 pCt. en 6 maanden interest gesteld worden	„ „	6—
en dat de uitvoercharges voor 50 maons inkluderende de Europeische attendenten enz. enz. ten minsten zullen beloopen	„ „	5—
te zaamen	Siccaropias	101—11

Dus dat de Coyang aan het Nederlandsche bestuur in Indië ontrent S. R. 21.11 meerder zou kosten als de termen, die Zij daarvoor aanbieden, en dat Zij dan nog maar daarvoor hebben, een zout dat niet overeenkomt met de termen der publicatiën te weeten *zout van een goede qualiteit*.

Dat het Engelsche Gouvernement begeert, dat voor de quantiteit zout te leveren, contant betaald zal worden bij den afhaal, en dat de Resid^t om de importante somma welke voor 200.000 maons zout benodigd weezen zal, nauwelijks in kassa heeft S. R. 60.000.

7. Dat de Resid^t geen authorisatie heeft om met het Engelsche Gouvernement te treden in de onderhandeling door het zelve tans ondernome, nog ook niet om gelden te negotieeren om het betalen van zout dat geoffereerd en welke niet voldoen zal aan het eindoomerk; dat zijne last alleen zig bepaald tot het doen van een publicatie om particulieren uyt te nodigen tot het aanvoeren van zout uit Hindoestan tusschen heeden en ult^o Juny 1821.

8. Dat het dus de pligt van den Resident is, om de propositie door het Engelsche Gouvernement gedaan, hoe belangeloos ook in zig zelve, op de beleefde wijze te weigeren, en van het verlof om de publicatie wel gemeen te mogen maaken in de couranten der drie presidentiën in Brittisch Indië zulk een vroegtijdig gebruik te maaken als mogelijk zal weezen.

Is derhalve dien conform aldus beslooten.

Tevens zond de resident aan het Calcuttaasch bestuur een dankbetuiging, die hij in het Hollandsch ter vertaling ontwierp en aldus luidde ¹:

Ik heb ontvange Uwer Excellenties en Edelens missive gedateerd den 1 December j.l.

¹ Het slot van het besluit luidt: „De Translateur deezer Residentie wordt belast, met het instellen der missive aan het Engelsche Gouvernement in de Engelsche taal.”

Uit de zelve heb ik met genoegte ontwaard het groote deel dat Uwe Excell. en Ed^e neemt in de verlegenheid door Zijne Excell. de Gouvern^r Generaal te Java uitgedrukt, over het faalen der zoutmanufactuur op dat Eiland, en de angstvallige geneigdheid welke Uw Excell. en Ed. ten toon spreiden om de vooraf gezien wordende calamiteiten af te weeren.

Het aanbod van 200.000 maons Bengaalsch zout op de wijze als uitgedrukt staat in de Margines van Uwer Excell. en Ed. missive disposable te stellen uit de voorraadschuuren te Sulkea, ten einde vervoerd te kunnen worden tusschen heeden en den eersten April 1821 tegens de kavelinkoopsprijs van twee jaaren ingeslooten de ongelden, erken ik te zijn zeer edelmoedig, en te verdienen mijne grootste erkentenis.

Het is daarom dat ik niet als met veel leedwezen overga om Uwe Excell. en Ed. te betuygen, dat ik mij niet geauthoriseerd vinde die propositie aan te nemen, als zullende het zout van de minste qualiteit teegens de gefixeerden prijs van S. R. 63 de 100 maons na een maattige calculatie der ongelden voor transport etc. etc. meer als twintig pCt. hoger kosten als het Nederlandsche Gouvernement in Indie daarvoor bij hare publicatie heeft goedgevonden uit te looven.

Mijne hartsgrondige dankbaarheid evenwel word Uwe Excell. en Edelens namens deeze aangeboden, voor de betoonde edelmoedige gereedheid om wel alles te willen aanwenden wat pligt, en de aanhanden zijnde middelen mogelijk maakt, om een gebrek aan zout te Java van Uwe zijde te vervullen, en ik houde mij verzekerd, dat de Edele hoge Indische Regering met mij dezelve gevoelens van dankbaarheid zal koesteren.

Ik zal gebruik maaken van het verlof dat Uwe Excell. en Edelens gegeven hebben tot het publiceeren van het advertisement Uwe Excell. en Ed. aangeboden bij mijnen brief van den 15 November j.l. al is het dan ook, dat ik erkennen moet, dat het geopperde tegens dies inhoud, niet ontbloed is van grond en de onvoldoendheid der daarbij aangeboden prijzen welligt zal prevenieren het effect dat het Nederlandsche Gouvernement in Indië daarvan verwacht, dog daaromtrent ben ik niet geauthoriseerd naar mijne eigene discretie te handelen.

Ik heb de eer te zijn etc.

Eindelijk stelde nog de resident in zijn besluit de letters:

P^o. De publicatie voorz. geinsereerd bij de Chinsurasche resolutie van den 15^{en} Novb. 1820 N° 5 onmiddelijk te verzenden naar Calcutta, om voor de tijd van 8 agter een volgende dagen te worden gepubliceerd door *The Calcutta Journal*, voor een geheele maand door *The India Gazette*, en voor dat zelve tijdperken *De Governments Courant* aldaar.

S^o. een dubbel dier publicatie te zenden naar het opperhoofd te Sadras, met intimatie om de gemeenmaking te Madras ook te laten effect sorteeren.

T^e. Om een ander copy voort te schicken naar Surat te einde dat ook geschiedde daar, en te Bombay met alle mogelijken spoed.

De adverteering leidde tot geen enkel resultaat, gelijk verwacht werd. De geheele behandeling der zaak door het Bataviaasche bestuur maakte een erbarmelijken indruk. Te Calcutta lachte men er over; te Chinsura was men blijkbaar met ergernis vervuld.

k. Commissaris Van Braam had tot Overbeek's „secretaris van Justitie en Politie" benoemd den uit Batavia medegebrachten *J. W. F. van Citters* ¹. Het bleek maar al te spoedig, dat deze ambtenaar totaal gemis aan ijver toonde. Op het kantoor kwam hij niet, tenzij de resident hem formeel aanschreef. Art. 3 van Van Citters' instructie verplichtte hem anders den resident bij te staan. Overbeek zag dit een tijdlang geduldig aan, totdat hij hem den 8^{en} Januari 1818 bij zich liet roepen en „op het tederste" aan zijn verplichtingen herinnerde. ² De man antwoordde, dat C. C. G. G. hem niet hadden uitgezonden „om zich in Bengale dood te werken" en dat hij „nagt en dag niet schrijven kon". De resident meende: „dat tot het departement van een secretaris het schrijven behoorde en dat hij nooit van een secretaris gehoord had, die zonder schrijven zijn ambt kon waarnemen". Op Van Citters' mededeeling van hulp noodig te hebben, beloofde Overbeek: „dat hij zo veel hulp zou verleen, als hij kon, en gereed was hem in alles den weg te wijzen". Maar de secretaris streed op: „Ik kan het werk niet doen, ik wil liever den dienst nederleggen." Het bestuurschoofd gaf toe: „dat als hij niet kon werken, nog ook leeren wilde, dat dit de beste weg zou zijn"; maar bracht tevens in herinnering: „dat de Resident hem niet aansprak in zijn qualiteit als gebieder, maar als een vriend en broeder"; hij vermaande hem alsnog zijn best te doen.

Zooals altijd met dergelijke kopstukken, leidden de aanmerkingen tot niets. De resident moest zijn eigen brieven schrijven en de registers aanhouden „die hij, wilde hij die door zijn Secretaris geteekend hebben, verplicht geweest is, hem toe te zenden". Overbeek echter, „het geduld niet moede", bedekte „alles met de mantel der liefde", ook toen Van Citters hem een adres zond „vol van inproprieteten".

¹ *Nijhoffwerk*, bl. 204.

² De aanhalingen zijn getrokken uit een verbaal van den resident d.d. 9 April 1818.

Den 6^{en} April 1818 moest de resident een brief schrijven „naar het Engelsche Gouvernement, in het Fransch”; hij verstond echter die taal slechts gebrekkig; ook had hij „schoon door koorts aangetast” een menigte bezigheden te verrichten voor „het waken van de veiligheid van het dorp, gedurende het Feest, dat van allerweegen duizenden van menschen trekt, onder welke twee contesteerende partijen zijn”. Natuurlijk zat zijn secretaris weer thuis: „de Heer Van Citters ten elf uren des morgens niet op zijn bureau zijnde”, schreef de resident hem: „De Heer van Citters gelieve het Bureau van den Resident te attendeeren, vermits de werkzaamheden aldaar zijne tegenswoordigheid vereischen.” De onwillige secretaris aan dit schrijven gevolg gevende, vond onderstaand curieus gesprek plaats ¹:

V. C. Gij hebt mij hier laten roepen Mijnheer Overbeek?

O. Ja, en er is veel te doen, en ik ben ziek, dus verwacht ik uwe hulp.

V. C. Vandaag kan ik onmogelijk iets doen; ik heb twee actens te passeeren als Notaris, die kunnen niet wagen, het Notarieele werk gaat voor; ik heb een hypotheek voor Regel en een ampliatio van den Inventaris, die gij gezonden heb.

O. 's Konings dienst gaat voor. Ik en mijn zoon hebben zo lange voor Uw gewerkt. Ik heb aan uw zints het opgaan der vlag niets gehad; gij hebt voor mij als mijnen Secretaris niets gedaan; voortaan verwacht ik dat gij uw eigen pligten zult doen.

V. C. Dat spijt mij Mijnheer, wil je ook hebben, dat ik alle dagen als een kwade jonge zal komen om uwe orders te ontvangen? Dat mag in de Hollandschen Compagniestijd hier zo geweest zijn, maar thans doet dat geen secretaris meer. Ik bedank voor het heele secretarisschap.

O. Is dat een voorbedagt antwoord, Mijnheer, dat gij aan den Resident van Chinsurah geeft?

V. C. Ja, Mijnheer; ik zal het u wel schriftelijk zenden.

O. Herinner uw Mijnheer Van Citters, dat gij tegens den Resident spreekt; ik heb uw te vooren reeds vriendelijk voor oogen gesteld, dat gij navolgens uwe Instructie moest handelen; gij hebt daarop geen agt geslagen; ik heb voor nu al uw werk verrigt, dat kan niet langer gaan.

Aan den resident den tijd niet latende hem zijne tekortkomingen nader onder de oogen te brengen, liep Van Citters zonder groeten weg onder mededeeling van naar Batavia te willen gaan. Had Overbeek tot dusver, „in aanmerking neemende

¹ Het werd genotuleerd door den geheimschrijver, Overbeek's zoon: verg. *Nijhoffwerk* bl. 205.

de menschelijke zwakheid", jegens Van Citters opgetreden met „een ongeveinsde vriendschap en hartelijke welwillendheid", de maat was nu volgemeten: bij besluit d.d. 9 April 1818 schorste de resident hem en werd hij bij C. C. G. G. tot ontslag voorgedragen. Denzelfden dag ontving de resident een schrijven van Van Citters, houdende verzoek om ontslag, tot motief aanvoerende de veelvuldige bezigheden verbonden aan zijn secretariaat van Justitie en zijn Notariaat; waartegen Overbeek aantekende, dat deze posten hem geld opbrachten, terwijl toch de publieke dienst moest voorgaan.

Na het ontslag vertrok Van Citters met echtgenoot en 1 kind den 14^{en} Mei 1818 op het schip *Lady Sophia*, kapitein J. G. Duncan, van Calcutta naar Batavia, dat hij den 15^{en} Juni d. a. v. bereikte ¹. Bij besluit d.d. 7 Juli 1818 N° 29 keurden C. C. G. G. de handeling van den resident wel goed; doch men is niet weinig verrast te lezen, dat zij den onmogelijken man nochtans niet voor altijd op zijde zetten. Hij toch werd zoowaar door hen belast met het overbrengen van dépêches aan de Britsch-Indische regeering! Wat het voor stukken waren, weet ik niet; doch ik denk, dat zij handelden over Raffles' laakbare handelingen op Sumatra, waarvoor deze door den Britschen landvoogd ernstig terecht is gewezen. Den 26^{en} October 1818 was Van Citters te Chinsura terug! Hij bracht een brief van den secretaris-generaal Dozij voor den resident mede, houdende verzoek de dépêches met den meesten spoed den Britschen landvoogd te doen geworden en het antwoord van dezen zonder verwijl door Van Citters weer naar Batavia te laten brengen. Zoo'n estafette-dienst moest iemand, die zich niet wilde doodwerken, bevallen; maar hadden C. C. G. G. niet daarvoor een den resident minder ergernisgevende persoonlijkheid kunnen aanwijzen?

1. *Mutatiën ten gevolge van Van Citters' ontslag.* Commissaris Van Braam had *Johannes Muller* tot adjunct-secretaris van Politie en Justitie, zoomede *Overbeek's zoon* tot geheimschrijver en translateur benoemd ². Muller kwam nu in Van Citters', Overbeek-Jr. in Muller's plaats. Hierdoor werd de laatste tevens secretaris der Weeskamer en assistent-collecteur; verder benoemde

¹ Zie de *Bataviasche Courant* van 19 Juni 1819 N° 25.

² *Nijhoffwerk*, bl. 204 en 205.

de resident-vader hem tot lid van den Raad van Justitie, terwijl de jonge man bovendien translateur bleef. Al die bijbaantjes gaven echter geen inkomsten, hetgeen de resident niet overbodig achtte aan de regeering te Batavia in herinnering te brengen. Van protectie uit financieele overwegingen kon dus kwalijk sprake zijn en zoo werd dan ook niet de benoeming in den Raad van Justitie door dit college opgenomen, toen het tegen de toelating bezwaar maakte, omdat de titularis nog niet meerderjarig was. Ik heb wel sympathie voor den anders oneindig zwaar op de hand zijnden resident Overbeek; maar ik begrijp niet, dat hij bij besluit d.d. 8 Mei 1818 de benoeming handhaafde, in antwoord op het verzet van de rechtbank. Als argument gold dat commissaris Van Braam tegen de minderjarigheid geen bezwaar had gemaakt: al een zeer vreemd motief, niet slechts omdat het hier over een andere betrekking liep, maar ook wijl juist voor deze positie een speciale leeftijdsbepaling was vastgesteld; tevens wees de resident erop, dat hij niemand anders voor het lidmaatschap ter beschikking had, waarom hij den Raad mededeelde ten aanzien der benoeming: „op het beleefdste en vriendelijkste te blijven insteeren”. Het college hield nochtans voet bij stuk, hetgeen niet verhinderde, dat de correspondentie op de meest welwillende wijze gevoerd werd. Bij besluit d.d. 18 Mei 1818 gaf bovendien de resident toe. De aandacht was nl. gevallen op den heer *Herklots*, een tot de oude Vóór-Indische ambtenaren behoorende, die echter voor benoeming door Van Braam niet in aanmerking had kunnen komen, omdat er geen voldoende bezoldigde positie voor hem was ¹. Uit dien hoofde heeft wellicht Overbeek hem niet terstond benoemd in de rechtbank, doch nu de quaestie over den zoon rees, ging hij er ten slotte toe over, hopen de, dat Herklots het lidmaatschap zou aanvaarden, gelijk inderdaad plaats vond: „een man van kunde, opregtheid en vroomheid, die de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie sinds een quart eeuw heeft gediend, doch die thans door de gereduceerde staat der Directie, als een bijzonder burger leefd, vertrouwend de Resident dat Zijn Ed. deeze post van eer, schoon daaraan geen voordeel gehegt is, met vreugd zal bekleeden, zo zijne pligten hem niet naar ergens elders roepen”.

¹ Zie *Nijhoffwerk*, bl. 205.

Bij het vermeld besluit van 7 Juli 1818 (bl. 61) hadden C. C. G. G. ook goedgekeurd, zoowel de benoeming van J. Muller tot secretaris, als de aanstelling van P. T. G. Overbeek tot adjunct-secretaris en de daaraan verbonden betrekkingen, mitsgaders tot translateur en assistent-collecteur. Blijkens verbaal d.d. 5 December 1818 besloot de resident hierover „nederig dank aan te bieden”. Over de quaestie betrekkelijk het lidmaatschap in de rechtbank werd gezwegen; maar toen de stukken over Herklots' benoeming in handen van C. C. G. G. kwamen, verenigden zij zich niet slechts bij besluit d.d. 12 October 1818 met deze aanstelling, maar werd het geenszins overbodig geschrijf geacht, om den resident te kennen te geven, dat de Raad van Justitie zich ten rechte tegen de toelating van Overbeek Jr. had verzet. Nog door een andere omstandigheid kwam de naam van dezen jongen man in het gedrang. Het assistent-collecteurschap — de resident was collecteur — bracht, naar het schijnt, bemoeiing met rechtszaken mede. De resident had zijn zoon d.d. 11 April 1818: tot assistent benoemd: „omdat ik noodzakelijk een mede-helper in dat vak behoeve, en ook omdat de dienst vereischt, dat jonge dienaren van trap tot trap worden opgeleid tot den dienst en het behandelen van Inlandsche regtzaken; in den korten tijd, dat ik het bestier in handen heb gehad, zijn er reeds in dat vak alleen 118 zaken voor mij verschenen; deeze evenwel zijn van geen gewichtigen aard, en derhalve is die adaulet zeer geschikt voor een jongen aankweekeling. Het appèl van die zaken is bij den Resident.” Op zichzelf genomen was door de regeering tegen het assistent-collecteurschap geen bezwaar gemaakt, daar C. C. G. G. de benoeming d.d. 7 Juli 1818 goedkeurden; maar sinds had de resident den assistent bij een instructie van 7 November 1818 zelfstandige rechtspraak over kleine zaken opgedragen; bij gebreke hiervan miste, oordeelde Overbeek, de Inlander gelegenheid tot hooger beroep: „dat de menschen steeds als een zeer grievende zaak beschouwen”; nu, dat deze zaken niet dadelijk bij den resident aanhangig werden gemaakt, bestond er gelegenheid tot appèl. Overigens meende Overbeek, dat deze rechtspraak, „alles maar kleinigheden” omvattende, „in deszelfs ware licht beschouwd niets om het lijf heeft”. De opmerkingen vloeiden voort uit de teleurstelling bij hem gewekt door de resolutie d.d. 12 September 1819 N° 1, waarbij de regeering de eigenmachtige organisatie omtrent rechtspraak afkeurde.

Den resident toch werd gelast de instructie van den assistent-collecteur in te trekken „zullende de Assistent Collector moeten ageren onder de verantwoording van den 1^{en} Resident”. Blijkens verbaal d.d. 1 Januari 1820 N° 4 gaf de resident aan het bevel gevolg; maar niet zonder weerspraak. Hij had toch in het bestaande der inrichtingen geen verandering gebracht, meende Overbeek, daar de betrekking was goedgekeurd: „Dat dus de Resident eerbiedig sustineert geene nieuwe inrigtingen gemaakt te hebben, buiten voorkennis en speciale toestemming van het Gouvernement, en dus ook hoopt, dat op hem geen verder ongenoegen zal blijven rusten, zijnde het waarlijk hard voor een getrouw dienaar, altoos geheveld te worden over zulke zaken als zijn zoon betreffen, ook dan wanneer hij wordt te werk gezet zonder betaling en om de wille van het algemeen goed”. Heel helder is mij het beginsel van dit verweer niet! In ieder geval, de resident besloot nu „den assistent-collector in het vervolg te laten ageeren zonder instructie, alleen op responsabiliteit van den Eersten Resident; voorts om alles wat genoemd wordt regterlijke functie zelve te verrigten, al is het dan ook tot een grievende last van den Resident”.

m. Met den nieuw opgetreden secretaris Muller (bl. 61 en 63) trof de resident het evenzeer allerongelukkigst, doch nu wegens den gezondheidstoestand van den titularis. Door beroerten getroffen, werd hij zoo goed als memorieloos; van tijd tot tijd had hij slechts meer heldere oogenblikken. Men vleide zich dan gaarne met beterschap, liet hem dus tot de vervulling zijner functiën weer toe, tot bemerkt werd, dat verkeerde handelingen uit ontoerekenbaarheid voortvloeiden. In een brief d.d. 6 Juni 1819 N° 2 rapporteerde Overbeek onzen landvoogd: „de ellendige staat, waarin de H^r J. Muller door een visitatie van den Almagtige zeedert de maand February bevorens was gedompeld geworden”. Bij resolutie in Rade d.d. 7 Januari 1820 N° 30 werd dientengevolge Muller, in geval hij niet langer in staat mocht blijken zijn ambtsverrichtingen te vervullen, eervol ontslagen en „uit hoofde zijner lange dienstjaren” toegelegd . . . een pensioen van 50 S. R. 'smaands! Hij moest opgevolgd worden, gelastte de regeering, door C. Imbert (bl. 15—16), die aan den adjunct-secretaris Overbeek behoorde voor te gaan, daar deze nog een jong, gene een oud dienaar was, zij het dan ook dat dit streed met de orde door commissaris Van Braam aangegeven. De post van geheimschrijver hief

de regeering op, doch zij gaf tevens, zoowel aan den 1^{en}, als aan den 2^{en} resident „een additioneele klerk” op 40 S. R. 's maands, waartoe zij benoemde Ulrich, die naar wij weten (bl. 18), voor de eer bedankte, en zekere M. Hoorn, welke laatste benoeming Overbeek deed aanteekenen, als een bijdrage tot bureaukratische bemoeiingen met klerken op zulk een afstand: „Reeds lang dezer wereld is overleden, dat men zich daarover niet behoeft te beklagen, daar die man geen Nederduitsch verstond, maar pas zijn naam konde teekenen, en, te voren bereids aangezocht, verklaard had niet te kunnen of te willen dienen, houdende hij zig beter onledig door een kleinen handel in hout.” Overeenkomstig de bij de resolutie toegekende bevoegdheid, hadden daarop de 1^e resident den 15-jarigen Benjamin Bogaardt en de 2^e resident den 17-jarigen Daniel Bogaardt tot klerk benoemd, beiden zoons van den 2^{en} resident.

Wat betrof den ongelukkigen secretaris Muller, deze met een gezin en zonder een cent vermogen zijnde, kon de resident het niet van zich verkrijgen aan het pensioenbesluit uitvoering te geven, daar de mogelijkheid van beterschap nog niet volstrekt uitgesloten scheen. Door Overbeek's zoon, den adjunct-secretaris, was reeds zoovele maanden het werk gedaan; ook had de Raad van Justitie den resident ernstig aanbevolen, geduld te oefenen, naar aanleiding waarvan Overbeek in zijn verbaal van 27^e April 1820 over het vroeger gebeurde aanteekende: „Dat de Resident daarin heeft toegestemd, houdende den dienaar Overbeek Junior voor oogen, dat hij niet moede moest worden te arbeiden voor een ongelukkig man, die een huishouden heeft te mainteneeren, die arm is, en die zijn vaderland drie en dertig jaaren heeft gediend, daar het niet kon missen of zijn exertien zouden de gunst en bescherming zijner superieuren in den tijd tengevolge hebben”. Maar nu, tegenover de resolutie van 7 Januari 1820 staande, deed Overbeek zich tevens de vraag met het oog op den benoemden Imbert: „Is het pligtmatic, dat de arme, verdienstelijke Muller uit zijn dienst wordt gesteld, om hem plaats te doen maken voor een ander, zelfs minder geschikt dan hij? Zal zijn geheel leven in ramp en behoefte worden gestort, zonder dat vooraf en bij herhaling onderzocht is, of het de wil der Voorzienigheid zij, hem zoo inbecil te laten als hij thans is? en zijn hart en verstand zeiden hem, dat is geenzins de

wil uwer superieuren; dog aan den anderen kant is den Red- ook voor den geest geschoten: zal men u niet beschuldigen van ongehoorzaamheid of van onwilligheid om den Heer Imbert van dienst te weezen, omdat hij uw zoon heeft voortgetrokken". Geen geneesheer kan volstrekt zeker verklaren, dat bij toestanden als van den door een beroerte getroffenene, de patiënt zonder hoop op beterschap is; de dokter gaf alzoo een getuigenis, gelijk men verlangde. Bij brief d.d. 22 Mei 1820 N° 1 rapporteerde de resident onzen landvoogd, dat aan het pensioenbesluit „uit liefde voor een oud dienaar" nog geen gevolg was gegeven: „in hope, dat het den groten Albestierder zou gelieven de beklagelijke memorieeloosheid van den Heer Muller te removeren". Aldus gingen twee jaar voorbij, teekende de resident in zijn verbaal d.d. 28 Januari 1822 N° 1 op, waaraan ook vorenstaande woorden ontleend zijn. Van daar „dat ZEd. voor meer als twee jaaren heeft behouden zijn ambten en gagie, terwijl de substituut secretaris zijn pligten, die veel en omslagtig zijn, heeft waargenomen". Toen werd echter de toestand hopeloos; Muller zelf verzocht voor herstel van gezondheid een reis naar Malakka en Batavia te mogen doen. De resident gaf daarop executie aan het pensioenbesluit van 1820. De regeering zag echter nu in, dat 50 S. R. pensioen voor „langjarige diensten" wel wat pover was; zij stelde het uit dien hoofde bij resolutie in Rade d.d. 18 April 1822 N° 30 op 150 S. R. „in steede van S. R. 50, die hem was toegelegd uit kragte van een vorig besluit". Zoo verbaliseerde de resident d.d. 28 Januari 1822: „Dat de Residentie Chinsurah bereids door het onbekwaam geraaken van den heere Muller bijna twee jaren beroofd is van een secretaris; dat door de groote arbeid, die de Resident moet verzorgen zijne kragten en zijn gezigt merkelyk minder worden; dat hij al het werk zelve moet doen met zijnen zoon, omdat er niemand anders gevonden wordt, die het Hollandsch zo magtig is, dat men iets aan hem kan toevertrouwen." De resident oordeelde nu tevens dat de toestand „noodzakelyk vordert, dat er zulke voorzieningen worden gemaakt, als strekken kunnen om het werk in deeze Residentie des mogelijk geregeld te doen voortgaan"; op grond waarvan hij overwoog: „dat tot het ambt van Secretaris van Politie en Justitie in deeze Residentie niemand anders bekwaam is, als de Adjunct-Secretaris Overbeek, die alle die posten en ook zijne eigene

nu bijna drie jaaren met iever, vlijt, voorbeeldelijke trouw en eer heeft waargenomen"; waarom Pieter Theodorus Gerhardus Overbeek, des residents zoon, tot secretaris werd aangesteld, altijd onder nadere goedkeuring der regeering. Imbert was alzoo niet in aanmerking gekomen, hetzij dat hijzelf zich voor secretaris ongeschikt achtte, hetzij, dat hij met de betrekking van posthouder tevreden was, hetzij dat Overbeek de regeering had overtuigd van het volstrekt verkeerde harer keuze. In ieder geval bij resolutie in Rade d.d. 9 Juli 1822 N° 49 werd de gevorderde goedkeuring verleend, zonder dat hierover correspondentie ontstond¹. Alzoo was nu het adjunct-secretariaat open. Een resolutie van 25 Februari 1819 N° 4 had den resident gelast om bij vacature den heer Herklots hiertoe te benoemen. Blijkens verbaal d.d. 12 Juli 1819 was hem toen reeds door den resident gevraagd of hij deze betrekking, gevende slechts 100 S.R., wel wilde aanvaarden: „zijnde er geen andere weg open om aan de order van den Gouverneur Generaal in Raade te obedieeren, nademaal de Heer Herklots niet in 's Konings dienst is en een veel lucratiever post elders bekleed". Overbeek had goed gezien, daar Herklots bedankte bij schrijven d.d. 19 Juli 1819. Onder herinnering, dat hij reeds een door commissaris Van Braam aangeboden betrekking had moeten weigeren, omdat de bezoldiging te laag was, opperde hij nu hetzelfde bezwaar. „Thans", zoo schreef hij, „hoe stil en geretireerd ik ook leef, kan ik echter mijn ongelden met niet minder dan Ropijen 350 à 400 's maands bestrijden. Het is dus niet ongeneigdheid, maar een dringende noodzakelijkheid, die mij prevenieerd van de eer om het Gouvernement te dienen." De keuze van den resident voor adjunct-secretaris viel nu op Benjamin Bogaardt (bl. 65), zoon van den 2^{en} resident met wien echter Overbeek zóó hooge onaangenaamheden kreeg, dat het op ontslag uitliep, terwijl Bogaardt Sr. zelf naar Batavia vertrok. De zoon weigerde evenzeer het adjunct-secretariaat.

n. Resident Overbeek heeft het nl. niet alleen met zijn secretaris Van Citters te kwaad gekregen, doch ook met zijn eersten ondergeschikte, den 2^{en} resident *A. T. Bogaardt*²: ik heb den indruk gekregen, dat ten rechte onze regeering den resident in

¹ Bij verbaal van 23 Augustus 1822 N° 6 hield de resident van deze goedkeuring aanteekening.

² Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 203—204.

het ongelijk heeft gesteld, al was dan ook Bogaardt niet onberispelijk opgetreden. Deze beklaagde zich namelijk te Batavia over willekeur van zijn chef in het algemeen en in het bijzonder in zake de rechtspleging¹. Bij resolutie in Rade d.d. 4 October 1819 N° 4 werd de resident berispt „over de wijze, waarop hij, Resident, de zaak van den Bengaalder Sirienaat Baboe behandeld heeft”, met last „om dezen Sirienaat Baboe onmiddellijk het grondgebied van de Nederlandsche etablissementen in Bengalen te doen verlaaten, met interdictie om in dezelve eenige vaste bezittingen te mogen houden, zijnde Zijne Excell. bepaaldelijk van gevoelen, dat aan den 2^{en} Resident eene geëvenredigde voldoening toekomt, welke hem dan ook door de Regering verschafft wordt”. Aan beide residenten werd voorts bevolen om zich stipt aan hunne instructiën te houden „en daaraan geen verkeerde uitleggingen zullen moogen geven om te dienen tot hunne particuliere inzigten, zoo als de 1^e Resd^t zulks geheel ten onpasse in de zaak van Sirienaat Baboe gedaan heeft”. Eindelijk werden de instructiën nog wat duidelijker gesteld „ter voorkoming van ongepaste handelingen”. De resident dit besluit in zijn verbaal van 1 Januari 1820 als boven resumeerende, teekende daarop aan: „alle deeze beveelen schuldpligtig na te komen, en na dat zal zijn geschied in der tijd aan Zijne Excell. den Gouverneur-Generaal zodanige eerbiedige representatiën over dat besluit te doen, als tot eere der Kroon en het bestier in Indië zal nodig en pligtmatig voorkoomen, waartoe de Resident voor het tegenwoordige zich buiten staat bevind, omdat hij aan eene zwaare ziekte bedlegerig is”.

Dat de twisten bleven aanhouden blijkt uit ondervolgend besluit d.d. 15 December 1820 N° 1, waarin Overbeek zichzelf als *de* resident tegenover den 2^{en} resident aanwijst en waaruit blijkt dat de 2^e resident aan den 1^{en} verweet, dat door deze het bovenvermeld besluit van 4 October t. v. niet werd nagekomen:

Primo. Dat de Resident in voldoening zijner eed en pligt, als de surveillance over de Justitie en Politie hebbende, het gedrag van Merza Haddie alias Mogaljon heeft onderzocht, en nog verder zal dienen te onderzoeken, om niet onder de beschuldiging van zijn pligt niet te hebben gedaan, te vallen;

Secundo. Dat de tweede Resi^{dt} in een verkeerd denkbeeld is, dat de

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 208.

Resident teegen de Instructie door den Heer J. A. Van Braam aan hem gegeven handeld;

Tertio. Dat dit ook het geval is in het gesustineerde, dat de Resid^t ongehoorzaam zou zijn aan de order van den 4^{en} October 1819 N°. 4.

Quarto. Dat nog order, nog reden, nog instructie aan den tweeden Resid^t veroorloven van zijn gebieders rekenschap zijner daden te vragen, ofte hem peremptoir te beschuldigen en dat hij zig in het vervolg van dergelijke handelingen behoort te wagten; en

Quinto. Dat het even aanstotelijk is, zijn gebieders te dreigen met protesten, om hem des mogelijk af te leiden van het voldoen aan zijne pligten, te min nog daar de uitoefening van die pligten strekt tot nut van allen.

Het uitvoerig stuk werd met een nieuw verweer van Bogaardt beantwoord, dat alweder aanleiding gaf tot een breed besluit van Overbeek d.d. 24 December 1820 N° 2. De verhoudingen werden sinds toenemend gespannen. Het einde was, dat Bogaardt in 1823 geschorst werd, doch geschorst door den resident *in Rade* of wel, gelijk ik ook aantref, door den Raad van Politie te Chinsura, bij besluit d.d. 29 Maart 1823 N° 1. Zijn plaats werd ingenomen door Bouman (bl. 10—12), „die oud, zwak van gezigt en met het beleid van zaaken geheel onbekend is”, vind ik reeds in 1820 door den resident opgemerkt. Bouman fungeerde destijds als pakhuismeester te Chinsura, waarheen hij van Calcapore geroepen was, naar wij lazen ¹. Bij een Bataviasche resolutie van 9 Juli 1822 N° 40 had de regeering deze betrekking van pakhuismeester op 300 S. R. 'smaands gesteld en voor het ambt van 2^{en} resident 400 S. R. uitgetrokken, zoodat Bouman met 100 S. R. promotie maakte.

o. Resident Overbeek's afscheid. Op het vernemen van de beschreven geschillen riep de Bataviasche resolutie d.d. 27 Januari 1824 N° 23 Overbeek en Bogaardt naar Java: „om zich met den meesten spoed te begeven naar Batavia, ten einde aldaar op hunne wederzijdsche klagten te worden gehoord”; tevens werd „raadslid” Bouman tot waarnemend resident aangesteld. Het origineel van dit stuk was nog niet aangekomen, toen de resident den 4^{en} Juni 1824 het duplicaat ontving. In zijn verbaal van dien dag maakte Overbeek eenige aanmerkingen op de redactie van de voor hem grievende resolutie, besluitende intusschen met de stichtelijke woorden: „Dat de Resident

¹ Zie bl. 12.

natuurlijker wijze moet volgen de ontvangene orders, en met blijdschap gaan zal waar hij ontbooden wordt, latende de gevolgen daarvan over aan een albesturende Voorzienigheid, die doen zal wat goed is in zijne oogen". Vermoedelijk heeft het aldus geschokte bestuurshoofd aan zijn voornemen tot spoedig vertrek geen gevolg kunnen geven door gemis aan scheepsgelegenheid, zoodat hij nog op het einde van September 1824 in de Britsch-Indische bladen las het Londensch tractaat van dat jaar, waarbij onze factorijen aan Engeland werden afgestaan ¹. Ik begrijp niet, dat Overbeek het toen niet van pas heeft geoordeeld om aan de oproeping voorloopig geen gevolg te geven. In het laatst van December 1824 tref ik hem nog als resident aan, doch in Januari 1825 teekent Bouman als waarnemend resident. Van een bestuursovergave of afscheidneming melden de door mij geraadpleegde stukken niets. Herklots treedt nu toch in 'slands dienst, nl. als waarnemend 2^e resident: in die qualiteit genoot hij een bezoldiging van 250 S. R. 's maands; F. D. Bogaardt werd waarnemend secretaris.

Intusschen had men te Batavia van het tractaat nauw gehoord, of bij resolutie in Rade van 30 November 1824 N° 25 werd het oproepingsbesluit van 27 Januari t. v. buiten werking gesteld ². Toen het echter den 25^{en} Februari 1825 te Chinsura aankwam, waren de heeren vertrokken; de waarnemend resident kon aloo niets anders doen dan het stuk deponeren. Wat de regeering ten slotte met betrekking tot Overbeek en Bogaardt heeft beslist, is mij niet bekend; ook niet wat van hen geworden is. Wel werd reeds aangeteekend, dat de directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen onzen laatsten resident van Chinsura gehuldigd heeft wegens zijn kennis van Hindoesche toestanden ³. Moge het hem een troost geweest zijn! Ik neem wel aan, dat de ingezetenen van Chinsura hem in waardeerende herinnering hebben gehouden. Uitingen van ingenomenheid met zijn bestuur vindt men speciaal in hun nieuwjaars-adressen. Men behoeft ze niet ernstiger op te nemen

¹ Zie Overbeek's zonderling gestijleerd schrijven in *Factorijen II*, bl. 474—475.

² De instructie d.d. 31 Augustus 1824 tot uitvoering van het tractaat bereikte wel pas Batavia in de eerste dagen van Januari 1825; maar reeds d.d. 21 Juni 1824 had de minister een voorloopige mededeeling er over gedaan: verg. *Factorijen II*, bl. 473 en 474.

³ Zie over deze waardeering *Factorijen II*, bl. 476, laatste alinea.

dan dergelijke gelegenhedsstukken verdienen en toch erkennen, dat zij niet zouden ter nedergesteld zijn, wanneer de bestuurder het publiek aanleiding had gegeven zich in onwil van hem af te wenden. Als voorbeeld van dergelijke adressen volgde hier de vertaling van een Bengaalsch stuk door de te Chinsura wonende Hindoebevolking aangeboden, dat onder dagteekening van 1 Januari 1821 tot onzen Koning werd gericht:

Wij alle, die onder de bescherming van de vlag van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden ons verblijf houden, leven in vrede, omdat de door Zijne Majesteit aangestelde Eerste Resident den Heere Daniel Anthony Overbeek, ons op alle mogelijke wijze beschermt, straffende de boozen, onderschragende de goeden, en doende goed regt aan allen; dus dat wij onze levensdagen slijten in vrede en vergenoegdheid des harten. Het is derhalven, dat wij den hemel steeds bidden, dat de vlag van Zijne Majesteit alhier moge blijve waaijen, dat de eerste Resident steeds moge aanhouden ons onder de schaduw zijner vleugelen te beschermen, te bewaren, en dat wij ook lange alzoo mogen voortgaan om met het begin van ieder nieuwe jaar Zijn Edelen te mogen komen gelukwenschen.

De resident had zich echter ook menigen wanklank moeten doen welgevallen. In 1820 was een adres rechtstreeks aan onzen landvoogd gericht tegen Overbeek's bestuur, in verband met de toestanden van het dorp, waar hij resideerde. Naamlooze klachten ontving hijzelf, enkel onderteekend: de inwoners van Chinsura. In een verbaal d.d. 12 November 1821 N° 2 stelde hij hierop: „Dat het den Resident in de ziel leed doet, dat eene colonie, welke hij met zoo veel liefde koestert, gedurig haar klagten verheft”. Het adres ging dan ook recht op den man af, houdende o. a.: „In den tijd der Engelschen waren wij onder het uitoefenen van regt door den Heer Forbes van geheeler ziel gelukkig; maar zedert dat UEd. aan het bestuur is gekomen, vergaan wij door afpersingen en het nemen van steekpenningen.” Overbeek merkte echter op: „Dat het voor den Resident niet mogelijk is de misbruiken in dit dorp effectueel ten onder te houden, in den toestand, waarin hij gesteld is”; „Dat zoo lange de Resident vereerd is met het gezag in deze Colonie zijn pligt wel vordert om over de eer van Nederland en het goed der ingezetenen te waken en zonder aanzien van persoon te letten op de zaken, die hem worden voorgedragen”, al moest hij dan ook verduren „de zoo zeer voor een man van

eer en geweten vernederende aantijging, dat zijn daden voortkomen uit haat, waarvan hij, zoo als God weet, geheel ontbloomt is"; doch in naamlooze klachten diende hij wel te berusten.

p. Correspondentie met het ministerie van Koloniën heeft de resident van Chinsura ook rechtstreeks onderhouden. Zij droeg echter een zeer beperkt en geen wederzijdsch karakter, daar alleen van wege den resident mededeelingen geschieden, en wel uitsluitend over den handel. De 1 April 1818 opgetreden minister Falck had daartoe aanleiding gegeven, toen twee Nederlandsche schepen, uitgerust door de firma Frans van Aken en Zoonen te Gend, bestemd werden rechtstreeks naar Bengalen te zeilen. Dit deed den minister bij dépêche, gedagteekend Brussel 11 November 1818 aan Overbeek verzoeken: „eene briefwisseling met U te openen, ten einde door middel van de directe vaart en handel uit dat Rijk op Bengalen te spoediger onderrigt te worden van den staat en belangen der bezittingen onder Uw bestuur, zonder nogtans daardoor eenige verandering te maaken in Uwe verplichtingen tot verantwoordelijkheid aan de Hooge Regering, welke U door of van wege Heeren Kommissarissen-Generaal mogten zijn voorgeschreven". De resident teekende in zijn verbaal d.d. 14 Juni 1819 aan, dat hij aan dit verlangen om inlichtingen zou voldoen: „zoo veel het zwak vermogen van den Resident toelaat". Wat dit vermogen hier voortbracht, is mij niet gebleken.

q. Jaaroverzicht van het gewest Chinsura. Onze landvoogd had bij gouvernementsbesluit d.d. 14 November 1823 N° 14 aan de bestuurshoofden van Nederlandsch-Indië het indienen van jaarverslagen over hun gewesten voorgeschreven. Het reeds op zichzelf gewichtige stuk, het uitgangspunt onzer *Koloniale verslagen*, ging vergezeld van een zeer belangrijk toelichtend schrijven d.d. 18 November 1823 over de inrichting dier stukken. Ook resident Overbeek ontving deze opdracht. Hij gaf er gevolg aan door d.d. 31 Januari 1824 een verslag over 1823 in te dienen, een zwanenzang van hem over het kort daarna voor altijd te verliezen gebied. Ik voegde het als bijlage aan deze verhandeling toe.¹

¹ Besluit en Circulaire zijn afgedrukt in het Bijblad op het Staatsblad van N. I. N° 162. Men kan er uit zien, welk een tal van gewichtige onderwerpen de bestuurshoofden moesten behandelen. De jaarverslagen van Vóór-Indië liggen op het Rijksarchief, o.a. over Chinsura in bundel N° 1163; die der

HOOFDSTUK II.

ONZE FACTORIEN OP DE KUST VAN KOROMANDEL.

Commissaris Van Braam had de factorij van Sadras tot den zetel van een opperhoofdij over deze factorijen verheven. Zij omvatte echter bovendien het er overigens van afgescheiden zuidelijk gelegen Tuticorin en onderhoorigheden op de kust van Madura, een complex, dat de commissaris tot residentie had gevormd. Beide bestuursdeelen droegen een eigen karakter, zoodat de opperhoofdij zich meer rechtstreeks tot het bestuur over de eerstvermelde factorijen beperkte: vandaar dat ik aan ieder dier deelen een eigen hoofdstuk wijd. Als opperhoofd was door Van Braam de heer Regel aangesteld, die den 19^{en} Mei 1818 het bestuur aanvaardde ¹.

AFDEELING 1.

De algemeene toestand der Koromandelsche factorijen.

a. *Economische staat.* Met de teruggave der factorijen hadden de Engelschen om de grenzen van elk van deze op zichzelf staande posten een douanelinie getrokken, waar zij een in- en een uitvoerrecht hieven, liefst tot 16 pCt., behoudens onbeduidende vrijdommen. ² Dit maakte de toekomst van de toch reeds zoo

overige deelen van Nederlandsch-Indië, behoudens mede enkele afschriften op het Rijksarchief, bevinden zich uitsluitend in het archief te Batavia. Het spreekt vanzelf, dat hun belang zal afhangen van de personen der samenstellers; doch dat daarin gewichtige gegevens voorkomen ten aanzien van den toestand onzer koloniën vóór de grondwet van 1848, toen koloniale verslagen gedrukt verschenen, lijdt mede geen twijfel. Het is uit dien hoofde te betreuren, dat deze stukken in het archief te Batavia sluimeren, terwijl zij in Nederland voor een veel grooter aantal belangstellenden van nut konden zijn. Ik nam de vrijheid hierop de aandacht van het Bestuur van het Instituut te vestigen. Het is ook wel aan te nemen, dat deze verslagen soms een beteren kijk op de werkelijke toestanden dier dagen geven dan de latere koloniale verslagen, waaraan men zooveel mogelijk alle karakter ontnam om critiek op de regeering te voorkomen. — Nadat ik het vorenstaande schreef, vond ik mededeeling van mijn brief in de notulen der bestuursvergadering van 20 Maart 1915 en het resultaat van een correspondentie hierover met *dr.* De Haan, den Landsarchivaris te Batavia, in de notulen der vergadering van 19 Juni 1915: zie *Bijdr. Inst.*, dl. 71 (1915), bl. XII en XIX. Uit de bijl. der laatste notulen ziet men, dat er nog zeer veel gewestelijke verslagen over 1817—1834 bestaan. Ik herhaal het verlangen, dat deze stukken herwaarts worden gezonden. — Men verg. hiermede, wat ik schreef in het vóórwerk van het in 1917 verschenen Nijhoffwerk, bl. XXVIII.

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 263—265 en 274.

² Zie ook hierna bl. 98.

vervallen oud-Nederlandsche bezittingen buitengewoon duister ¹. Waarom wij er minder over lezen in de stukken van Chinsura dan in die van Koromandel en Tuticorin, weet ik eigenlijk niet. Voor Koromandel was o. a. het gevolg, dat de wevers voor een goed deel uit het Sadrasche vertrokken en deze weleer zoo bloeiende industrie den dood inging. De nog achtergebleven wevers dienden d.d. 20 November 1819 in het Malabaarsch een adres aan het opperhoofd in, waarvan de vertaling ons aldus wordt gegeven en waaruit wij wel de ellende van den toestand leeren kennen:

In den jaare 1818 den 31ⁿ Maart toen deze plaats aan de Hollanders was teruggegeven geworden, hebben alhier de gezamentlijke wevers in het bezit gehad 13 weeftouwen of Parries genaamd. En sedert dat de Engelschen de tollén over alles zoo hoog gesteld hebben tegen 16 pCt. en bovendien wij verplicht zijn aan het Nederlandsch Gouvernement voor hoofdgeld 's jaarlijks te betalen een som van vier Sterpagoden, zijn 6 huisgezinnen van de wevers genoodzaakt geweest om de plaatsen te verlaten, en naar de Engelsche territoiren zich te begeven om hun brood te zoeken, om geene andere redenen dan enkel om de hooge tol te ontgaan, door welke zij gedeeltelijk tot de bedelstaf geraken. En nu zijn er van ons maar 7 huisgezinnen overgebleven.

Nimmer hebben wij gehoord of gezien, dat men tollén hief op katoenen garens, zooals thans door de Engelschen 16 per cento gevorderd wordt voor den invoer en als wij dezelve weder naar buiten voeren, om blauw te verwen zijn wij weder verplicht 8 per cento te betalen. Wij zijn uit dien hoofde niet in staat om ons handwerk voort te zetten door dezen drukkenden last, en geraken aldus in groote armoede en ellende. En gelijk wij met een bekommerd en verslagen hart UWelEd.Gestr. moeten voorleggen, dat nu twee van onze overgeblevene huisgezinnen gebracht zijn tot den bedelstaf.

En terwijl wij door den Coetewaal Narayam Poele onophoudelijk aangezet worden tot het betalen der voorschreven hoofdgelden aan het Nederlandsch Gouvernement, weten wij niet op welke wijze wij ze zullen inzamelen en vergoeden, zoo smeken wij UWelEd.Gestr.'s mededoogend en menschlievend hart om over onze arme ingezetenen zich te ontfermen en ons gunstiglijk vrij te schenken voorsz. belastingen van hoofdgelden, die wij jaarlijks moeten opbrengen, opdat wij gerustelijk alhier ter plaatse kunnen leven, zonder ergens elders te moeten gaan met ter woon om ons brood te zoeken, voor welkers gunstbewijs wij ten allen tijde zullen dankbaar blijven.

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 257. Over den rampzaligen staat eenige jaren na de terugverkrjgging van de factorijen, zie Regel's jaarverslag van 1823 in *Factorijen II*, bl. 384—385.

Het opperhoofd gaf toen het hoofdgeld wel niet geheel op, doch verminderde het bij besluit d.d. 25 November 1819 N° 19 onder nadere goedkeuring der regeering van 4 op 2 pagoden.

Een treffend beeld van de allertreurigste economische, en ook politieke, toestanden in het gewest, leverde hij daarna bij een uitvoerig rapport d.d. 28 December 1822 N° 11 aan den landvoogd: „mitsgaders de HoogEdele Heeren Raaden van Nederlandsch Indië ressorteerende te Batavia”, zooals de malle adresseering steeds luidde. Wij lezen in dit stuk het volgende:

Noodzakelijk vindende een kort verhaal wegens de teegenswoordige omstandigheden van Sadras en dies onderhoorigheeden aan Uwe Excellentie en HoogEdelheeren te moeten suppediteeren ter aantooning hoe zeer de Engelschen hun uiterste vlijt aanwenden, om door de presente verleegene staat der Nederlandschen etablissementen deeser gewesten dezelve hoe langs hoe meer op allerhanden wijze zoeken verder te destrueeren, en deszelfs welvaaren des mogelijk den bodem in te slaan, opdat het Nederlandsch Gouvernement van deeze weleer zo voordeelige plaatsen thans volstrekt geene voordeelen zou behaalen, zo verzoek ik ter volbrenging derzelve vooraf ootmoedig Hoogstderzelver indulgentie te moogen obtineeren.

Van dat de Nederlandsche commissaris, wijlen de Ed. Heer Van Braam deese kust verlaaten heeft, hebben de differente Engelsche collecteuren, in de nabijheid van onse etablissementen bescheiden, getragt onze bezittingen te bekorten door gefingeerde questiën als anderzints, welkers zo veele bewijzen te vinden zijn in de successive correspondentiën van Tuttocorijn, Jaggernaikpoeram en Palliacatta aan Uwe Excellentie en HoogEdelheeden van tijd tot tijd eerbiedig aangeboden. Alle die plaatsen dus den een na den ander benadeeld geworden zijnde, wierd Sadras met dies dependentiën gedurende vier jaaren vrijgelaten. De vorige Engelsche collecteur Cook van dit district, ofschoon hij Palliakatta attakeerde en veel nadeel toebragt (dog in verre na niet zo veel als de tegenswoordige E. Smalley gedaan heeft) liet Sadras ongemoeijt blijven, en had hij aangebleven in die dienst, zouden nog denkelijk nimmer door hem ontrust zijn geworden; edog verplaatst wordende, kwam in zijn steede de hier bovengenoemde collecteur E. Smalley, een man die veel nadeel en verdriet niet alleen aan zijn eige landgenooten te vooren gedaan heeft, maar een character voerd, dat hem bij veele haatelijk maakt. Deeze man, zijn zeetel 42 à 40 mijlen bewesten Sadras gehad hebbende, verliet deselve onder pretext van daar niet te kunnen leeven, maar wezendlijk om kwaad te brouwen, vestigde zig een half uur bezuyden Sadras over de rivier in een barre zandrige en bijna niet bewoonde plaats; zo dra was hij niet daar, of hij begon daagelijks zijn togt door geheel Sadras te paard te maaken zonder uit

te zonderen eenige plaats, hoe slegt of ongeleegen die ook zijn mogt, waarna hij zijn geheele catoterie ¹ van Carangoelie liet overkoomen bestaande wel uit 300 perzoonen, welke hij, in zijn zandwoestijn niet kunnende plaatsen, toeliet binnen Sadras bij de Inlanderen hun woonstede te zoeken; weldra wierden wij gewaar, dat zij navorschten alle zaakeijkheeden deese plaats aangaande, en de gemoederen der ingezeetenen op te wekken ten voordeele van hem, Smalley; dit verrigt, begon hij, Collecteur, op de rivier ten zuyden van Sadras een sleng ² voor zijn plaats te stellen, ter overhaaling van passagiers, ter depressie van de overhaalvaartuig der Nederlanderen, die van wel 150 jaaren geleeden die prerogatief als aan ons rivier toekomende bezeeten hadden; hierin egter door mij gehinderd wordende, maakte hij zijn attake op de noorder rivier van Sadras, dog daaraan ook zijn but niet kunnende bereyken, zaayde hij tweedragt onder onse vissers en slengeniers, die, altoos onderwerpelijk zig gedraagen hebbende, toen ongehoorzaam en weederspanning wierden. De Collecteur, beginnende gebouwen in die zandwoestijn op te rigten en zijn Gouvernement overgehaald hebbende een cutcherryhuys ³ daar te bouwen, employeerde in plaats van Britsche subjecten, geene andere dan de werklieden van Sadras, die bijna niets alhier te doen hebbende en door hem wel betaald wordende, zig zeer aan hem verbonden raakten; daarop liet hij op de Britsche territorie rondom Sadras tamtammen ⁴ en uitnoodigen ieder, die komen wilde (*om zich*) daar neer te zetten en handel te drijven, alle support te zullen geeven in geld zo wel als anderszints. Deeze encouragement, de ingezeetenen van Sadras vernemende, inclineerde hen ook zig ongehoorzaam te gedraagen, vooral daar zij nu zaagen dat het Nederlands Gouvernement zeedert vier jaaren niets ondernoomen had, waarbij zij als te vooren hun broodwinning konden hebben; daar de Collecteur in contemplatie had des mogelijk van zijn zandwoestijn een goede plaats te formeeren, resolveerde meenige en daaronder wel alle de visserlieden en slengeniers deese plaats te verlaaten, en daar naar toe te gaan, gelijk de visserlieden korteling daarna hunne intentie ook volvoerden, en door den Collecteur zeer geprotecteerd wierd; die deugnieten egter te veel aldaar verwacht hebbende, en zulks niet gerealiseerd vindende, kwaamen alle weeder terug en vroegen om vergiffenis voor hunne ongehoorzaamheid, de andere ingezetenen (uitgenomen de zulke die vastigheeden hier hebben en zig stil gedraagen) zien nog de kat uit de boom; zodra Mr. Smalley's plaats toeneemt, vrees ik, zo zij hier geen onderhoud vinden, dat ze alle de wijk daar naar toe zullen nemen,

¹ De beteekenis van dit woord kan ik niet vinden.

² Sleng: „een Coromandelsch vaartuig”, heet het in onze woordenboeken.

³ Wat dat is, weet ik niet.

⁴ m. a. w. op het bekken slaan.

en indien dat gebeurt zullen de anderen natuurlijk volgen, wijl zij dan een pretext zullen hebben, dat zij, daar zoo veele uitgeweekeu zijn, daardoor ook geen verdiensten meer hebben, welke dan de geheele ruine van de plaats zal uitwerken, en dat is de but dat die goede man heeft. Zoodanig de gesteldheid der zaaken alhier zijnde, zullen Uwe Excellentie en HoogEdelheeden (onder correctie van beter gevoelen) natuurlijk inzien, hoe noodzaakelijk het is om van deese plaatsen iets te moeten maaken en om een goed voordeel daaruit te trekken, de ingezeetenen bezigheid te geeven, opdat zij daaruit hun levensonderhoud vindende, hun Gouvernement getrouw kunnen blijven, waarin zij gesterkt zullen worden door een meenigte van goede en ons als nog getrouw zijnde ingezeetenen, welke zij anders onmogelijk zullen vinden te behartigen. De handel en opbouwning der plaats zal in neederige gevoelens de eenigste middel zijn om alles weeder te regt en voordeelig voor het Gouvernement te maaken; indien zulks Hoogstderzelve wijzer oordeel ontmoet, zal de uitwerking tot zeegen van de meenigte strekken.

Alzoo heerschte slechts „armoede en neringloosheid” onder de paar duizend zielen, die onze hoofdplaats telde, gelijk het nog in 1824 luidde ¹.

b. *Nooddruft van 's lands kas te Sadras*. Zonder eigen inkomsten, niet behoorlijk bijgestaan door de regeering te Batavia, ondervond het opperhoofd, evenals de resident van Chinsura, naar wij lazen ², de grootste moeilijkheden in het bestrijden der uitgaven. Commissaris Van Braam had zich met een handelshuis te Madras verstaan om het opperhoofd maandelijks een som te verstrekken tot hoogstens 4000 Arcotropijen ³; maar dit bleek niet voldoende. Regel trachtte zich met het trekken van wissels op Batavia te helpen, waartoe hij de bevoegdheid had ⁴; het bleek echter, dat hij te Madras geen nemers er voor kon vinden. In dien nood riep hij de hulp in van zijn collega te Chinsura; doch tevens schreef hij bij brief d.d. 30 September 1820 N° 2 naar Batavia een klacht om hem dan toch geld in voorraad te zenden: „waarom ik niet geduurig aan den Resident van Chinsurah kan lastig vallen, die ook zomwijlen niet gereed zal zijn

¹ 2400 à 2600 zielen: *Factorijen II*, bl. 376; bl. 384—385 over de toestanden. Het jaarverslag d.d. 3 Mei 1824 over 1823 was door Regel's opvolger samengesteld; hijzelf overleed, naar ik nog zal memoreeren, d.d. 27 November 1823.

² Zie bl. 37, sub e.

³ Zie *Nijhoffwerk*, bl. 260—261.

⁴ Zie bl. 37.

mij daarmee te helpen, eensdeels omdat hij geen qualificatie daartoe heeft, en anderdeels door het niet bekoomen van wissels, dus het crediet van het Gouvernement gevaar loopt grootelijk te lijden, waartoe de Engelsche niet weinig contributeeren”.

In 1821 trachtte het opperhoofd andermaal tevergeefs wissels te Madras te plaatsen; daarna zond hij ze Overbeek toe met verzoek in Bengalen er moeite voor te doen. De resident deed er zijn kassier bij de handelshuizen op uitgaan, maar deze kwam mede onverrichterzake terug. Bij brief d.d. 18 Juni 1821 schreef Overbeek diensgevolge aan Regel:

Ingevolge Residentiaal besluit van den 5^{en} deezer N°. 1 hebbe ik allerwegen zoo wel hier ter plaatse als te Calcutta onder alle kooplieden, Europeschen, zoo wel als Armeniërs en Inlanders, omgezien, en mij bevlijtigd tot het bekoomen van kontanten op wissels op het Nederlandsche Gouvernement te Java, door UwEdGestrenge te verleen; edoch zonder te slagen, zijnde alle lieden, die uitstaande zaaken te Java hebben, wel geneegen, om wissels te geeven op dat eiland in uitwisseling van kontanten, maar geene dezelve visa versa aan te neemen.

c. Gemis aan militair politiepersoneel. Chinsura had eenige militaire politiemacht¹; Sadras en onderhoorigheden, daaronder hier begrepen de residentie Tuticorin, met een uitermate lastige bevolking, miste haar volstrekt. Het opperhoofd schreef er een en ander maal over naar Batavia; het blijkt niet dat de regeering er ooit op antwoordde! Vandaar dat Regel er nogmaals op aandrong bij brief d.d. 15 Juli 1819. Na daarin de onlusten uiteengezet te hebben, die te Tuticorin waren uitgebroken, gelijk ik nader zal verhalen, vervolgde hij aldus:

De inwoonderen van het Engelsche dorp Perambador, grenzende aan onse dorp Mangewakum, onderhoorig aan Palleacatta hebben ook groote depredatie in de laatstgemelde dorp gepleegd, welke groote consequentie na zig zouden gesleept hebben, waare het niet dat den resident en assistent-resident van Palleacatta bij tijds aldaar begeeven hadden; waardoor alle ongelukken zijn voorgekoomen, dan daarover de Britschen commissaris en collecteur klagten gezonden zijnde, heeft de laatstgen^e ons satisfactie gegeven. Daarna werd 's Neederlands Gouvernements cas door de Huysbediendens van den Resident door

¹ Zie bl. 39

huysbraak geheel bestoolen, welke gelukkiglijk door groote exertien van den Heer J. S. Cantervischer en anderen (zo ik hoor) wederom gerestitueerd is geworden, en de principaale daaders in hegtenis gezet, van welke eene zig zelve verhangen heeft, en de andere om zulx te verhoeden strictelijk bewaakt word, zijnde de diefstal gebeurd, doordien bij gebrek aan militaire, de Pions verplicht zijn de nagtwagt te moeten doen, die, zulx niet gewoon zijnde, hebben geslaapen, egter daar niet aan handdadig bevonden.

Om alle welke reedenen ik Uw Excell. andermaal smeeke mij de verzogte militaire voor onze Nederlandsche plaatsen goedgunstelijk te willen accordeeren, welke ik zodanig reguleeren zal dat iedere plaats, na advenantie zijner dringende nood, de nomber van sipahis zal ontfangen als nodigt gedacht zal worden, egter de 50 man niet surpasseeren; strekkende zo wel tot maintien van 's Neederlands Gouvernements respect als dat der politie, welke anderzints schandelijk gemepriseerd worden.

Bij schrijven d.d. 31 Maart 1821 N° 17 stelde hij opnieuw voor: „Dat ter maintien van het respect van Zijn Majesteits Gouvernement alhier een sauve garde der ingezeetenen als anderzints hoog noodzaakelijk is, dat eene kleine militaire magt op ieder der respectieve Plaatsen ter deezer Kuste aangehouden werde, terwijl de weinige Pions in dienst daartoe zich volstrekkelijk onbekwaam bevinden, wijl zommige Britsche officieren en andere rustverbrekende personen eigendunkelijk handelende, de Pions geen couragie hebben hun te attakeeren, maar eerder toelaten mishandeld te worden, zo als onlangs het geval te Sadras gebeurd is.” Hieraan werd nog ter adstructie toegevoegd: „Dat er behalve het bovengemelde nog een reeden is in faveure van het hierboven aangehaalde plan, namentlijk dat er diend geduurende de nagt een wagt aan het huys van de Gezagvoerder der plaats gesteld te worden, wijl de ingezetenen, tegenwoordig overal verarmd geworden zijnde, zig op strooperijen afregten, ten einde zij zich zelve van het hun evennaasten gehoorende zo wel te voorzien, als het Britsche Gouvernement op eigendunkelijke wijze van het hunne berooft, zo dat er geen nagt ter naauwernood passeert, of de eene of andere rooverij is gepleegd geworden, het welk de woningen van de individuus niet alleen, maar dat van de gezachhebbers der plaatsen ook onvrijlig maaken, welke door Pions niet bewaakt kunnen worden, wijl zij hunnen pligt des daags verrigtende, van hen niet gevergd kan worden des nagts met waaken door te brengen.”

AFDEELING 2.

De aan Sadras onderhoorige factorijen Jaggernaitpoeran, Paliakatta, Palikal en Porto Novo

a. *Jaggernaitpoeran*. Commissaris Van Braam had tot resident hiervan benoemd den heer Dirksz. ¹ Met diens overlijden d.d. 19 Mei 1820 verving het opperhoofd hem bij besluit d.d. 1 Juni d. a. v. N° 1 door den 1^{en} secretaris te Sadras H. F. von Sösten ². Deze was er tot tevredenheid van Regel werkzaam, toen het opperhoofd overleed en Von Sösten zelf de vacature innam ³.

De in diens plaats tot resident benoemde Meppen vervulde, naar ik nog zal aanteekenen, slechts weinige weken de functie; hij werd vervangen door D. H. Cantervisscher ⁴, voorheen posthouder ter kust van Madura, daarna assistent-resident van Paliakatta; deze Cantevisscher gaf de factorij in 1825 aan de Engelschen over.

Den staat der residentie in 1823 memoreerde ik reeds; zij telde toen 'n 6000 zielen ⁵.

b. *Paliakatta* ⁶. Van Braam had er P. E. van Hogendorp tot resident benoemd; deze was zoowel naar het oordeel van den commissaris als van opperhoofd Regel een weinig kundig man ⁷. Hij werd bijgestaan door een assistent-resident, waartoe benoemd was G. W. Cantervisscher. Deze werd bij zijn overlijden d.d. 16 Maart 1819 vervangen door den heer Bronnekam.

Van Hogendorp en Bronnekam werden in commissie gesteld om met een Britsche commissie Cook-Strombon de nog niet juist bepaalde grenzen van ons gebied in het Paliakattasche af

¹ Zie *Nijhoffwerk*, bl. 267.

² Zie *Nijhoffwerk*, bl. 265. Voor 1^{en} secretaris wees Regel's besluit d.d. 28 Juni 1820 N° 1 aan H. D. Idé, assistent-resident te Tuticorin: verg. *Nijhoffwerk*, bl. 292. In 1824 werd deze, na een bezoek aan Batavia, bevorderd tot resident van Tuticorin, gelijk wij nader zullen lezen.

³ Regel waardeerde Von Sösten in een rapport d.d. 31 Maart 1821 N° 17 als „een jong man van 30 jaaren, en van grooten ijver en vlijt”. Zie *Nijhoffwerk*, bl. 265, waar ik echter abusievelijk N° 21 voor het rapportnummer schreef.

⁴ *Nijhoffwerk*, bl. 293.

⁵ Zie *Factorijen II*, bl. 385.

⁶ De heer Terpstra heeft in *De Indische Gids* van 1 Maart 1915, bl. 331 t/m 360 een artikel geschreven over „De Nederlanders in Vóór-Indië bij de stichting van het fort Geldria te Paliacatta”.

⁷ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 267.

te bakenen, speciaal van het weder Nederlandsch geworden dorp Mangewakum. Onze commissie lette er echter niet op, dat aan dit dorp behorende grond toegewezen werd aan het belendende Britsche dorp Tripenawarum zonder dat de Mangewakumers gehoord waren, niettegenstaande zij er o. a. een plaats hadden voor het verbranden hunner lijken. De onregelmatigheid trad eerst aan den dag, toen medio 1820 een Mangewakumer overleed en zijn dorpsgenooten dit „doodlijk lijk” wilden verbranden. De ingezetenen van Tripenawarum verzetten er zich tegen; men werd handgemeen, een algemeene onrust ontstond er door, zoodat de resident bij schrijven d.d. 1 Juni 1820 de tusschenkomst van het opperhoofd moest inroepen¹. Regel kreeg de overtuiging, dat de betwiste grond ten onrechte van het Nederlandsche dorp was afgenomen, waarom hij den Britschen commissaris Frazer verzocht zijn onderhoorigen te beletten dadelijkheden te bedrijven en de quaestie in statu quo te houden tot een definitieve beslissing was genomen. Ziehier de bewoordingen van Regel's besluit d.d. 5 Juni 1820:

Alle de stukken behoorlijk nagegaan zijnde zo is 't met leedweezen, dat 't Opperhoofd moet aanmerken, dat de geweldenarijen, die de inwoonderen van Tripenawarum op de grond van 't dorp Mangewakum hebben gepleegd, de gevolgen zijn van de verkeerde schikkingen, die de Resident en Assistent-Resident ten tijde hunner commissie, tot onderzoek van 't Nederlands grondgebied aldaar geappointeerd, hebben toegelaaten de Engelsche commissie ten uitvoer te brengen, waardoor de inwoonderen van Mangewakum hunne aan ons toebehoord hebbende brandplaats hebben verloren, en nu de heillooze gevolgen daarvan

¹ Het opperhoofd bevond, blijkens de overweging van zijn in den tekst te noemen besluit d.d. 5 Juni 1820: „dat er te Mangewakum, onderhoorig dorp van Palliacatta, groote oneenigheid ontstaan was met de inwoonderen van 't Engelsche dorp Tripenawarum over het verbranden van een doodlijk lijk van Mangewakum, welke de inwoonderen van Tripenawarum niet alleen verhinderd hadden te verbranden, maar ook deerlijk mishandeld, doordien zij de gewoone brandplaats, dat te voren aan 't Nederlands gebied toegehoord had, en naderhand door de onregtvaardige handelwijze van de Engelsche commissarissen Cook en Strombom met de verkeerde beschikking der Nederlandsche commissarissen van Hogendorp en Bronnekam, onder het Engels gebied geraakt is geworden; en die inwoonderen dus dat lijk niet in hun nieuw gebied wilde laten verbranden, zo dat den Resident van Palliacatta met al zijn gezag die ongeregeltheeden niet heeft kunnen teengaan, en waarom volgens de bijlaag van des residents missieve de inwoonderen van Mangewakum redres verzogten, en de Resident dat verzoek voordroeg.”

moeten ondervinden, welke nimmer zou zijn gebeurd waare de zaakelijkheidens door de Nederlandsche commissie behoorlijk verrigt geworden, en het geene thans zo gemakkelijk niet gerespecteerd zal kunnen worden zonder een breedvoerige correspondentie met het Engels Gouvernement aan te vangen, dat zo lang de nieuwe Gouverneur voor Madras niet arriveerd, niet zal kunnen verrigt worden, aangezien de tegenwoordige Gouverneur zig niet wil verleedigen; zo dat het redres, welke de Nederlandsche inwoonderen en de Resident verzocht aan hun gegeven worden, op geene wijze zal kunnen verschaft worden, maar eeniglijk ter voorkooming van verdere onheilen den Britschen commissaris aan te schrijven, om zo lang de volkoomen decitie op de plaats gegreepene commissie van 't Britsch Gouvernement niet verkreegen worde, de inwoonderen van het Tripenewarum te constringeeren geene geweldensdaden op de onbesliste gronden van Palliacatta te pleegen, waarom goedgevonden en verstaan is, den Britschen commissaris den Majoor J. J. Frazer ten vriendelijk verzoek aan te schrijven, de noodige bevelen aan die het concerneeren moogt af te vaardigen ter beletting van te pleegen van geweldensdaden op de nog onbesliste territorie van het dorp Mangewakum door de inwoonderen van 't dorp Tripenewarum.

De aldus uitgelokte nadere opneming beantwoordde aan de verwachting, hetgeen het opperhoofd bij missive d.d. 15 October 1821 N° 1 aan Batavia deed schrijven: „dat alle gronden die onze eerste Gecommitteerden in 1819, van de onderhoorige dorpen van Palliacatta zo schandelijk door onbedreevenheid aan de Engelschen toegewezen (*hadden*), ditmaal door behulp van den heer R. W. Meppen als een der meede Nederlandsche Gecommitteerden en eene niet in dienst zijnde, dog te Paliacatta resideerende jonge Heer Heefke, een zeer kundig Ingenieur, als ons wettig regt niet alleen terug ontfangen; maar (*wij*?) een groote vermeerdering der gronden, welke zeedert 48 jaaren in dispuut waaren, gekreegen hebben, zoodat het Nederlandsch Gouvernement thans aldaar een extensieve territoriale bezitting jousseert”.

Den 11^{en} November 1822 overleed Van Hogendorp; hij werd, onder nadere goedkeuring der regeering, gelijk steeds bij benoemingen van dien aard moest plaats vinden, bij het opperhoofdsbesluit d.d. 15 d.a.v. N° 2 vervangen door den te Paliakatta gezeten „vrijburger” Martinus Obdam. Dit bestuurshoofd kreeg in den tijd dat Regel was overleden en een „Raad van directie” tijdelijk de opperhoofdij waarnam, het ook over grenzen te

kwaad, die echter een ander karakter droegen. Stad Paliakatta behoorde niet in haar geheel aan het Nederlandsch gezag, voor zoover nl. bij de teruggave de Calcuttasche regeering onze vroeger toch bestaan hebbende rechten „op de zwarte stad van Paliacatta” niet had willen erkennen. Hieruit was de onmogelijke toestand geboren, dat op dezelfde plaats twee regeeringen bestonden! Vooral de Inlandsche bevolking, gesteund door de Britsche ambtenaren, maakte ervan gebruik om met ons gezag den spot te drijven. Obdam deed hierover te Sadras ernstige klachten hooren, speciaal over de ellendige houding van de Britsche ondergeschikten. In antwoord gaf de Raad van directie hem bij besluit d.d. 24 Januari 1824 N° 1 te kennen: „dat de Raad van directie met leedwezen zien moet dat alle de bovengemelde voorgevallen onaangenaamheden in zijne residentie, tusschen ons Gouvernement en dat van de Britten, nog niet op eenen vriendelijken voet gebragt zijn geworden, niettegenstaande daarover ten sterkste is aangeschreven geworden door wijlen 't Opperhoofd aan den Britschen commissaris major Frazer, en dat de Raad van directie niet verzuimd heeft om weder aan gem. Commissaris te schrijven, de zaak op de dringendste wijze voor te houden, en de nodige reparaties te verzoeken, moettende de Resident intusschen tragten om van zijne zijde, zig te gedraagen aan den eed zijner instructie, ten eynde hierdoor alle onaangenaamheden te vermijden, die van eenige nadeelige gevolgen voor ons Gouvernement wezen kunnen”.

Medio 1823 deed resident Obdam een tournée door de onderhoorigheden, waarvan hij d.d. 26 Juli het opperhoofd een verslag aanbood. Het doel ervan was geweest, memoreerde het opperhoofd bij zijn besluit d.d. 1 Augustus 1823 N° 1: „om uit te vorschen, wat de reeden kon zijn, dat de dorpen onder de resorte van Palliakatta, zeedert 1795 ofte geduurende den laatst geeindigde oorlog, meer inkomsten aan de Engelschen (*opleverden?*) dan wat zij zeedert de jongste overname derzelve aan de Nederlandsche regeering hebben afgeworpen.” Als resultaat der nasporingen trad aan den dag: „dat de Engelschen zeedert hunne meesterschap van die dorpen, de landbouwers hadden met geldverstrekkingen op de cultuur te gemoed gekomen, en de reparatiën der Eries of watervangers in agt genomen, waardoor alle de zaaijvelden waren bebouwd geworden, welke door de Nederlandsche regeering zeedert de overname dier dorpen niet

was geobserveerd geworden, maar daarentegen dezelve verpacht aan vreemdelingen, welke hunne eigen voordeel meer in 't oog gehouden dan het welvaaren van den landbouwer behartigd hadden, welke de oorzaak dan was, dat den Engelschman meer winsten van zijn revenuen gehad had dan de Nederlanders tegenswoordig". Het Opperhoofd achtte zich echter niet tot voorschotverstrekking bevoegd; doch besloot het in ieder geval eens zonder verpachting te beproeven. Hadden de werklieden van Erikan het bestuur reeds vroeger voorgesteld om andermaal te arbeiden op de wijze als tijdens de O. I. C. bestond en was dit ook vroeger door het Opperhoofd bij de Regeering met ondersteunend advies voorgebracht, hetzelfde besluit gaf te kennen, dit aanbod „voor 't tegenwoordig in statu quo te laten, aangezien het Gouvernement te Batavia door haar stilzwijgen niet schijnt in dit plan van den handel door 't opperhoofd voorgeslagen te consenteeën, waarom die werklieden zich alsnog moeten blijven geneeren met den dienst, welke zij tot als nog hebben aangehouden met de mooren". Het niet antwoorden, of althans niet binnen eenigszins redelijken tijd, van de Regeering op voorstellen van bestuurshoofden dan wel op stukken van particulieren was mede een der meest ontzenuwende middelen, waardoor ambitie en toewijding werden ondermijnd.

Toen in 1825 onze factorijen aan de Engelschen moesten overgegeven worden, was Obdam nog te Paliakatta, om aldaar dien plicht te vervullen.

c. Palikal. Deze factorij bestond in 1818 uit 6000 zielen; zij ging tot 'n 5000 terug, blijkens het verslag over 1823. Ten aanzien der zaailandten lezen wij daarin:

Twee sörten van padie word hier 't meeste gecultiveerd, namelijk de witte, en de zwarte, dat 't groot gewasch genoemd, welke in de maand July gezaaid, en in January inge oogst word; daarna zaait men allerlei soorten van kleine graanen als: boontjes, oliepitzen enz. en nelie van 't driemaandsch gewasch. Alle de zaaivelden hier, behalve eenige der particulieren, behoren aan het Nedl. Gouvernement en trekt jaarlijks in natuur $\frac{3}{8}$ uit dien productie.

Deze landerijen waren door den commissaris Johannes Bacherius in 1691 aan de landbouwers te Palicol ter bewerking afgestaan voor $\frac{5}{8}$ gedeelte van 't gewas ¹ onder voorwaarden of met dat inzicht, om Compagnieslanderijen te maaken, tot de gestalte van een bloemtuijn, dus

¹ Of hier niet $\frac{3}{8}$ wordt bedoeld, kan ik niet zeggen.

voor altös te bewerken en in fleur te houden, zonder te bepalen, of landerijen juist van den vader op de zoon enz. moesten afdaalen, dus zonder eenig Regt van successie.¹

De zedert door de successive opperhoofden verleende bijzondere cauls, behelsen onder verscheide restrecten onder anderen ook deze: Dat niemant zijn stukje land mag verkoopen, verpanden, vervreemden, of verhuuren sub poene van verbeurte, also het maar alleen ter leen om te bebouwen, word afgestaan. In steede nu van aan die verplichting te voldoen disponeeren zij over dezelve bij verkoop, verpanding, verdeling en verhuuring, gelijk ten volle gebleken was over 't gedrag van sommige dier landbouwers, waardoor hunne zaaivelden verwaarloosd, en gedeeltelijk onbehoorlijk door andere moesten gecultiveerd worden.

Het is hier onmogelijk om alle de bedriegerijen welke op de velden voorvallen, te beletten; zo voor, als na het in-oogsten der padie; het Gouvernement heeft slechts den naam van het $\frac{3}{8}$ aandeel daarop te hebben; maar 't geen welke de landbouwers zelve, of door anderen ten slotte aan zich laten toeëigenen, kan men niet er agterkomen.

Ter vermindering van alle fraudes, disputen, en onnodige onkosten voor

¹ Deze heer Bacherius of Bacherus blijkt iemand van beteekenis geweest te zijn. Ziehier wat men leest in Havart's „Op- en ondergang van Cormandel” (1693), dl. III, bl. 85—86:

„De Heer JOHANNES BACCHERUS (wiens aanzienlijke titulen en verder gedoent wij in het eerste Deel pag. 181, en tweede Deel pag. 165, den Lezer hebben deelagtigd) vertrok naar herwaarts, na dat hy zich tien maanden, in des *E. Compagnies* thuyt buyten *Mazulipatam* onthouden had, in *qualiteyt van absoluyt Commissaris* in de maand *Juny* 1691, en was 'er nog in *October* des zelve Jaars, war (*wat?*) verandering hy hier in de Opperhoofden gemaakt heeft, is niet nodig te herhalen, om dat wy het even bevorens breed genoeg hebben beschreven.

„Deze BACCHERUS word ons by brieven uyt *India* van *personen*, die hem al voor twintig jaren hebben gekend, beschreven te zijn een man van een ongemeyne kennisse, en een vlug verstand, en zo gezegend in de *Ambassade*, die hy ten *ordre* van den *Grooten Commissaris*, aan het *Keyzerlyke Hof* van *EURANGZEEB* gedaan heeft, dat de vernieuwde *Firmannen* van dien *Keyzer*, rekende den vervallen handel op *Cormandel* vry *considerabelder*, en profijteliker zijn, als de vorige, ja dat door zijn goede voorzorge, en prijslijke *Conduiten*, de *Negotie* in *Golconda* begon te wakkeren, en de koe weder eenige melk te geven, (*och mogt het zo zijn, als in de vorige guldene eeuw, hoe zouden wij onzen wensch ten voordele van de E. Compagnie vervuld zien*).

„Dus zoude het vervallene *Cormandel* weder in *fleur* konnen raken, en met groten luyster op nieuws oprijzen, gelyk de zonne 'smorgens doet, na datze des avonds is ondergegaan, ook heeft hy BACCHERUS by den *Keyzer* bewerkt, dat men voor eene osse-dracht van *Mazulipatam* naar *Golconda*, (zo het waar is, 't gene de vrienden ons *adviseeren*) niet meer betaald, als een *ducaat*, daar men bevorens twee plagt te geven; zo den handel wat toeneemd, dan zal dit een merkelyk profijt voor de *E. Compagnie* wezen.”

't Gouvernement, recommandeert de Ondergeteekende zeer eerbiediglijk, dat alle de caulzaavelden den lande behorende voor drie of vijf jaren publiekelijk voor een zekere som gelds jaarlijks verpacht en tot facilitéit der pachters, kunnen die landerijen bij de opveiling in zo veele deelen verdeelt worden....

Tot resident van Palikal had commissaris Van Braam benoemd H. V. von Sösten ¹; hij bleef het tot 1820, toen hij, met het overlijden van den resident van Tuticorin, gelijk ik nader zal mededeelen, bij het opperhoofdsbesluit van 28 Juni 1820 N° 1, in diens plaats werd aangesteld. Als resident van Palikal trad op Bronnekam, assistent-resident te Paliakatta ², juist benoemd tot 1^{en} secretaris te Sadras, maar die deze betrekking nog niet had aanvaard. Dit nieuwe bestuurshoofd wist in de bestaande militante verhoudingen tot de Britsche bestuurders en tot de bevolking niet een verstandigen middenweg te kiezen, gelijk blijkt uit ondervolgend schrijven van opperhoofd Regel aan onze regeering d.d. 22 Augustus 1821 N° 1 ³:

De Residentie Palicol eene der noordelijkste Nederlandsche Bezittingen ter deezer Kuste, doet mij leed Uwe Excell. en HoogEdelh. te moeten berigten, dat in eene oproerige staat is; klagten worden meest daagelijks door de ingezetenen mij tegens den Resident toegezonden, die wederkeerig het zelfde doet over inwoonderen; ook zijn de amp-tenaaren met den Resident niet eenig, zo dat ik raadeloos ben, hoe alles behoorlijk en na billijkheid te onderzoeken en te beslegten, uit mankement van genoegzaame dienaaren, die in zulke geleegenheeden altoos in commissie van de Hoofdplaats tot onderzoek geschikt worden.

Wanneer na Regel's overlijden H. F. von Söhsten opperhoofd wordt, geeft Bronnekam even ongunstige indrukken. Een besluit d.d. 8 Juni 1824 riep hem dientengevolge ter verantwoording; bij een besluit d.d. 7 October d.a.v. N° 3 wordt hij beschuldigd van „onhebbelijk gedrag” en van niet te hebben gehandeld als „een bescheijden en onpartijdig regter”. Den korten tijd, dat er ons gezag nog zou bestaan, houdt Bronnekam

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 268.

² Verg. bl. 80.

³ Aangezien ik in *Factorijen II* van het vertrek van H. V. von Sösten (bl. 377 ald.) geen melding heb gemaakt en dus ook niet van de vervanging door Bronnekam, zou men uit het ongunstig oordeel op bl. 386, laatste alinea ald. tot de verkeerde gevolgtrekking kunnen komen, dat met den ongeschikte bedoeld werd Von Söhsten.

het niettemin uit; hij gaf alzoo in 1825 de factorij aan de Engelschen over.

d. Porto Novo. Deze vestiging was onder Sadras gebracht; er fungeerde een posthouder, eerst Aubert, daarna opgevolgd door J. H. de Viet ¹. Van dezen laatste publiceerde ik een beschrijving, die hij in Januari 1823 over den post gaf ². De man was overigens mede een type. Hij had commissaris Van Braam een request tot plaatsing aangeboden, gedagteekend Cochin 18 April 1818 en onderteekend als „barrack sergt in charge of the commissariat Department at Cochin”. Niettemin was hij, gelijk, naar wij zullen lezen, hij gaarne vooropstelt „een Hollander van geboorte”, nl. van Amsterdam, waaruit hij in 1793 naar Indië vertrok. De oorlog met de Engelschen belette hem zijn bestemming te volgen; hij zag zich genoodzaakt „in den Engelschen kompagniesdienst te treden”. Met het Herstel, hopende, „als een Hollander zijnde”, op plaatsing in Nederlandschen dienst, nam hij ontslag uit den Britschen dienst. Wat er toen met hem gebeurd is, weet ik niet; hij schijnt naar Batavia te zijn gegaan, waar hij bij besluit van den landvoogd d.d. 17 Maart 1822 N° 1 benoemd werd voor de kust van Koromandel op f 80 'smaands.

Opperhoofd Regel wist zoo dadelijk niet hoe den onontwikelden man aan een betrekking te helpen, tot zich op het einde van 1822 gelegenheid tot plaatsing voordeed door de vacature-Porto Novo. Waar Aubert destijds gebleven was, is mij evenzeer onbekend. Zooals het Opperhoofd de zaak verhaalt, was deze er reeds niet meer en krijgt men den indruk uit het door mij aan te halen besluit d.d. 28 Januari 1824, dat ons bestuur er vertegenwoordigd werd door „een armen Malabaar”. Men vindt de zaak verhaald in het rapport d.d. 28 December 1822 N° 8 aan de regeering. Om van Porto Novo eenige inkomst te trekken had Regel er de drankpacht ingevoerd. Dientengevolge kreeg hij „hevige klagten van de tolk van Porto Novo, ageerende als opzichter aldaar en van de Nederlandsche drankpagter” ³ „over de geweldadigheeden gepleegd door de Engelsche drankpagter en politie-opzichters van die plaats aan onze drankpagter

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 268.

² Zie *Factorijen II*, bl. 387.

³ De naam van den opzichter was vermoedelijk Soendra Moertu Pulle, gelijk wij hierna zullen lezen: zie bl. 91.

en inwoonderen van Wannapalum ¹, waarover, de noodige representatie aan de Britsche commissaris gemaakt hebbende, geen redres heb moogen erlangen om reeden die Engelsche pachter, een overgegeeven booswicht zijnde, door omkoopingen en kuijperijen het regt verdraayd heeft, en de Engelschen onse voordeelen, hoe gering ook, met een jaloersch oog ziende, die booswigt gesupporteerd hebben, waardoor een aanmerkelijke schaade dit maal aan de drankpact van gemelde plaats zal ondervonden worden". Op dien grond had het Opperhoofd „noodzakelijk gedagt ter verhoeding van de ongeregeltheeden in den vervolge een beschermverleening van onze pagter, zo wel als de inwoonderen"; waarom bij besluit d.d. 12 December 1822 N° 1 onder nadere goedkeuring van de regeering als posthouder te Porto Novo werd aangesteld De Viet: „met oogmerk tevens daardoor het Gouvernement te bevrijden van aan hem De Viet een noodeloos tractement te accorderen, welke hij anderzints zou blijven genieten, eensdeels omdat hij geen genoegzame geschiktheeden bezittende om zaakelijkheden van groot aanbelang waar te neemen, daartoe niet konde benoemd worden en anderdeels ook geene vacature zijne geschiktheeden passende, oopen waren". Wel verre echter, dat dit rust gaf, werden de twisten er slechts door verscherpt, toen, gelijk wij nader in het breede zullen lezen, opperhoofd Regel in November 1823 overleed en in Januari 1824 werd vervangen door H. F. von Söhsten.

In die maand Januari had De Viet een te Porto Novo gevestigden matroos, Jan Innes, als vlaggeman indertijd in onzen dienst, gevangen genomen, wegens het niet voldoen van een schuld voor aankoop van een huis van zekere weduwe Willesi. De Britsche commissaris, majoor Frazer en de assistent-collector Cumliff betwistten de bevoegdheid daartoe, opmerkende, dat de gevangene Britsch onderdaan was, zoomede „dat het Nederlandsch Gouvernement met geen autoriteit te Porto Novo is bevestigd geweest", gelijk memoreerde het Sadrasbesluit d.d. 17 Januari 1824 N° 1. Frazer dreigde het er ook niet bij te willen laten, daar hij den gevangene met geweld zou bevrijden. Op deze bedreiging had De Viet aan den assistent Cumliff geantwoord: „dat hij liever den dood tarten zou, dan in een enkel punt van zijn rechten zou afzien"!

¹ Een vlek, behoorende tot Porto Novo: zie *Nijhoffwerk*, bl. 248.

Deze quaestie had zich reeds voorgedaan tijdens het interregnum vóór Von Söhsten's optreden d.d. 27 Januari 1823, toen een Raad van directie te Sadras de opperhoofdij voerde. In het feitelijke vond deze niet, dat De Viet ongelijk had, doch onder de gegeven omstandigheden oordeelde het college zijn optreden ten hoogste afkeurenswaardig, gelijk hem bij het vermeld besluit werd te kennen gegeven, met last, dat hij Innes uit het arrest zou ontslaan ¹. 's Mans dwaasheden lokten een paar dagen later nog een besluit d.d. 23 Januari 1824 N° 2 van den Raad uit, waarbij hem gelast werd: „dat hij voortaan op zijne hoede weezen moet in het frankeeren zijner brieven met den titel van Neederlands opperhoofd ², wjl zulke willekeurige handelingen eenen predominanten en impertinenten aard aantoonen, die eens door zijne superieuren niet ongeobserveerd zal gelaaten worden, tot prejuditie van eenen zo vermeetelen posthouder”.

De Engelschen lachten blijkbaar om den man en stoorden zich niet aan hem. Ter eene zijde schreef hij Cumliff, dat deze doen kon, wat hij wilde; ter andere verzocht hij te Sadras den bijstand van een inlandsch hoofd, 'n z.g. amina, en twee oppassers,

¹ Ziehier de woorden van het besluit. Het daarin voorkomende *in te roepen* zal wel moeten zijn, denk ik, herroepen.

² Dat de posthouwer egter op zijn regt staan en vernietigen konde de pretentie van den matroos Jan Innes ten opzichte van het huis van de weduwe Willesi, zonder tot eenige extremiteiten te treden, en daartoe getreden hebbende en ziende den wederspannigen aard van 't Britsch Gouvernement, de posthouder eerder den matroos Jan Innes onder 't een en ander pretext, uit zijn arrest had moeten ontslaan, dan in zijn besluit te volharden, en aan den ass^t collecteur Cumliff te schrijven, *dat hij posthouder liever den dood tarten zoude, dan een enkel point van zyne regten af te staan*, daar hij met zulke expressen niets uitvoeren of toebrengen kan om zijne regten te handhaven, als geen genoegzaam magt daartoe hebbende, maar wel dat hij daardoor ons Gouvernement in onaangenaamheeden met dat van 't Engelsche dompeld, die zomtijds onherstelbaar zal kunnen weezen, en dat de posthouder bijgevolg daadelijk zal hebben in te roepen, zijne genoemene maatregelen ten deezen einde, ontslaande den matroos Jan Innes uit zijn arrest, en handhavende egter de regten van de wed. Willesi, zo als het behoort, ten welken eynde ook de Raad van directie aan den Britschen commissaris geschreven heeft.”

³ Onze autoriteiten mochten voor de officieele correspondentie van de Britsch-Indische post kosteloos gebruik maken. Op de adressen moest dan den titel van de afzende autoriteit vermeld worden; De Viet zal zich toen veroorloofd hebben dien van Nederlandsch opperhoofd, in plaats van Nederlandsch posthouder.

„pions”, om zich beter te kunnen doen gelden. Dit voorstel trof Von Sösten nog onafgedaan aan bij de aanvaarding van de opperhoofdij. Onder herinnering aan 's mans gehouden gedrag, wees hij het gladweg af. De manier van zeggen is wat vervelend; doch om de opvattingen juist te leeren kennen, geef ik de woorden van het besluit d.d. 28 Januari 1824 terug, waarin namelijk aan De Viet werd medegedeeld:

dat 't Opperhoofd hem eens aanspraakelijk maaken zal voor al 't voorgevallene in zijne posthouderij, wjl een zekere ingebeelde magt, die hij vermeende te hebben, hem onlangs aan den ass^t collecteur Cumliff deed schrijven, *dat hij posthouder liever den dood tarten zoude dan een enkeld point van zijne regten afstaan*; dat zulke onbezonne en lossinnige uitdrukkingen zekker de gemoederen gaande maaken moeten, waarom ook 't Britsch Gouvernement, hieruit voordeel getrokken hebbende, deszelfs vexaties g'antameerd heeft, die de posthouder zag had kunnen ontgaan, schoon de posthouder nu zig weder verlaagd en aan den ass^t collecteur Cumliff schrijft, *dat hij doen kan wat hij wilde*, zeekerlijk hoopende om met den amina en twee pions, die hij van Sadras denkt te krijgen, nader zijne vermeetele handelingen uit te voeren; dat 't Opperhoofd geensints van meening is den posthouder in zijne verbrodde zaaken door deeze menschen te doen assisteeeren, daar 't Opperhoofd op alle de demarches van den posthouder zeggen moet, dat een arme Mallebaar, de gewezen opziener Soedrie Moetue, lang Porto Novo bestuurd had, zonder dat er toen eenige onaangenaamheden voorgevallen waaren en eijndelijk, dat de posthouder op zijne hoede weezen moet om voortaan lessen en regels voor te schrijven, zo als hij aan den Raad van directie het gedaan heeft, wjl de posthouder als dan ondervinden zal de gevolgen van zijne behandeling; voorts, dat de posthouder zig zal moeten wagten, onder voorgaave dat ze door 't Eng. Gouv^t mogten geöpend worden ¹, wjl dit van een Gouvernement niet te verwagten is, schoon de posthouderij daartoe reeden en oorzaak gegeeven heeft.”

Op dat *arme Malabaar* vatte De Viet vuur, hij „een geboren Nederlander”, zooals hij zich in zijn brutaal antwoord verhoovaardigt te memoreeren! Misschien was Von Sösten een Duitscher of wellicht een Inlandsch kind en insinueerde De Viet daarom: dat de Nederlandsche ambtenaren, waarmede hij te te doen kreeg, eigenlijk slechts vreemdelingen waren, die met

¹ Hier is blijkbaar wat uitgevallen; De Viet schijnt het Britsche postkantoor, door de tusschenkomst waarvan onze dienstbrieven franco verzonden werden, van het openmaken der brieven beschuldigd te hebben.

voorbijgang der ware Nederlanders slechts op kosten der Nederlandsche kas teerden, immers dat onze regeering, volgens De Viet's zeggen, geen andere ambtenaren in dienst had: „dan Cingaleezen en Mallabaaren ofte vreemdelingen, die van zijne natie onderhouden worden, en dat het beter zijn zoude, dat zij haar beroep in acht namen”. Aldus resumeerde het Opperhoofd in zijn rapport aan de Regeering d.d. 31 Augustus 1824 N° 18 De Viet's antwoord. Von Söhsten toch had hem bij besluit d.d. 9 t. v. N° 4 geschorst en met de waarneming van het posthoudersschap belast den opzichter aldaar Soendra Moertu Pulle, ter toelichting waarvan in het schrijven aan de Regeering de aandacht werd gevestigd: „op al het geene er plaats gehad heeft, tusschen de Posthouder en 't Gouvernement; niet alleen gedurende mijne administratie, maar ook in die van wijlen het opperhoofd Regel, en toen de Raad van Directie het bestier alhier in handen gehad heeft, waardoor 's Posthouders superieuren niet alleen aan zijn impertinenties en wederstrevigheeden zig blootgesteld vonden, maar ook ons Gouvernement gevaar liep, in de grootste onaangenaamheden met dat der Engelschen te geraaken, waartegen de Posthouder bij herhaling, vermaand was geworden om op zijne hoede te weezen”.

Toen in 1825 Porto Novo aan de Engelschen moest overgegeven worden, zag zich hiermede belast de heer J. A. Regel, een zoon van het opperhoofd met wiens overlijden wij ons nu nader moeten bekend maken.

AFDEELING 3.

Overlijden van opperhoofd F. C. Regel en vervanging door H. F. von Söhsten in 1823—1824.

Bij de organisatie van het bestuur over Sadras en onderhoorigheden had commissaris Van Braam te Paliakatta en te Tuticorin een assistent-resident nevens den resident aangesteld. Men zou zeggen, dat deze assistenten de aangewezen waarnemers voor de residentsplaatsen waren. Toen nochtans in 1820 resident Van Spall te Tuticorin overleed, ontstonden er moeilijkheden, omdat er geen van rechtswege bestemde tijdelijke plaatsvervanger was. Hoe dit eigenlijk zat, waar er wel een assistent-resident fungeerde, weet ik niet; doch het gaf opperhoofd Regel bij missive d.d.

31 Maart 1821 N° 17 aanleiding om de regeering op een ten deze bestaande leemte te wijzen, daar er ook geen aangewezen waarnemer was bij het ontstaan van vacaturen in de opperhoofdij, zoomede in de residentien Jaggernaitpoeran en Palikal. Speciaal wees hij op de belangen der opperhoofdij; voor aangewezen waarnemer aldaar kon hij, volgens die missive, onder de residenten niemand anders als geschikt aanbevelen dan H. F. von Söhsten te Jaggernaitpoeran, dezen daarom voordragende tot 2^{en} resident te Sadras. Weliswaar was hij de jongste der bestuurshoofden, doch de beste, bijzonder ijverig en die gedurende twee jaren dienst als eerste secretaris te Sadras geheel op de hoogte der zaken geacht moest worden ¹. Naar ik reeds opmerkte, de centraliseerende Bataviasche regeering kon het werk niet af en liet dientengevolge maar op antwoord wachten of gaf in het geheel geen beslissing. Zoo gebeurde het, dat het geval onvoorzien was, toen in October 1823 opperhoofd Regel bedenkelijk ziek werd. Hij had intusschen nog de krachten om in den geregelden gang van zaken te voorzien, nu hij in ieder geval voorloopig zijn werk niet kon doen. Waarom hij toen alweer niet Von Söhsten tot zich riep of een te Sadras meest geschikt ambtenaar met de waarneming belastte, is mij onbekend; maar bij zijn besluit d.d. 1 November 1823 N° 1 volgde hij hetgeen tijdens Van Spall's overlijden in 1820 te Tuticorin was geschied, door met het bestuur gedurende de ziekte te belasten een college, geheeten *raad van directie*. Hiertoe wees hij aan:

1°. M. P. R. Raket, den eersten secretaris: president;

2°. R. W. Meppen, havenmeester: eerste lid;

3°. J. Duinevelt: 's lands kas- en boekhouder.

Van Raket lezen wij hier voor het eerst; Meppen stond goed aangeschreven, naar bereids werd opgemerkt ²; Duinevelt was door Van Braam in dienst gesteld als scriba ³. Volgens de bewoordingen van het besluit had het college ook de opperhoofdij waar te nemen bij eventueel overlijden van Regel, doch tevens „dadelijk met het opengaan van den moesson” ⁴ den resident van Jaggernaitpoeran H. F. von Söhsten als vervanger aan te wijzen”, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal.

¹ Verg. bl. 80.

² Verg. bl. 82.

³ Zie *Nijhoffwerk*, bl. 267.

⁴ *Opengaan van den moesson?*

De brieven aan de opperhoofdij zouden gedurende 's Raads waarneming gericht moeten worden *Aan den president en leden van den Raad van directie*.

Den 27^{en} November 1823 overleed het opperhoofd ¹. 's Raads besluit van dien dag N° 1, voorschrijvende de plechtigheid der begrafenis en den officieelen rouw, hield de overweging in: „Nademaal 't den Almagtigen God behaagd heeft deezen morgen omstreeks 5 uren ons geliefd opperhoofd voor deezen Kusten Cormandel en Madura, den WelEdelen Gestr. Heer F. C. Regel door den dood tot zig te neemen, na een ziekte van bijna twee maanden en eene loflijke en roemwaardige regeering van bijna 6 jaaren, tot het allergrievendst leedweesen van Hoogstdeszelfs familie en 's Konings ambtenaaren". Wij zien reeds uit die woorden van *roemwaardige regeering*, dat de Raad eenige moeilijkheid had met juiste wijze van uitdrukken, en zoo zal het college ook het zotte niet gevoeld hebben van het zenden van afschrift van dit besluit „tot narigt en observatie" aan resident Overbeek te Chinsura. Dit bestuurshoofd vond het nog de moeite waard, blijkens art. 2 van zijn besluit d.d. 20 December 1823 N° 2, waarbij het afschrift werd gedeponceerd, er zich aan te ergeren, opmerkende: „Dat de pretensie die de zoogenoemde Raad van Directie scheind te maaken om te gebieden over een van de kust van Coromandel en Madura onafhankelijke residentie, en den resident daarvan besluiten te zenden tot *narigt en observatie*, zoo absurd is, en zulk een groote onkunde van de propriëteit in het bestuur van zaaken vereischt wordende aanтоond, dat het zelve beneden notitie schijnt te weezen, en daarom onaan-geroerd behoord te worden gepasseerd." ²

Op Zondag 7 December 1823 hield „missionaris" Kindlinger ³ te Sadras een gedachtenisrede. „Alle ambtenaren en haare familie, die tegenwoordig waaren, konden zich", teekende

¹ In *Factorijen II*, bl. 387, is door mij bij de correctie de hoogst hinderlijke fout voorbijgezien door als jaar van overlijden te stellen 27 November 1824, met de toevoeging liefst: „kort vóór de teruggave der Kust aan Engeland". Die overgave vond plaats d.d. 1 Juni 1825: zie *Factorijen II*, bl. 477.

² Er ging in dit stuk nog de opmerking vooraf: „zoo men al eens verondersteld, dat het opperhoofd Regel regt gehad heeft een Raad van Directie onder zig te benoemen gedurende zijn leeven, om hem in de administratie behulpzaam te zijn, en ook als zijn opvolger te dood-verven de Resident Von Söhsten..."

³ Verg. bl. 50 ad noot 3.

's Raads verbaal van dien dag aan, „niet wederhouden om een traan van liefde en aandenken bij deze plegtige gelegenheid te storten over 't verlies van wijlen hun geliefd opperhoofd". Aan de regeering werd gemeld ¹, dat Regel was overleden: „nadat ZijnEdG. eene loffelijke Regeering van omtrent zes jaaren over deeze kusten gehad heeft, die nu te vroeger ondervinden moet het verlies van eenen ambtenaar wiens oordeel, net bestuur en zagte Regeeringswijze alles toegebracht hebben wat overeenkomstig weezen kan met de belangen deezer kusten".

Aan H. F. von Söhsten te Jaggernaitpoeran werd ten spoedigste het besluit zijner benoeming tot opperhoofd gezonden. In plaats dat de Raad zich hiertoe bepaalde en alzoo aan het nieuwe hoofd de vervulling der aldus te Jaggernaitpoeran ontstane vacature overgelaten had, benoemde het college bij besluit d.d. 29 November 1823 N° 1 tevens Reinier Willem Meppen tot resident van Jaggernaitpoeran, op grond, dat deze wijze van vervulling Regel's „voafstreckte Begeerte" was geweest. Wij rezen nu niets anders dan ongeloofelijke zotternijen!

Naar wij weten, was Bronnekam resident van Palikal ². Deze ondergeschikte mijnheer ijldde d.d. 7 December 1823 op het bericht van Von Söhsten's bevordering tot opperhoofd, zonder alzoo de aanvaarding af te wachten of 's Raads verlof te vragen, naar Jaggernaitpoeran, om over zijn belangen te spreken. Dat was tot daaraan toe; doch het fraaiste was, dat, toen hij hierover werd berispt, hij zich verantwoordde met de mededeeling, dat er te Palikal pen noch papier was om er in geschrifte over uit te weiden! De resident verliet de plaats ook al weder onder achterlating van een commissie om onderwijl het bestuur te voeren: dit college bestond uit scriba Meijkamp en klerk Da Silva. De Raad te Sadras nam Bronnekam het eigengerechtigd verlaten van zijn post geducht kwalijk, hetgeen dezen in de volgende bewoordingen bij besluit d.d. 16 December 1823 spatieerend werd te kennen gegeven:

dat de Raad van directie, met de grootste verslagenheid gezien heeft dat de Resident de aan hem toevertrouwde post op eene zo vermeetele wijze verlaten had, om 't geEligeerd opperhoofd den WelEd. heer Van Söhsten te Jaggernaitpoeran te gaan spreken en van zijn Ed. afscheijt te neemen, ter behartiging van zijne eijgene

¹ Bij brief d.d. 14 Februari 1824 N° 2 door het nieuwe opperhoofd.

² Zie bl. 86.

belangen en met ter zijde stelling van die pligten, aan eenen Resident verbonden, om eerst van 't hoog bestier waar onder hij onmiddelijk sorteert, verlof te verzoeken tot 't verlaaten van zijn post, al was 't maar voor een paar daagen; dat de Raad van directie vastelijk gelooven moet dat de Resident, door zijne gewoone predominente denkwijze aangedreeven, zig verbeeld had, dat, daar al een nieuw opperhoofd ter deezer Kuste geEligeerd was geworden, hij den Raad van directie als een *Nul in 't cijfer* konde aanmerken, in weerwil dezelve in alle zijne regten volleedig blijven moet totdat het nieuw opperhoofd in zijne ambtsverrigtingen zal getreden zijn; dat de Resident bijgevolg verzeekert zijn kan dat de Raad van directie niet in gebreeke blijven zal om behoorlijke applicaties daar omtrent bij 't geEligeerd opperhoofd te maaken, al zoude de Resident zijne gewoone uitvindingen en uitvlugten te berde brengen en daarvan ook hierbij gebruik maaken, wanneer hij zelfs mogt zeggen dat hij zijn post verlaaten moest om 't geEligeerd opperhoofd te gaan spreken: *wijl er in zijne Residentie nog pen nog papier te vinden was om zulks in geschrift te kunnen doen.*

De geestelooze toestanden leeren wij nader kennen uit een berisping, die de Raad bij besluit d.d. 1823 N° 2 ook aan de commissie Meijkamp-Da Silva gaf (bl. 94). Het blijkt daaruit, dat Bronnekam zich door die commissie had laten machtigen om de plaats te verlaten! En dat, luidde 's Raads verwijt, niettegenstaande bij een opperhoofdsbesluit d.d. 19 Juli 1823 N° 3 „aan hun gecommitteerden de volle magt gegeven word, den resident in gevalle hij zijne residentie zonder voorkennis en toestemming van 't Opperhoofd zoekt te verlaten, te arresteeren”!! Maar de Raad was een directie, „die”, herinnerde weder spatieerend het berispelend besluit, „door beide, Meijkamp en Dasilva, nevens den Resident voor een partij *Ezelsooren* aangezien zijn geworden”. Prachtig magistraal! Men bedenke dat deze berispers de opperhoofdij vertegenwoordigden en men verwondere zich dan niet, dat in meer ontwikkelde Britsche kringen om die menschen gelachen werd.

De tot opperhoofd uitgeroepen resident van Jaggernaitpoeran vertrouwde de rechtmatigheid zijner benoeming niet, vreesde vermoedelijk dat zijne oudere collega's hem gehoorzaamheid zouden weigeren. Von Söhsten toch schreef den Raad d.d. 12 December 1823, dat hij, „schoon ten hoogsten gevoelig” voor de keuze „boven andere residenten, die wegens hunne oudheid en talenten in den dienst bekend zijn”, „echter om gewigtige redenen zig genoodzaakt vond die benoeming niet aan te nemen, zonder daarop vooraf bekomen te hebben de sanctie en approbatie

van Hooge superieuren". De Raad, niet malsch, sloeg dadelijk een besluit d.d. 22 December 1823 N° 4, waarin aan Von Söhsten de ontevredenheid der Directie over zijn weigering werd te kennen gegeven en hij alsnog het bevel ontving het benoemingsbesluit te eerbiedigen! De benoemde gaf zich aanstonds gewonnen. Bij schrijven d.d. 12 Januari 1824 betuigde hij leedwezen over zijn aanvankelijke weigering met belofte „ten spoedigste over te komen". Den 24^{en} d. a. v. bereikte hij Sadras; dadelijk werd de opperhoofdij aanvaard.

Meppen trad denzelfden Januari 1824 als resident van Jaggernaitpoeran op (bl. 94). Hetzij dat hij met vrouw en elf kinderen er niet leven kon, hetzij dat de werkzaamheden hem tegenvielen, reeds bij request d.d. 30 Januari 1824 verzocht hij wegens „tusschen gekomen familiebetrekkingen en omstandigheden" ontslag, doch tevens een andere betrekking „zo niet evenredig ten minste eenigsints overeenkomende met zijne bovengenoemde aanstelling". Het Opperhoofd benoemde toen bij besluit d.d. 2 Februari 1824 N° 3. D. H. Cantervisscher, assistent-resident van Paliakatta ¹ tot bestuurshoofd van Jaggernaitpoeran, terwijl Meppen in diens plaats, dus als assistent-resident, te Paliakatta werd aangesteld. Hier toonde Meppen zich ook ongeschikt. De Resident aldaar klaagde toch in een schrijven d.d. 15 April 1825 aan het Opperhoofd, gelijk deze resumeerde bij besluit d.d. 18 April d. a. v. N° 4: „dat hij zedert de komst van den Ass^t-Resident ter bureau, meer verdriet van hem had dan assistentie, alsmede dat hij, Resident, meenige klagten tegen hem gekreegen had, die hij uit consideratie van zijne groote familie, aan 't opperhoofd niet gerapporteerd had". De Resident echter aanmerkingen op Meppen's werk makende, had deze „geen behoorlijk respect aan zijnen superieur betoond", waartoe hij toch volgens zijn instructie verplicht was, „zodat de Resident in 't gezigt van de klerken en inlandsche ambtenaren aangezien moest worden als een nul in 't cijfer"! De gevolgen van deze aanklacht van den Resident, verlaagd door zijn assistent tot *een nul*, ontging Meppen door denzelfden 15^{en} April ontslag uit den dienst te verzoeken, hetgeen het Opperhoofd hem bij besluit d.d. 18 April 1825 N° 4 verleende.

Opperhoofd Von Söhsten gaf bij depêche d.d. 14 Februari

¹ Verg. bl. 80.

1824 N° 2 aan de regeering kennis van zijn optreden en van de omstandigheden, die daartoe geleid hadden. Evenals wijlen zijn voorganger wees hij op de wenschelijkheid, dat er regelen werden gegeven in geval er een bestuurshoofd onverwacht kwam te ontvallen. Ook drong hij aan op eenige verbetering van de geldelijke positie der ambtenaren: „te meer, daar 't hun dikwijls te beurt valt om in geen twee à drie maanden, hunne maandgelden te mogen genieten”!¹ Dan eindelijk den staat der factorijen zelve. „Maar gedoog mij de vrijheid”, zoo leest men, „om Uwe Excellentie en HoogEdelheeden nederig en pligtmagig onder het oog te brengen, in welk eenen beklagenswaardigen staat dit opperhoofdij in 't bijzonder, en de gezamentlijke Residentiën in het algemeen zich bevinden wegens gebrek aan ambtenaren”; besluitende aldus: Tot eene van de allergewigtigste pointen treedende, agt ik mij verplicht Uwe Excellentie en HoogEdelheeden te moeten voorleggen de noodzaakelijkheid, die er vereischt word, dat eene commissie hier heen gezonden worde, opdat dezelve eene oculaire en daadelijke ondervinding en overzigt hebben kan van den diplorabelen staat, waarin Zijne Majesteits bezittingen ter dezer kuste zich bevinden, ten opzichte van de teegenswoordige omstandigheden derzelve, — — — om waare 't mogelijk, door eene dadelijken tegenwoordigheid en de veele gelegenheid, die zig daartoe opdoen zal, die maatregelen te neemen, die strekken kunnen om de belangen van 't Gouvernement naar behooren te handhaven.”

HOOFDSTUK III.

HET BESTUUR OVER TUTICORIN EN ONDERHOORIGHEDEN.

Commissaris Van Braam had, na de Bengaalsche zaken zooveel doenlijk afgedaan te hebben, de reis naar Madras gemaakt. Hij verbleef er tot 24 Maart 1818 en ging toen naar Sadras om aldaar de overgave der factorijen op de kust van Koromandel en van Tuticorin met onderhoorigheden te regelen.

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 203.

Vóór zijn verlaten van Madras bracht hij nog den 23^{en} bezoeken bij gouverneur Elliot en den Britschen commissaris voor de overgave Hodgson, ten einde door mondeling onderhoud met Elliot bestaande geschilpunten weg te nemen, waarin hij echter niet slaagde. Den 25^{en} Maart benoemde de commissaris den heer P. van Spall tot resident van het tot de Sadrassche opperhoofdij gebracht zijnde Tuticorin en onderhoorigheden. Hem werd een assistent-resident ter zijde gesteld; de keuze viel op den heer Idé.¹

AFDEELING 1.

De oneenigheden te Tuticorin met het Britsche bestuurshoofd en de Parwa's

Een oorzaak van bittere quaestiën met het Britsche bestuurs-hoofd op de kust van Madura was gelegen in de voor de toekomst onzer factorijen zoo schadelijke Britsche douaneregeling der 16 pCt. in- en uitvoer². Te vergeefs had Van Braam er tegen geijverd. Ziehier wat hij Van Spall nog schriftelijk deed mededeelen:

MADRAS den 24^{en} Maart 1818.

Deeze is dienende U te berigten, dat van het Britsch Gouvernement te fort St. George informatie bekomen hebbende zo als UEd. uit de hiernevens gaande copy gewaar zal worden, dat alle de goederen welke door het Britsch gebied moeten gaan, onderhevig zijn aan dubbelde tolgerechtigheden a 16 pCt. alsmede wijnen en sterke dranken, doch ingeval deeze laatste artikelen komen van het Britsch gebied naar een vreemd, dan alleenlijk aan enkele rechten onderhevig.

Graanen en andere levensmiddelen voor de comsumptie zijn vrij verklaard.

Den Secretaris der Ned. Commissie,

J. P. WIEGERMAN.

Het ellendige van den toestand werd nog verergerd door het aanmatigend optreden van den Britschen collector Cotton, die, misbruik makende van de nog bestaande onzekerheid over de grenzen van Tuticorin, midden in de weder Nederlandsch geworden stad een Britsch tolhuis deed oprichten³! Ook allerlei andere ergernis opwekkende handelingen veroorloofde zich deze

¹ Zie *Nijhoffwerk*, bl 291—292.

² Verg. bl. 73.

³ Zie *Nijhoffwerk*, bl. 295—296.

onaangename sinjeur; zoo steunde hij de ons onderhoorige Parwa'sbevolking in haar verzet tegen het opgetreden Nederlandsch bestuur; de twisten ten deze waren niet van voorbijgaanden aard, doch liepen jaren lang! Tevens veroorzaakte hij allerlei vertraging bij de overgave van het ons toekomende, gelijk opperhoofd Regel d.d. 17 September 1818 aan C. C. G. G. berichtte. Kilkaree was wel in ons bezit gesteld door Cotton: „dog disputeerende de heerschappij over de parwas, dewijl zij voorgaaven dat ze buyten onze limieten woonden”. Van de vijf ons toekomende onderhoorigheden werd feitelijk maar één gerestitueerd; van de vier anderen gaf men van Britsche zijde te kennen, dat „de Nederlanders daarop nimmer eenig regt hebben gehad”¹. Post Pambo, ofschoon ons toekomende, werd niet overgegeven: „doordien dat in de Instructie van de gecommitteerde niet uitgedrukt stond”². Op die wijze had de overdracht geen voortgang: „wordende alles op de lange baan geschooven; geene representatiën zijn in staat om de Britten wat spoediger of regtvaardiger te maken; 't is met hun de Moriaan geschuurd”.

Dat het onzen resident door al die plagerijen soms te machtig werd, laat zich wel verklaren; maar het wachtwoord was nu eenmaal — en stellig niet ten onrechte — om in onthouding van alles, wat tot verscherping der onaangenaamheden kon strekken enkel kracht te zoeken. Van Spall wist zich echter niet altijd overeenkomstig den gestelden eisch te bedwingen, zoodat o. a. het opperhoofd hem bij schrijven d.d. 21 Februari 1819 moest vermanen: „dat 't officieele Engelsche translaat van zijn missive van 4 deezer in al te harde bewoordingen geconsteerd is, die hij voortaan vermijden moet om onaangenaamheden te voorkomen en de waarheid te zeggen met beleefde woorden”.

De twisten met de Parwa's kregen vooral een bedenkelijk aanzien door hun weerzin tegen den tijdelijken Catholieken vicaris Camillo Joseph Mirando, die, naar het oordeel van vele

¹ Welke vijf onderhoorigheden eigenlijk bedoeld werden, weet ik niet zeker. Misschien, behalve Kilkaree, de posten te Alwar Tinnevely, Kailpatam, Saindoningalum en Allandale. Deze noemde Van Braam onder zes der betwiste punten in § 133 van zijn Koromandelverslag: zie *Factorijen II*, bl. 403. Verg. overigens *Nijhoffwerk*, bl. 295.

² Pambo, lees ik; dezelfde plaats, naar zich denken laat, die door Van Braam genoemd wordt Bambi in sub 7 van de in de vorige noot bedoelde notitie ten aanzien van betwiste „lascarijenposten”.

dezer geloovigen, niet eerbiedigde zekere kerkelijke plechtigheden en eerbewijzen, den Parwa'shoofden bij huwelijken en sterfgevallen toekomende ¹. Onzerzijds werd beweerd, dat collector Cotton de menschen tegen hem opstookte, ten einde aan het Nederlandsch bestuur moeilijkheden te veroorzaken. De beroeringen dateerden van het einde van 1818, doch den 24^{en} April 1819 ontstond er een formeel oproer, waarin zelfs Van Spall's leven bedreigd werd; 's residents breed rapport aan het opperhoofd d.d. 12 Mei d. a. v. lichtte het Sadrassche bestuur over deze bedenkelijke gebeurtenissen in, dat opperhoofd Regel o.a. het volgende aan de regeering deed schrijven ²:

Het smert mij tevens Uwe Excell. te bedeele, dat onlangs een gevaarlijke muiterij te Tutticoryn is voorgevallen, hebbende het groote gedeelte der Parwas zig teegens het Neederlands Gouvernement gesteld, en de Heer Van Spall wilde dwingen, om zich naar hunne orders te gedraagen; ongetwijffeld berokkend door gemelde Collector, omdat hij den baas over onse territoir niet kon spelen, zo als zijne successive handelingen naderhand getoond hebben, en waarom ik klagtig over hen ben gevallen bij den Britschen commissaris, waarvan ik tot nog geen antwoord heb ontvangen. De Resident, van de hulp van den collector zig gefrusteerd vindende, is verplicht geweest, wilde hij en alle de Nederlanders en eenige goede Parwassche ingezetenen niet afgemaakt worden, zig illico te waapenen, en teegen hen te verdedigen, welke ten gevolge heeft gehad, dat de muytelingen, gelukkiglijk verslagen zijnde, zig onder hun hoofd de Sadditalve buyten ons jurisdictie, en in dat der Engelschen hebben begeeven, en protectie daar ontvangen, continueerende aller hande depredatiën en hoon aan onse posthouderen op de buitencomptoiren onder het oog van den Collector, zonder de minste wederhouding te doen, en dreigende met vereeniging van andere fielten en moordenaars, den Resident te zullen koomen attacqueeren, waarom hij verplicht is geweest in die duure omstandigheyd, meerder dorpwagters en kawelhares in dienst te neemen, en ik genoodzaakt geworden, om Britsche hulptroepen te verzoeken, tot verzeekering van 't leeven en goederen der inwoonderen van Tuttocoryn, dog waarop

¹ Den naam van den vicarius vind ik ook wel geschreven: José Camillo de Mirando: zie *Factorijen II*, bl. 405. Hoe het met die tijdelijkheid stond, weet ik niet; doch wij zien hem hierna tot *permanent* vicaris voorgedragen (bl. 106).

² Van Spall's rapport en de andere lijvige stukken over het gebeurde kan men aantreffen in den bundel N° 11614 van het Rijksarchief, „Koloniën na 1813". De brief van het opperhoofd aan de regeering is gedateerd 15 Juli 1819 en dezelfde, dien ik op bl. 78 aanhaalde, waarin het opperhoofd op het toestaan van militaire politie aandrong.

tot nog geen bescheid hebbe ontvangen. Bij de nevensgaande copy-missive van den Commandeur eener fransche brik Mr. Le Bel zullen Uwe Excell. gedeeltelijk ontwaaren, op welke wijze wij door de Britsche amptenaaren aldaar getraceerd worden, die ziende onze onmagt zig niet stooren om ons allerhanden leed aan te doen, welke den Inlander ook bespeurende ons niet ontzien om op gelijke wijzen te tracteeren, ja zelfs wetten te willen voorschrijven.

Het schijnt, dat de rust toen eenigermate is teruggekeerd, daar Van Spall d.d. 22 Juni 1819 aan opperhoofd Regel kon zenden een aan dezen gericht dank- en smeekschrift, gesteld in het Malabaarsch, en aangeboden ook in verband met de vele Parwa's, die, uit vrees voor straf, naar Britsch grondgebied waren uitgeweken; het stuk ging uit van drie Parwa's-hoofden, w. o. van den Ouloer Sadditalwa, hoofdparwa, met name Rosario Motto en verdere „getrouwe en dankbare ingezetenen van Tuttocorijn”, ten getale van 68 personen. Die hoofdparwa schijnt in onze oogen een man van beteekenis geweest te zijn; althans toen bij dépêche d.d. 20 Juli 1820 N° 11 Regel aan de Bataviasche regeering moest berichten, dat op 11 Maart t. v. „de braave Nederlandsche Ouloer Sadditalwa van Tutoecorin Rosario Motta” was overleden, verzocht hij tevens een „zerksteen” ter waarde van 20 Starpagoden op het graf te mogen plaatsen; „uit hoofde het braave en meritorieus gedrag van den overleedene tot commemoratie”. Of en wat de regeering er op antwoordde, weet ik niet.¹ Het vermelde dank- en smeekschrift, dat Van Spall d.d. 22 Juni 1819 het opperhoofd aanbood, is in staat ons nader met de toestanden bekend te maken; daarom laat ik het hier volgen:

Van voor twee eeuwen hebben de Portugeezen onze voorvaderen van het blinde Heidendom tot het Christendom gebracht en hen beschermd tegen de knevelarijen en onderdrukkingen der Heidensche regeering des Lands, aanstellende en afzettende de groote en mindere hoofden over onze natie naar gelang hunner verdiensten. Nadat onze voorvaderen door het recht des oorlogs in 't jaar 1658 overgegaan zijn onder de heerschappij der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, en hare wettige onderdanen geworden waren, heeft zij hen gehandhaafd in de vrije uitoefening van den Roomschen godsdienst, beschermd de

¹ In Regel's rapport staat tevens, dat Rosario werd opgevolgd door zijn oudsten zoon: „met behulp van de Nederl. Adoppenaar”; wat dit beteekent, weet ik niet.

bisschoppelijke stoel van Cochín, onder welke de Roomsche kerken dezer Landen van den aanvang af stonden, en voorgestaan de aller eerste kerkelijke instellingen, gedurende bijna 150 jaren, of tot 1795. De Hollandsche natie van een verschillenden en tegenstrijdigen godsdienst zijnde, zoo moeten wij dit beschouwen als een aangeboren zucht tot uitoefening van trouw en onkrenkbare bewaring van elks recht.

Wij waren een gering volk, door de edelhartigheid en beweldadiging der Hollandsche natie zijn wij tot een groot en beroemd volk geworden, en in vermogen zijn wij toegenomen, zoodat onder ons, om zoo te spreken, geene behoeftigen waren. Wie zou het durven tegenspreken? De aanzienlijke schatten, die de grootvader en de vader van den tegenwoordigen Sadditaloen hebben nagelaten; de gezegende staat, waarin de inwoners dezer plaats waren, zouden hen beschamen en hunne trouwelooze ondankbaarheid openbaar ten toon stellen, indien men het tegendeel zoude willen beweren. Het is de verplichting, waaronder de Parwasche natie bij de Hollanders ligt.

Maar helaas! Deze schoone zomer is in een nare en geweldigen winter verkeerd; gedurende de 23 jaren van den oorlog, dat ons volk geweest is onder een vreemd juk, is alles vervlogen, alle zijn tot een ellendige en bittere armoede vervallen. Onze aanzienlijke gedaante is in schijn veranderd. En mocht men aan de waarheid twifelen, men heeft maar te doorwandelen de hoofdplaats en dies onderhoorigheden, en wie zou zich kunnen weerhouden van uit te roepen ach en wee! Het is waar, er hebben verscheiden beroeringen onder ons plaats gehad, maar wie waarheid lief heeft, grooten en kleinen, rijken en armen, die bewoners van deze kust waren en inzonderheid weten, wat hier al gebeurd is, vooral gedurende den oorlog of gedurende dat deze kust is geweest onder het bestier der Engelschen, zal niet met ons volmondig bekennen moeten, dat er nimmer zoo vele en zulke beroeringen plaats gehad hebben, als gedurende den tijd van dezen Saditaloen; Christenen, zelfs Heidensche onderdanen, hebben de smert zijner woelingen gevoeld. Hij zelf door zijn heerschzucht en onbedachtzaamheid heeft 't leven van zijn braven ouden en onschuldigen vader, en van zichzelf in gevaar gesteld. Een register van alle dezelve hebben wij den Resident, den WelEdelen Heer Pieter van Spall ingediend

En eindelijk helaas! helaas! om onzer zonden willen, is het zoo ver gekomen, dat dit ons geloof en de oude rechten en gebruiken dus lang heilig bewaard, het eerste door invoering van nieuwe instellingen was waggelende en de laatste in gevaar gesteld, door veranderingen, welke men trachtte in dezelve te maken. En wie is het, die ons dreigde deze treffende slag toe te brengen? De tegenwoordige Saditaloen, ons Hoofd, die alle deze behoorde te beschermen en onkreukbaar te bewaren. Maar de Hemel, die nimmer gedooft, dat de boosheid de overhand behoudt, maar steeds aan dezelve palen stelt, was in deze

ook onze beschermer. Hij heeft UWelEdeles verstand verlicht; uwe harte geneigd; en door UWelEd. gepaste maatregelen en wijze orders en bevelen aan onzen vader en gebieder is dit gevaar geweerd en met Godes gunst onze kerk, die eenige maanden gesloten was om de wille van de beroeringen, geopend en het licht weder op den kandelaar gesteld en den plichtmatigen godsdienst opnieuw verricht op zondag laatstleden, den 13ⁿ dezer, overeenkomstig de voormalige instellingen en plechtigheden.

Eerst hebben wij God de eer gegeven en hem plichtmatig gedankt en nu keeren wij ons nederig tot UWelEdele, onze nobele oppergebieder en beschermer! Gezamentlijk bij voorraad dankende uit den grond van ons hart voor deze onbetaalbare weldaad; derzelve verschuldigde erkenntenis zal in onze harten gegraveerd blijven, het brave nageslacht zal steeds roemen dit recht en deze gerechtigheid, welke UWelEd. thans door onzen gebieder alhier heb laten uitoefenen.

Wij smeken nog een bede te mogen doen, en dat is dat UWelEdele ons arm volk tot den einde toe wil beschermen, opdat wij onder het bestier van onzen gebieder, onzen godsdienst, handteeringen en neeringen gerust en veilig waarnemen mogen.

Ten anderen, dat UWelEd. onze broeders, die zich mochten hebben schuldig gemaakt, zoo wel dezulke die reeds alhier teruggekomen, als die nog afwezig zijn — wijl bij een behoorlijk onderzoek blijken zal meest geschied zijnde uit onnoozelheid, gebrek aan doorzicht, verleiding, vrees en dwang — genadiglijk deze misdaad gelieft te vergeven en in gelijke gunst en genade met ons gelieft aan te nemen, ten einde met den tijd door uitoefening van een onkrenkbaren trouw aan onzen genadigen Heer en Koning een vaste gehoorzaamheid aan onze gebieders wij Hoogstderzelve's gunst ons mogen waardig maken, opdat de zegen des Heeren op ons moge rusten en door zijnen gunst wij, dit thans zoo arm en ellendig volk terug moge komen tot onze aloude bloei en welstand. En ten laatste, wanneer de Saditaloen hier terugkome mocht, dat hij ons dan niet mag benadeelen, noch kastijden, omdat wij den Koning getrouw gebleven zijn en onze rechten en voorrechten verdedigd hebben.

Bij besluit d.d. 29 Juni 1819 N° 2 beschikte Regel goedgegunstig op dit adres door onder nadere goedkeuring der regeering amnestie te verleenen, hetgeen bij proclamatie werd bekend gemaakt. De Parwa's toonden zich hiervoor zóó erkentelijk, dat zij bij een adres van 9 Juli 1819 niet slechts het opperhoofd een dankbetuiging aanboden, doch ook een „door hen vervaardigde en opgemaakte gouden gedenkpenning, op dewelke aangeteekend stond de verrichting, waarvoor dit gedenkteeken diende”; bij besluit d.d. 17 Juli 1819 N° 2 antwoordde Regel, dat hij het stuk,

mits onder nadere goedkeuring der regeering, aannam. Een brief d.d. 15 Juli 1819 van het opperhoofd aan de regeering berichtte over al de ondervonden moeilijkheden ¹: „welke”, deelde hij mede, „eeniglijk veroorzaakt worden door den Britschen collecteur van Tinnevely de Heer Cotton, die zo als 't scheind zo wel door de Britsche commissaris als derzelve Gouvernment ondersteund werd, doordien hij alles ten voordeele van dat Gouvernment en ten nadeele van de onse verrigt, waar teegens ik verscheiden protesten heb moeten indienen, dog helaas tot mijn leedwezen geen van eenig effect zijn geweest, gaande zij voort alle onze privilegiën de eene voor, en den anderen na, te bekorten: Hebbende, na zig meester van onze Haven aldaar gemaakt te hebben, door een tol op de Europeesche schepen en goederen zonder onderscheid gesteld te hebben, mijn protest naar Europa overgeweezen, zo als Uwe Excell. in der tijd uit de papieren van mijne naast te zendene dépêche zullen overtuigd worden, gelijk meede dat de gedagte collecteur een hoogmoedige en inpertinente correspondentie met onse Resident aldaar gevoerd heeft, en nog blijft voeren, aanmerkende onze Resident als een onderdaan van hem, — — — dat mij de allernaangenaamste correspondentie verschaft”. Schenen zich intusschen nu de toestanden geschikt te hebben, bij rapport d.d. 20 Augustus 1819 N° 1 berichtte het opperhoofd aan de regeering, dat dit geenszins het geval was. Na uitweiding over zijn briefwisseling met de Britsche autoriteiten, besloot het stuk als volgt:

Uit de bovenstaande correspondentie zullen Uwe Excellenties ontwaren, al hetgeen ik bevorens de eer heb gehad Uwe Excell. ter kennis te brengen, met toevoeging dat de onaangenaamheden van Tuttocorijn alsnog blijven voortduren, en dat van de zijde van 't Britsche gouvernement weinig of geen redres gegeven werd, doordien de collector Cotton, een doodvijand van ons Gouvernment zijnde, alles bevordert, wat tot voordeel van zijn Gouvernment en destructie der onzen strekt, eenig en alleen in verwachting, dat wij, daardoor moede wordende, Uwe Excellenties de plaatsen ten leste mogelijk aan 't Britsche Gouvernement zullen overlaten en dat Gouvernment dan van zelf dat zal verkrijgen, hetgeen zij al van lang bedoeld hebben, namentlijk de voordeeligste plaats, die wij hier of hieromtrent bezitten; en waarom

¹ Het is dezelfde brief, waaruit ik reeds een aanhaling deed, blijkens bl. 100 ad noot 2.

zij ook onze archieven denkelijk goedwillig achter houden, ten einde, wij niets kunnende bewijzen, zij als vanzelf alles zullen beërven. De moeilijkheden, die de resident Van Spall ondervindt, zijn bijna onuitsprekelijk, en ik verzoek Uwe Excell. hoogstderzelver aandacht op zijne correspondentie te vestigen, opdat Uwe Excell. zullen kunnen oordeelen hoe schandelijk de Nederlandschen ambtenaren aldaar getraceerd worden door den collecteur Cotton.

In 1820 werd wel dit lastig bestuurshoofd vervangen door den heer R. H. Young, doch de oneenigheden en de ontevredenheid onder de Parwa's hielden ook nu niet op, gelijk opperhoofd Regel d.d. 30 April 1820 aan de regeering rapporteerde ¹. Het uitwijken van een groot deel hunner naar aangrenzend Britschen grond verminderde tevens de reeds povere inkomsten der factory, want „groote dronkaards zijnde”, lichtte het opperhoofd bij een rapport van 17 Januari 1822 in, leed onze drankpacht zeer daaronder ². En zelfs waar deze Inlanders geen bezwaar zouden hebben hun sympathie voor het Nederlandsch gezag te uiten, werd dit nagelaten, memoreerde Regel d.d. 30 September 1820 in een rapport aan Batavia „uit vrees dat zij, den eenen tijd of den anderen onder de Engelschen vervallende, dat zwaar boeten zouden”; zoo hing reeds in 1820 ook bij het inlandsch publiek onze afstand van 1824 in de lucht! ³ „Om dit nog verder uit te rekken”, vervolgde het schrijven ⁴, „zit de Engelschman niet stil, maar toond zijn overmagt door ons op allerhande wijze te verkleyneeren in 't oog der Inlanders, die publiekelijk in hunne plaatsen allerhande verneederende expressiën omtrend ons aanzien gebruiken, wijl zij zien, dat wij ons op die wijze thans niet voordoen, als weleer voor den oorlog is gedaan geworden, want grootheid en luister is alles wat den Inlander gewoon is te beschouwen, en die dat het meeste kan vertoonen, wordt door hun aangebeeden en wijl zij dat in deeze Etablissemerten thans niet verneemen, maaken zij ook weinig van ons. Hoe hard dit een opregte Nederlander valt te moeten verkroppen, laat ik aan het oordeel van Hoogst-dezelve over.” ⁵

¹ Zie het breede schrijven in *Factorijen II*, bl 405—406.

² Zie breeder het schrijven in *Factorijen II*, bl. 406.

³ Verg. *Factorijen II*, bl. 407.

⁴ Zie den geheelen aanhef van het schrijven in *Factorijen II*, bl. 407.

⁵ Zie ook de rapporten van opperhoofd Regel in het *Nijhoffwerk*, bl. 298—299

Gelijk ik mededeelde ¹ is een der oorzaken van de Parwa's-ongelegenheden geweest de houding van hun vicaris. Ons bestuur, althans resident Van Spall, was met hem ingenomen, zoodat deze wegens „het prijswaardig gedrag door den te Tuticorijn verblijfhoudende Roomsche vicarus Camillo Joseh Mirande gehouden ten tijde der revolte van de Parvas” door Van Spall werd aanbevolen om „tot permanente vicarus” te worden verheven, gelijk het opperhoofd naar Batavia schreef. Er schijnt nochtans iets aan gehaperd te hebben; want bij besluit d.d. 14 Mei 1823 N° 1 zag het opperhoofd zich verplicht hem te verwijderen, waardoor de kalmte eenigermate blijvend terugkeerde ².

AFDEELING 2.

Overlijden van resident Van Spall en zijn opvolger H. V. von Söhsten.

Aan den reeds bejaarden resident Van Spall ³ zullen ongetwijfeld de talrijke ergernissen over het optreden der Engelschen en de door hen gesteunde oproerige Parwa's geen goed gedaan hebben. In de eerste helft van 1820 werd hij bedlegerig; bij brief d.d. 16 Juni 1820 berichtte zijn assistent-resident Idé⁴, dat het bestuurshoofd op sterven lag. Reeds teekende ik mijn bevreemding aan ⁵ over het voorbijgaan van Idé als waarnemend resident. In plaats toch hiervan vormde zich om het bestuur te voeren een commissie — door Van Spall nog ingesteld?? — bestaande uit Idé, den scriba S. D. van Spall en den translateur C. van Blankenberg⁶. Aan het opperhoofd werd hiervan bij Idé's rapport kennisgegeven, er namelijk uit blijkende, leest men in Regel's besluit d.d. 23 Juni 1820 N° 1:

dat de bedleegerigheid van den Resident van Tutcoreijn weinig of geen hoop van zijn opkomst geeft en het dierhalven vereischt dat over de administratie der zaaken van die belangrijke Residentie en dies

¹ Op bl. 99—100.

² Verg. *Factorijen II*, bl. 405.

³ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 278.

⁴ Verg. bl. 98.

⁵ Op bl. 91—92.

⁶ Commissaris Van Braam had S. D. van Spall tot secretaris en J. W. van Spall tot translateur benoemd — zie *Nijhoffwerk*, bl. 294 —; als de letters der voornamen juist zijn, moeten er dus veranderingen hebben plaats gevonden.

onderhoorigheeden diend gezorgd te worden, ingevalle het den Almagtigen behaagd den Resident voorn^d uit dit Leeven te ontslaan, hetwelk ieder braaf Nederlander zeer treffend zijn moet, gevoelende het verlies van zo een waardige Ambtenaar, wier langer leeven, zo wenschelijk is voor het belang van den Staat en gemeene welzijn. Dan alles beveelende aan het vijlig bestier van het Goedertierend opperweezen, en de omstandigheeden in overweeging genomen hebbende, zo is het dienstig het bewind daar van provisioneel te stellen in de handen van den Assist^t Resid^t, den Scriba en den Translateur van Tuttocorijn, die als Gecommitteerden, daartoe benoemd, met het overleiden van den voorn. Resident, zijn Ed. lijkstatie, met alle honneurs op de meest aanzienlijkste wijze bestellende, vervolgens de administratie der zaaken gezamentlijk in handen te neemen en daarvan behoorlijke verantwoording aan den Resident, die hetgeen daartoe benoemd zal worden, te doen.

Naar aanleiding hiervan stelde het vermelde opperhoofdsbesluit d.d. 23 Juni 1820 vast, dat de aangewezen commissie het bestuur zou voeren, doch „niet eerder dan met het onverhoopt overlijden van den Resident” (art. 1). Het volgend artikel bepaalde, dat deze gecommiteerden: „alle attentie zullen betoonen wanneer den Resident voornoemd mogte koomen deze waereld te verlaten, om alle eer, statien en respect bij de bestelling der begravenis, overeenkomstig Zijn Ed^s rang en waardigheid te bewijzen”. Den 17^{en} Juni 1820 berichtte Idé het overlijden van Van Spall, hetgeen Regel's besluit d.d. 28 d.a.v. N° 1 deed verbaliseeren:

Waaruit met veel droefheid ontwaarde zijnde het overleiden van den Resident van Tuttecoring, de Heer P. van Spall een ambtenaar die door zijne handelingen getoond heeft het Gouvernement eer- en trouwelijk gediend en het belang van zijn Vorst met alle ijver voorgestaan en gehandhaafd te hebben, wier dood gevolgelijk bij een ieder die hem kenden, betreurenswaardig moet zijn, en zijne verdiensten in nagedagtenis voortduuren; zijn verlies komt des te gevoeliger voor in deze gewigtige tijdsomstandigheden, daar de Regeering een groot gebrek ondervind van zulke nutte Ambtenaaren; dog, nademaal men de wille des Almagtigen niet kan weerdstreeven, die altoos wijs en aanbiddelijk zijn, zo zal men ons moeten getroosten, in de hoop en vertrouwen dat hij nu die gelukkige rust geniet, die hem vrijsteld, van alle de zorgen, lasten en moeilijkheden deezes leeven, waarmede hij te strijden hadde en voorts in de verwagting van een gelukkig gevolg over te gaan tot het maaken van zodanige schikkingen, als die droevige gebeurtenis noodzakelijk maaken.

Regel, bij schrijven d.d. 20 Juli 1820 N° 12 dit overlijden aan de regeering meldende, stelde tevens voor: „het beschenken van een grafzerk aan den braaven en gedenkwaardigen Resident P. van Spall, die gedurende zijn leeven zo edel en trouwhartig zig gedraagen heeft omtrend de belangen van het Nederlandsche Gouvernement, de vergunning van welke niet alleen een ieder zal aanspooren om zoo een loffelijk voorbeeld na te volgen, maar een tribuut zijn voor zijne trouwe diensten, ter welkers uitvoering mij het hoogste genoegen verschaffen zal”. Wat de regeering beschikte, weet ik weder niet; misschien hield zij zich wel stil, niet alleen omdat ze het zoo druk had, maar ook, omdat zij toch niet voor alle overlijdende ambtenaren, die in den regel dan toch hun plicht deden, grafzerken kon laten maken.

Het vermelde besluit van 28 Juni 1820 N° 1, waarbij aanteekening werd gehouden van Van Spall's dood, hield een gansche reeks van beschikkingen in, tengevolge van de opschuivingen, die door de vacature ontstonden.

1°. Het bestuur over Tuticorin en onderhoorigheden werd toevertrouwd aan de genoemde commissie tot aan de komst van den nieuwen resident;

2°. De opvolger werd H. V. von Söhsten, resident van Palikal — verg. bl. 86 — „als hebbende denzelfen bij de voormalige Hollandsche comp. diensten bekleed op Tuttecoring, en dus zekere kennis van de zaaken, die plaats betreffende, heeft”;

3°. Te Palikal werd als resident geplaatst D. Bronnekam, assistent-resident van Paliakatta, die juist was benoemd tot 1^{en} secretaris van het opperhoofd, doch nu deze betrekking niet aanvaardde: verg. bl. 86;

4°. Assistent-resident Idé, die op het residentsschap van Tuticorin gehoopt had, werd niet getroost door de benoeming tot 1^{en} secretaris te Sadras: verg. bl. 109;

5°. Tot assistent-resident te Tuticorin werd aangesteld F. R. Cantervisscher, posthouder te Kilkaree;

6°. Daar te Kilkaree zag zich geplaatst de scriba van Tuticorin Simon Diderik Van Spall;

7°. Te Manapaar, waarvan de posthouder naar Sadras ook voor bevordering werd geroepen, zag zich benoemd de posthouder van kaap Comorin, Pieter Gosen van Spall;

8°. Te Kaap Comorin trap op J. F. Kluge, opzichter te Kailpatnam;

9°. Te Kailpatnam kwam de opzichter van het Verschwaters-eiland;

10°. Het onder 6° vermelde postje van scriba te Tuticorin werd ingenomen door den klerk Johannes Carolus van Spall, tevens aangesteld tot translateur voor het Tamilsch.

11°. Het klerkenbaantje onder 10°, dat dus nog iets minder was dan scriba, kreeg J. F. Willacht, opziener te Allendale.

12°. De opzienersplaatsen te Allendale en Verschwaters-eilanden werden voorloopig niet vervuld.

In de vermelde dépêche van 20 Juli 1820 meldde het opperhoofd tevens aan de regeering, dat hij de benoemingen niet had kunnen doen, overeenkomstig een door commissaris Van Braam achtergelaten geheime missive, ten gevolge van het vertrek van een der daarin genoemde titularissen: „zo dat ik”, lichtte hij nader toe, „in plaatse van den Heer P. Van Spall, den Resident van Palical te Tuticorijn heb benoemd, als zijnde bekend met de localiteit dier plaats; en in zijne plaats den assistent-resident van Palliacatta D. Bronnekam te Palical; en te Jaggernaitpoeran mijn Eerste Secretaris de heer H. F. von Söhsten; en in plaats van deeze gelast den assistent-resident van Tuticorijn H. D. Idé en den Posthouder D. H. Cantervisscher alhier te koomen, ten einde daaruit eene te kiezen, tot eerste secretaris te Sadras, en de andere tot assistent-resident van Palliacatta, wjl een Europees dient in functie van mijn Eerste Secretaris te moeten zijn, om dat ingevalle van noodzakelijkheid zodanig perzoon te voorschijn kan koomen, welke een inboorling niet wel kan doen”.

Die resident van Palical, nu bestemd om als resident van Tuticorijn op te treden, heette, naar wij lezen, H. V. von Söhsten, niet te verwarren met H. F. von Sösten, welke hier vermeld wordt als bevorderd te zijn van Sadras' eersten secretaris tot resident te Jaggernaitpoeran. Ik deelde mede ¹, dat laatstgenoemde bij Regel's dood in 1823 opperhoofd werd. Den 22^{en} Januarij 1824 overleed evenzeer H. V. von Söhsten, dus de resident van Tuticorin. Het opperhoofd stelde toen bij besluit d.d. 30 Januari 1824 N° 1 andermaal een trouwens reeds opgetreden Raad van directie in, daar: „t thans onmogelijk is Tutokorijn met een resident te voorzien, wegens de schaarsheid

¹ Op bl. 95—96.

van ambtenaaren, waardoor Sadras zelfs ontbloot is van alle hulp en in de grootste verlegenheid is". Het college bestond uit den assistent-resident T. R. Cantervisscher, president, zoomede uit de posthouders B. A. Stork en J. Roosmalecocq, 1e en 2e lid. Deze waarneming eindigde een maand later tengevolge van tusschenkomst der Bataviasche regeering. Hiervoren lazen wij ¹, dat de assistent-resident van Tuticorin Idé naar Sadras werd overgeplaatst om er als 1e secretaris op te treden, terwijl de posthouder van Manapaar D. H. Cantervisscher tot assistent-resident van Paliacatta werd bevorderd. Idé gevoelde echter zich gepasseerd doordien hij niet tot de door Van Spall's dobd opengevallen plaats werd geroepen. Vandaar, dat bij schrijven d.d. 20 December 1820 N° 15 opperhoofd Regel aan de regeering moest melden: „dat de Heer H. D. Idé, eenige tijd daarna goedgevonden had, om in plaats van de bepaalde dienst te accepteren, zijne demissie uit 's Lands dienst te verzoeken zo als 't in de naastvolgende depêche aangetoond zal worden, welke ik hem niet kunnende vergunnen, overgelaaten heb aan Uwe Excell. en HoogEdelh. welbehaagen, waarvan gunstige dispositie van Hoogstdezelve verzoeken". Idé heeft zich vervolgens naar Batavia begeven en deed aldaar in 1823 het verzoek om „op grond zijner langdurige diensten" op de kust van Koromandel dan wel te Tuticorin als resident te worden geplaatst, zoomede om tot zoolang in het genot te worden gesteld van een maandelijksche toelaag. Een resolutie d.d. 18 November 1823 N° 24 stelde adressant dientengevolge op een wachtgeld van f 100 's maands, terwijl hem voor den overtocht naar Sadras f 300 werd toegekend; verder werd het opperhoofd aangeschreven om hem „bij eerst voorkomende gelegenheid wederom op eene voor hem wenschelijke wijze in eenige Gouvernementsbetrekking te plaatsen". Bij nader inzien, misschien wel op nader aanzoek van belanghebbende toen de resident van Tuticorin aanving ziek te worden, vond de regeering het laatste gedeelte dezer beschikking niet voldoende; want bij resolutie d.d. 13 Januari 1824 N° 29 werd het opperhoofd stellig gelast om: „bij eventueel ontslag of overlijden van den Resident van Tutocorijn in deszelfs plaats te benoemen den gewezen assistent-resident aldaar H. D. Idé". Vóór deze nadere opdracht was ontvangen, had

¹ Op bl. 110.

echter het opperhoofd reeds in haar geest gehandeld door bij besluit d.d. 24 Februari 1824 N° 2, ingevolge de eerste resolutie, Idé tot resident van Tuticorin aan te stellen. Deze was het alzoo, die in 1825 belast werd met de overgave van het gewest aan de Engelschen.

AFDEELING 3.

Het crimineel proces tegen al de vijf zoons van wijlen Van Spall: 1822—1825.

Uit het vermelde besluit van 28 Juni 1820 zien wij ¹, dat de zoons van wijlen resident Van Spall bij de toen plaats hebbende opschuiving ook bedacht waren, immers S. D. posthouder te Kilkaree; P. G. te Manapaar; J. C. scriba, terwijl nog 'n Johannes Marinus en 'n Willem klerk waren. Den 16^{en} Februari 1822 deed zich echter het betreuenswaardige feit voor, dat ze alle vijf gevangen werden genomen, beschuldigd van: „Inbraak en Diefstal der uitgeweken Parwas te Tutokorin” en wel „gepleegd op verscheide rijzen in de avonden en zulks door 't forceeren, beweegen en breeken van de krammen en 's Gouvernementszegels, en gebruiken van valsche sleutels, neemende en wegbrengende daar uit verscheide goederen, juweelen enz. en verders employeerd daartoe hunne dienaaren met naame — — — — aan het huis van den uitlandigen Saditalwen, welke gerequestreerd was door wijlen den Resident (te weeten P. van Spall)” ². Bij een adres, gedagteekend Tuticorin 25 Augustus 1822 aan opperhoofd Regel verzochten de gevangen genomenen naar Sadras overgebracht te worden, zijnde nu: „in de allernaauwste gevangenis en op de allerstrengste wijze hechtelijk opgesloten in kleine vuile huisjes en kamerkens”. Wat de ontwikkeling van deze menschen was, blijkt uit de beschikking van het opperhoofd d.d. 28 April 1823 op een nader adres van hun moeder P. M. van Spall, dus de weduwe van wijlen den resident, in welke beschikking staat, dat het verzoek moet gesteld zijn door den gedetineerde P. van Spall: „om reedenen de andere zoonen met de suppliant zelve geen Nederduitsche opstellingen kunnen maaken”. De adressen zelve

¹ Zie bl. 108.

² Een lijvig dossier over deze zaak wordt o. a. aangetroffen in bundel N°. 11628 van de Vóór-Indië-verzameling in het Rijksarchief.

werden overigens van de hand gewezen. Het wordt een lange geschiedenis, die bij Regel's overlijden in November 1823 nog niet ten einde was. Moet men het verschrikkelijk vinden, dat een rechtspleging zonder eind de menschen in gevangenissen houdt, er is toch nog iets vermakelijks in de afwijzing, die een der ingediende stukken ondervindt. Gelijk wij ons zullen herinneren was bij Regel's overlijden voor het bestuur der opperhoofdij een Raad van Directie benoemd.¹ Bij een besluit d.d. 2 December 1823 gaf deze Raad aan P. G. van Spall op een adres te kennen, dat de door hem aangevoerde argumenten: „uitgevondene en onverschoonbare verschooningen zijn”, zoodat hij zich nader behoorde te verantwoorden, maar dan tevens „hij Van Spall in 't toekomende zig zal hebben te wagten om in steede van met 't woord *UEd.* met dat van *Gij* voor den dag te koomen tegen zijnen plaatselijken gebieder, zorg draagende dat hij volgens zijn voorwendzel 't woord *Gij* maar gebruikt mogte koomen te predikken of bidden, dan wel wanneer hij gemeensaam met iemand is, maar niet in zijne brieven aan zijnen plaatselijken gebieder”.

Bij de brieven van den Raad, die zich mede tijdens het overlijden van resident H. F. von Söhsten (bl. 109) geconstitueerd had, bevond zich een rapport d.d. 22 Januari 1824 houdende: „dat de gevangene vijf dienaaren, van de Van Spall's den mede gevangene grofsmith Wirasangly in 't arresthuis geslaagen en mishandeld hadden”! Het opperhoofd H. V. von Söhsten deelde dientengevolge bij het vermeld besluit d.d. 30 Januari 1824 N° 1 (bl. 109) aan de heeren Raadsleden mede: „dat zij de 5 gevangene dienaaren van de Van Spall's, bevindende dat zij werkelijk schuld hebben, zullen hebben te laten afstraffen met 36 rottingslaagen ieder, en hun voorts in den tronk geslooten te houden totdat hunne zaak zal afgedaan zijn”. Ten slotte: „En eijndelijk, dat de Heeren Cantervisscher, Roosmalecocq en Dender² haare uitterste poogingen aanwenden moeten, om de zaak van de Van Spall's tot eene spoedige terminatie te brengen, die in weerwil van alle de besluiten daaromtrent genomen, nog onafgedaan en schandelijk verzuimd blijft.” Deze aanschrijving droeg geen vrucht. Toen ten gevolge van het Londensch tractaat van 1824 in Mei van

¹ Zie bl. 92.

² Alzoo scheen Stork (zie bl. 110) vervangen.

het volgend jaar de opdracht van Batavia te Sadras werd ontvangen tot overgave der factorijen aan de Engelschen, zaten de ongelukkige Van Spall's nog altijd te Tuticorin in de gevangenis. Het Opperhoofd had indertijd de Bataviasche regeering over de zaak ingelicht en bevelen gevraagd, doch, gelijk reeds destijds zoo veelvuldig voorkwam ten aanzien van meest dringende zaken, er werd geen antwoord, laat staan een beschikking, ontvangen. Vandaar dat het Opperhoofd bij zijn besluit d.d. 4 Juni 1825 N° 2 den resident van Tuticorin Idé gelastte om de 5 Van Spall's voorwaardelijk in vrijheid te stellen, daarbij opmerkende, blijkens art. 3: „Dat schoon de gesuspendeerde gebroeders van Spall, die gedetineerd zitten en betrokken zijn in de zaak van huisbraak en diefstal, gecommiteerd aan de huizen en bezittingen der uitgewekene Parwas te Tutokorijn, onder suspicie liggen, (waarvan verslag gedaan is geworden aan Hooge Superieuren, zonder dat men tot nog toe Hoogstderzelver dispositie daaromtrent bekomen heeft) men echter tot geene andere bepaling in de tegenswoordige omstandigheid en wegens de verlegenheid, waarin de Commissaris bij gebrek aan stellige orders ten deze regarde zich bevind, komen kan, dan hun bij provisie uit hunne detentie te ontslaan, onder handtasting en belofte, van ten allen tijde des gerequireerd wordende, in persoon voor Hooge Superieuren te compareeren, bij manquement waarvan zij aan de hun aangetijgde misdaden voor schuldig zullen gehouden worden.”

Als gewezen ambtenaren, die geschorst waren geweest, kwamen de uit de gevangenis eindelijk verlost op half traktement, gelijk met alle andere wegens de overgave ontslagen ambtenaren het geval was. De Van Spall's wilden nu naar Batavia, stellig om zich te beklagen! Zij verzochten aan het Opperhoofd vrijen overtocht; doch daar de regeering dit niet voor de ambtenaren in het algemeen toegestaan had — ook iets fraais! — werd het hun, gelijk aan ieder ander, geweigerd. Onze belangstelling over wat verder met hen is gebeurd, moet onbevredigd blijven.

HOOFDSTUK IV.

DE OVERGAVE DER FACTORIJEN AAN ENGELAND IN 1824—1825.

AFDEELING 1.

Het Londensche tractaat van Maart 1824.

Staatssecretaris Falck in Nederland en ambassadeur Fagel te Londen hadden reeds bij het sluiten van het aldaar geteekende tractaat van Augustus 1814 zeer weinig gevoeld voor het terugver krijgen der factorijen in Hindostan¹. C. C. G. G., in Indië komende, deelden deze meening, doch aanvankelijk vooral om daartegen in ruil te krijgen de Britsche factorij te Benkoelen: niet, dat zij hiervan op zichzelf de waarde hooger schatten, doch uit hoofde, dat zij het gemengd Nederlandsch-Britsch bezit op Sumatra wilden doen verdwijnen. De wenschelijkheid hiervan scheen later te sterker aan den dag te treden, toen het bleek, dat Raffles als luitenant-gouverneur van Benkoelen zou optreden en de beteekenis onzer factorijen nog minder scheen te zijn, dan oorspronkelijk het geval was. Een krachtigen steun vonden C. C. G. G. ten deze in het oordeel van hun Vóór-Indischen commissaris Van Braam, die op zijn aanvankelijk gunstige gedachte voor het behoud der factorijen was teruggekomen en na plaatselijke beschouwing mede het denkbeeld warm voorstond om de factorijen tegen verkrijging van Benkoelen prijs te geven; hij achtte dit te mogelijk, omdat men hem van gezaghebbende Britsche zijde in Vóór-Indië hetzelfde denkbeeld aan de hand had gedaan³.

Denken wij er wel aan, dat alzoo nooit anders bij onze Indische staatslieden op den voorgrond stond dan ruil der factorijen in Vóór-Indië tegen de enkele factorij Benkoelen op Sumatra. Dit zou werkelijk, in weerwil van de uit een oogpunt van materiele waarde veel hooger staande factorijen dan het kwijnende Benkoelen, ten eerste te waardeeren zijn geweest. Met Fagel en Falck's onderhandelingen te Londen, die tot het tractaat van 1824 leidden, zijn zij echter ten slotte feitelijk present gegeven, zoo meer in de lijn der gedachten van deze

¹ Verg. *Nijhoffwerk*, bl. 158—159.

² Id., bl. 159—161.

³ Id. bl. 173—175, 309—310.

staatslieden in 1814 geuit over de betrekkelijke nietswaardigheid dier vestigingen, hetgeen volstrekt niet het geval was, indien wij slechts eenig geduld hadden weten uit te oefenen en eenige kosten er voor over zouden hebben gehad.

Het verlangen naar ruil werd bij onze C. C. G. G. nog krachtiger, toen in 1818 Raffles te Benkoelen was opgetreden en hij er toonde wat een hindernis zulk een man, gesteund door een grooter mogendheid dan wij waren, aan ons koloniaal bestuur kon veroorzaken ¹. Onderscheidene particuliere brieven der leden van de Commissie-Generaal, doch speciaal van Elout, geven er uiting aan. Den 10^{en} Mei 1818 schreef Elout er over aan Goldberg ²; den 24^{en} Mei deden C. C. G. G. het volgen door een officieel stuk ³; den 9^{en} Augustus 1818 luidde het andermaal in een particulieren brief van Elout aan Falck over Raffles ⁴:

In 's hemels naam draag zorg, dat die onrustige man uit deze streken gaat. Eene ruiling! daarop moet ik aandringen, en in Bengalen is men evenzeer gezet op de volle bezitting van de geheele kust van Indiën; men wilde ons gaarne van daar zien. Van Braam, die nu terug is, heeft mij dit bij herhaling betuigd, en hij heeft er mij tevens bijgevoegd, dat na een persoonlijk overzigt hij zelve nu geheel overtuigd is, dat alle die bezittingen in Bengalen, Coromandel, etc. voor ons nul zijn; hij zal dit in zijn officieel verslag melden ⁵, maar wij moeten van onze zijde ze nu ophemelen ⁶ — daartoe zal de eene en andere aanmerking in dit verslag wel aanleiding geven, vooral in betrekking tot de klagten, dat de Engelschen ons onze vroegere voorregten niet weder willen geven. Hoe men er in Bengalen over denkt kan u blijken uit de volgende periode van een Bengaalsch koopman: „You should tie them all up together, and transfer the bundle of territory to us for the price of an equality of duties between Netherlands and British subjects, an allotment of opium and salpeta at their actual cost and charges, and

¹ Verg. het overzicht in *Factorijen II*, bl. 421—424.

² Zie *Factorijen II*, bl. 423—424. — N.B. In *Nijhoffwerk*, bl. 160, de hinderlijke fout, dat Elout d.d. 9 Februari 1817 er Falck over schreef: m. z. den Koning. Vanzelf vervalt daardoor de bevreemding in noot 2 dier bladzijde.

³ Zie dezen brief in bijl. 4, bl. 45, van mijn Lampongs-artikel in deze Bijdragen, dl. L; de brief wordt ook vermeld in *Factorijen II*, bl. 434—435.

⁴ In *Falck's Gedenkschriften*, bl. 453.

⁵ Bedoeld worden de verslagen, vermeld in het *Nijhoffwerk*, bl. 174—175.

⁶ Wij hebben wat *opgehemeld*!! Ons gansch beleid in Vóór-Indië toonde aan, dat wij niets, hoegenaamd niets, om de factorijen gaven. Maar zulke tot niets leidende ophemelarij is geheel eigen aan Elout.

permission to your merchants to reside at all places where you once enjoyed a factory. *Your concession of territories, rights and privileges is too important to us to be disguised, and I maintain, that Lord Hastings is too enlightened and too magnanimous to deny or effect to lessen the value of it.*"

Uitkoop van opium en salpeter; schikkingen over de nog hangende geldelijke geschillen ten onzen voordeele; afstand van Sumatra, zoo niet ook van Pulo Pinang; belofte van zich in de oostelijke streken zoo min te vestigen, als wij in de westelijke van Indiën: ziedaar mijne praeliminairen.

Ik verzeker u dat de nabijheid van Raffles of dergelijk een napoleontisch filosoof voor ons zeer schadelijk is: met ter tijd kan het op Java nadeeligen invloed hebben, en denk niet, dat het systema van landtax onder de inlanders hier in het geheel geen tegenstrevers heeft; de wijze, waarop dit is ingevoerd, en vooral in Cheribon, is uit vroegere berigten bekend. Op dit oogenblik is het weder in die streken niet geheel rustig.... De Engelschen of sommigen hunner sparen niets om weder hier voet te krijgen, en Raffles is aan het hoofd der secte. Met ernst beveel ik u dien man (*aan??*), en zend hem weg.

Too magnanimous van een Britsch staatsman! Zoo kon inderdaad een Britsch koopman schrijven. *Praeliminairen* van een Nederlandsch staatsman, waarvan niets terecht komt onder dien zelfden staatsman. *Napoleontisch filosoof*: 't was juist Raffles' kracht, dat hem zoomin de onpolitieke zin van Napoleon, als die van een filosoof eigen was.

Toen Falck dit schrijven ontving, was hij in plaats van Goldberg als departementschef van Koloniën opgetreden. Hem gewerd tevens het vermelde schrijven der C. C. G. G. d.d. 24 Mei 1818; eindelijk kreeg hij van Goldberg ter lezing Elout's brief van den 10^{en} te voren. De nieuwe minister, overtuigd dat indien voor ons de handel in Vóór-Indië openstond, wij wijzer deden de kosten voor het bestuur der factorijen aan anderen over te laten dan die zelf te dragen, vond aanstonds geenerlei heil in haar behoud, indien wij slechts den vrijen toegang konden bedingen ¹. Van dien last af te komen en daarvoor Benkoelen te verkrijgen, moest ook hem bijzonder aantrekken.

¹ *Wat heeft men aan kostende overzeesche bezittingen, als een andere Europeesche mogendheid ons toch er de voorrechten van den handel laat*, vroegen zich reeds in 1814 Falck en Fagel af: zie mijn *Tractaat-1814*, bl. 278 en 329. In een memorie d.d. 1 October 1819 heeft minister Falck deze stelling als het ware dogmatisch den Koning voorgedragen: zie *M. L. van Deventer's Gezag*, bl. 288, door mij beoordeeld in *Singapore stichting*, bl. 332—335.

Alzoo droeg hij in een rapport d.d. 28 November 1818 N° 57 den koning voor om over dezen ruil onderhandelingen te openen ¹. Ter ondersteuning was er bijgevoegd een advies van den Raad van Koophandel en Koloniën d.d. 2 October 1818 ². Deze eerste stap op den weg der onderhandelingen leidde eindelijk tot een voorstel van Britsche zijde d.d. 20 Augustus 1819 om ze te openen ³. Nauw had landvoogd Van der Capellen hiervan vernomen of hij schreef er instemmend over aan Falck. „Gij weet”, berichtte hij d.d. 4 April 1819 ⁴, „hoe Elout en ik beiden denken over de ruiling van Sumatra voor de vaste kust van Indië. Het spreekt dus van zelve dat ik volkomen mijn zegel hechte aan het voorstel daaromtrent door U aan den Koning gedaan.” Elout zelf was reeds destijds uit Indië in Nederland aangekomen en met Fagel tot onderhandelaars voor de herziening van het tractaat van 1814 benoemd. Den 18^{en} Juli 1820 hadden te Londen de eerste besprekingen plaats; nadat den 4^{en} Augustus d. a. v. vriendelijke nota's werden gewisseld, scheidde men onverrichter zake met 'n *Tot wederzien!* Het verlangen naar de hervatting van de samenkomsten konden wij echter niet eerder van Britsche zijde uitgesproken krijgen dan toen onze regeering den 23^{en} Augustus 1823 den Nederlandschen ambassadeur Fagel instrueerde om het Britsche ministerie kenbaar te maken, dat wij bij hernieuwing der besprekingen op het behoud van Singapore niet langer zouden staan! ⁵

Onder deze voorwaarde werden de onderhandelingen te Londen weder opgenomen, waartoe onze regeering ambassadeur Fagel en minister Falck aanwees. Deze laatste werd bestemd om na het einde der onderhandelingen Fagel als ambassadeur op te

¹ Het rapport in *Falck's Ambtsbrieven*, bl. 158; zie ook *Factorijen II*, bl. 435—436.

² Falck had het advies gevraagd d.d. 18 September 1818, en niet in 1819, gelijk staat in *Factorijen II*, bl. 433. Het advies zelf in bijl. 7, bl. 490—494 aldaar. Zie nader Falck's schrijven d.d. 10 December 1818 aan ambassadeur Fagel te Londen in Colenbrander's „Gedenkstukken”, dl. VIII, 2^e stuk (1915), bl. 202—203.

³ Over de tusschengeschiedenis October 1818—Augustus 1819, zie in het breede *Factorijen II*, bl. 436—443.

⁴ Zie *Falck's Gedenkschriften*, bl. 481.

⁵ Zie de data der geheele geschiedenis van de onderhandelingen van 1820 en van het heropenen der samenkomsten in 1823 *Factorijen II*, bl. 444—462. Op bl. 460 aldaar, regel 2 v. b. staat § 28; m. z. § 25.

volgen, terwijl Elout, destijds minister van Financiën, zou optreden in Falck's plaats als chef van Koloniën. Zoowel met het oog op Elout's verleden als op deze bestemming werd, zonder formeele aanwijzing, de minister van Financiën tevens de man om op de stukken te adviseeren, die nu van de Londensche onderhandelaars zouden uitgaan. Falck vreesde hieruit moeilijkheden voor hetgeen hij beschouwde als het slagen zijner zending. Om dezen te keeren heeft hij met succes een middel toegepast, dat op de handelende personen een geheel eigen licht werpt; het is eerst bekend geworden door de publiceering van zijn Gedenkschriften.

Onze onderhandelaars werden bijgestaan door een secretaris of een z.g. amanuensis: dit aardige baantje bezorgde Falck aan zijn bloedverwant Siccama. De minister was echter lang genoeg aan het hoofd van Koloniën geweest, om niet te gevoelen, dat hem eigenlijk de noodige koloniale kennis ontbrak; hij zag zich daarom gaarne door een deskundige bijgestaan. Gelijk hijzelf schrijft, naar wij lezen zullen, scheen hem daartoe aangewezen de destijds in Nederland vertoevende raad van Indië Muntinghe. Hij ging hem niettemin voorbij en deed in de plaats daarvan aan de missie toevoegen Elout's oudsten zoon, den heer C. P. J. Elout en wel om voor de adviezen van den critischen minister van Financiën *meer vat op den vader te hebben!* De vinding is evenals de uitdrukking typisch. Er moet bijgevoegd worden, dat Elout Jr. een bijzonder knap, aanlegvol jongman was en van Indische zaken in menig opzicht goed op de hoogte; doch hij kon destijds, noch wat ervaring betreft, noch wat positieve kennis aangaat, op de hoogte van 'n Muntinghe geacht worden¹. Wanneer wij bedenken, dat zoo goed als niets van hetgeen door Elout Sr. en als commissaris-generaal, en als Londenschen onderhandelaar werd voorgestaan, is terecht gekomen, terwijl nochtans door hem als adviseur in de Falcksche voorstellen er met een zeer zwakke wederspraak in berust is, dan mag men wel aannemen, dat het middel probaat is gebleken². Maar welk een middel! Zóó ver gaat de bekeering, dat, als de heer Van der Capellen en den koning en den minister Elout

¹ Verg. de waardeering in mijn artikel over C. P. J. Elout, voorkomende in deze Bijdragen, dl. 69 (1914), bl. 179 v. v.

² Verg. het overzicht op bl. 64—65 van mijn artikel over het tractaat van 1824 in deze Bijdragen, dl. LVI (1904).

zijn ergernis over zulk een tractaat onverbloemd te kennen gaf, deze de critiek van zijn vroegere collega met eenige niets beteekenende woorden afwees ¹.

Vóór de publicatie der Gedenkschriften heeft niemand er een oogenblik aan gedacht, om er iets vreemds in te vinden, dat Elout Jr. aan de missie werd toegevoegd; doch gesteld, dat dit wel het geval ware geweest en de geschiedschrijver daaraan had wagen toe te voegen: „dat was stellig een stukje van Falck, ten einde vader Elout wat toegankelijker te maken voor het werk, dat uit Londen stond geleverd te worden” — zoo lijdt het geen twijfel, of men had dit vermoeden als een weinig waardige insinuatie gewraakt; en waarlijk gansch niet ten onrechte. Ziehier nú, wat Falck zelf er over heeft geboekstaafd ²:

Zelden slechts gebeurt het dat een onderhandelaar zich belast vindt met het opstellen zijner eigene instructie. Ik mogt dit voordeel genieten dat ik als zeer gewichtig beschouwde, maar echter niet als zoo afdoende dat ik mij onthouden kon van alle verdere voorzorg om aan mijne zending een gelukkig en eervol einde te verzekeren. Wie zal, zoo vroeg ik mijzelf af, gedurende uwe afwezigheid door den Koning geraadpleegd worden over de rapporten van zijne gevolmagtigden? Wie zal nopens de zwarigheden die de onderhandeling opleveren zal en over de voegzaamste middelen om dezelve uit den weg te ruimen, Z. M. moeten dienen van *Consideratiën en advies*, dat in ons land onvermijdelijk ingredient voor de afdoening zelfs van de onbeduidendste zaken? ³ Het departement van Koloniën, dat van deszelfs hoofd verstoken wezen zal? Het departement van Buitenlandsche Zaken, bij welks hoofd de oppervlakkigheid eene gewoonte, ja eene soort van plichtsbetrachting geworden is in elk geval dat niet regtstreeks en uitsluitend tot zijn eigen polder behoort? ⁴ Neen, Elout zal de man zijn, en niets natuurlijker. In hem heeft de Koning een lid van den Kabinetraad met de algemeene belangen en zelfs met de Staatsgeheimen bekend; den gewezen Commissaris-Generaal in de Oost die bijkans al de geschillen waarvan de verevening thans gezocht werd onder zijne oogen had zien ontstaan en aangroeien; den plenipotentiaris

¹ Zie Van der Capellen's ontevredenheid en Elout's antwoord in mijn artikel over den afstand van Singapore en Malakka, gepubliceerd door deze Bijdragen, dl. LIV (1902), bl. 398—403.

² Zie bl. 281—283 van *Falck's Gedenkschriften*.

³ In ons land: de koloniën er stellig onder begrepen. Men wordt zeeziek van verveling bij het lezen der verballen van C. C. G. G., hoe de meest eenvoudige of reeds doodgewerkte zaken in advies werden gezonden of gehouden.

⁴ Wordt bedoeld de minister A. W. C. van Nagell.

eindelijk, door wien het veld der onderhandeling in 1820 ontgonnen was. In deze laatste betrekking kon ik, hoe welkom mij overigens een kundig beoordeelaar der te bewerken taak ook wezen mogt, geen motief van gerustheid ontdekken. Hetgene hemzelve, hoewel buiten zijn schuld, niet gelukt was te volbrengen, moest aan anderen niet gemakkelijk gemaakt worden.¹ Dit deed mij mijne kennis van het menschelijk gemoed duchten; namelijk zooals het doorgaans is, niet zooals het behoorde te zijn. Maar eene kennis waarop ik nog meer vertrouwde was die van Elout's verstand en denkwijze. Het eerste was fijn en doordringend, vooral in het opsporen der bedenkelijke zijden van een onderwerp. Zijne omzichtigheid ging zoo ver dat hij zelden voor eene zaak stemde bij welke zich in het verschiep deze of gene kans van gevaar vertoonde, en omtrent de Engelschen kon hij zich allerminst van achterdocht onthouden sedert zijn wedervaren met hunne Commissarissen op Java, en de moeite en kommer welke hem gedurende zijn verblijf aldaar door de woeling van Raffles berokkend waren. Afgezien dus van al het menschelijke waarop ik zoo even doelde, of aangenomen dat het onderdrukt en bedwongen zoude worden door veeljarige vriendschap en erkenning voor diensten door mij bewezen zoo dikwijls er gelegenheid toe was, bleef er nog reden genoeg van angstvalligheid voor mij omtrent de strekking en invloed der adviezen waartoe de loop der negociatie en de depeches dergenen welken dezelve toevertrouwd was achtervolgens aanleiding zouden geven. Deze nadeelige kansen geheel weg te cijferen lag buiten mijn vermogens. Ik zag desniettemin om naar een soort van tegenwicht, en vond er een in het voorstel dat ik Elout deed om mij in mijne ophande zijnde zending te doen vergezellen door zijnen oudsten zoon, die zich met verlof in het vaderland bevond.² Met dankbare gretigheid nam hij zulks aan en de jongman zelf — toen nog maar kapitein — toonde zich ten uiterste verheugd en vereerd. Het was inderdaad eene onderscheiding van niet geringe waarde. Had ik hem niet noodig gehad om op den vader meer vat te hebben, zoo ware Muntinghe eigenlijk mijn man geweest, want deze verstond niet alleen de financiële en politieke questien in den grond, maar had ook op Batavia veel omgang gehad met de Engelschen, met welker beginselen en bedoelingen in het koloniale hij ten volle

¹ Men staat toch wel eenigszins versteld over zulk een beoordeeling, die al een zeer vreemd licht werpt op Falck's eigen geaardheid. Zoo ooit, dan is het mij duidelijk geworden, dat Gijsbert Karel zich beklagde met Falck een vergissing begaan te hebben. De heer Elout was m.i. een door en door edel man, voor zulke kleine opvattingen, als Falck hem hier aanwrijft, ontoegankelijk.

² Zie breeder bl. 189—202 van mijn in noot 1 bl. 118 aangehaald artikel over C. P. J. Elout.

gemeenzaam was ¹. Ik genoot trouwens, hoewel hij in Holland bleef, nu en dan zijne voorlichting, want de jonge Elout was met hem in briefwisseling, en van dezen laatsten moet ik zeggen dat zijne knapheid in alle opzichten mijne verwachtingen overtrof ². Hij had in Indiën veel gezien en bijgewoond, en oordeelde doorgaans volkomen juist over hetgene hij zonder vooringenomenheid had gadegeslagen. Gewillig in al hetgene ik hem opdroeg, uit eigene beweging opletend op de bijzonderheden welke kennis ons werk bevorderlijk kon zijn, is hij mij, tot het einde toe, van grooten dienst geweest. Voor het eenvoudig schrijfwerk besloot ik Otto Siccama mede te nemen, hoewel nog zeer jong in jaren en in ambtsbetrekking, en dus dubbel blootgesteld aan de jaloezie zijner kameraden.

De daarop in Januari—Februari 1824 gevoerde onderhandelingen leidden tot adviezen van minister Elout, die een zeer gerechtvaardigde critiek over de aangeboden stukken inhielden ³: „bewijs opleverende”, meent Falck ⁴, „dat ik mij niet had vergist in den kant aan welken ik struikelblokken vinden zoude, en dat de voorzorg die ik op grond dezer gissing had genomen, alles behalve overbodig geweest was. En inderdaad ik houd nog zoo goed als zeker dat de schets van het tractaat welke de geheele vrucht onzer werkzaamheden behelsde in den Haag ongunstig zoude zijn beoordeeld geworden, hadden wij dezelve niet kunnen verzenden door den kapitein Elout. Anderen hadden misschien even goed als hij inlichting kunnen geven nopens elke twijfelachtige bijzonderheid, maar van hem alleen was die gestadige en om zoo te zeggen personele aandrang te verwachten, zonder welken zijn vader de hem eigene bedenkelijkheid over alle andere beschouwingen zouden hebben laten zegevieren. De groote zaak kreeg dus haar beslag — — —” ⁵.

¹ Zonder kennis te hebben genomen van Falck's Gedenkschriften, deed ik mij in de vorige noot bedoeld artikel over C. P. J. Elout verschijnen. Ik schreef toen — zie er bl. 202 —, dat Elout Jr. voor de zending naar Londen was verkozen: „dank ook de verheven positie zijns vaders, maar niet minder wegens eigen geschiktheid”. Meer dan ik destijds kon verwachten is dat vermoeden door het bovenstaande bevestigd.

² Met betrekking tot de correspondentie tusschen Elout Jr. en Muntinghe verwijst Falck naar Muntinghe's brief d.d. 23 Januari 1824 over de territoriale ruilingen; dit stuk is afgedrukt in *Falck's Gedenkschriften*, bl. 548—554.

³ Verg. *Factorijen II*, bl. 462—471 en het hiervoren op bl. 118 noot 2. vermelde artikel over het tractaat van 1824, bl. 141 v.v.

⁴ Zie de *Gedenkschriften* bl. 289—290.

⁵ „Doch Elout, het geheel overziende, meende niettemin tot een gunstig advies d.d. 12 Februari te moeten besluiten”: *Factorijen II*, bl. 471.

Het is wel mogelijk, dat ik te zeer onder den indruk verkeer van het onkundige der behandeling, gelijk dit nog door toelichtende memoriën op het tractaat bekroond werd ¹ Maar toch is mij niets zóó onsympathiek in Falck's Gedenkschriften geweest dan deze beschrijving, die doet zien, hoe getracht wordt een eventueel wijzer oordeel van een hoog staand man te doen beperken: door zijn zoon *vat op den vader* te geven.

Het d.d. 17 Maart 1824 te Londen gesloten tractaat werd den 8^{en} Juni d. a. v. door onzen koning geratificeerd; den 31^{en} Augustus 1824 stelde minister Elout, nu departementsschef van Koloniën, de instructie vast ten behoeve van de Indische regering om het tractaat uit te voeren ².

AFDEELING 2.

De overgave onzer factorijen in 1825.

In Januari 1825 werden de ministerieele stukken te Batavia ontvangen en bij besluit van onzen landvoogd d.d. 6 Februari 1825 N° 3 de instructiën voor onze bestuurshoofden vastgesteld, in zoover zij gebieden hadden over te geven en over te nemen. Wat betreft Vóór-Indië gold dit de overgave te instrueeren aan den resident van Chinsura, het opperhoofd te Sadras en den resident te Suratte. Die maand Februari konden echter door gemis aan gelegenheid, de instructiën niet naar Vóór-Indië gezonden worden ³.

De Britsche instructiën hadden geen omweg te maken gehad, zoodat de regeering te Calcutta ze in dezelfde maand Februari 1825 ontvangen had en nu tot de overgave deed uitnoodigen op 1 Maart 1825, gelijk het tractaat bepaalde. De heeren W. H. Belli, collector, en D. C. Smyth, magistraat te Hoogly, werden met de overneming van Chinsura en onderhoorigheden belast; voor die onderhoorigheden werden nader personen aangewezen om namens hen op te treden. Bij een brief, gedagteekend Zillay Hooghly 5 Februari 1825 gaven beide commissarissen

¹ Verg. bl. 179—183 van mijn aangehaald artikel over het tractaat van 1824.

² Zie *Factorijen II*, bl. 471—474.

³ Zie *Factorijen II*, bl. 474—476. Het besluit in bijl. 12, bl. 505—509 aldaar; de instructiën zelve nam ik als onnoodig niet op.

aan onzen waarnemend resident Bouman ¹ kennis, dat zij gereed waren om den 1^{en} Maart 1825 de overneming te volbrengen.

Onze bestuurshoofden in Vóór-Indië verkeerden alzoo nu in precies hetzelfde geval als de luitenant-gouverneur Fendall in Rade te Batavia, toen C. C. G. G. Java en onderhoorigheden kwamen opeischen, terwijl de Britsche instructiën voor de overgave uit Calcutta nog niet waren ontvangen. Na zulk een geschiedenis hadden onze onderhandelaren eraan behooren te denken, dat bij den omweg, dien de stukken over Batavia moesten maken, de datum van 1 Maart 1825 voor de overgave door ons te kort kon zijn; er schijnt echter aan niets anders gedacht te zijn dan om van de Engelschen in Benkoelen af te komen.

Bouman deed nu ook geheel hetzelfde als Fendall: hij berichtte de overgave op 1 Maart te zullen weigeren, indien hij van Batavia er geen bevel toe had gekregen. De overeenstemming gaat nog verder. Want werd er onzerzijds tegen de vertraging geprotesteerd ten gevolge van Fendall's houding, evenzoo heeft men het van Britsche zijde gedaan toen Bouman tot medewerking ongenegen bleek! Ziehier de geschiedenis. ²

Op den brief van den 5^{en} antwoordde Bouman den 7^{en} Februari 1825: „dat er van de hoofdplaatse wegens de overgaaf der Nederlandsche bezittingen in Bengalen geen instructie is ontvangen en dat dierhalven de Resident zig niet kan verbinden om te voldoen aan de 8^e en 13^e artikelen van voorschreven tractaat”. Bouman gaf aan zijn ondergeschikte bestuurshoofden, die mede door de Britsche commissarissen waren gewaarschuwd, gelijke bevelen.

Toen de fatale termijn van 1 Maart naderde, zond het Calcuttaasch bestuur, nu bestaande uit Amherst, landvoogd, en Eduard Paget met John Fendall als raadsleden, bij schrijven d.d. 24 Februari 1825 het tractaat, onder mededeeling, dat Belli en Smyth als commissarissen voor de overneming waren aangewezen. Deze commissarissen dienden d.d. 28 Februari bij Bouman een protest in voor het geval, dat Bouman bij zijn weigering op 1 Maart bleef volharden, gelijk hij inderdaad deed. Laat mij er echter aan herinneren, dat het afkeurenswaardige in het vroeger protest van onze C. C. G. G. niet was gelegen

¹ Zie bl. 69.

² De stukken betreffende de overgaaf op het Rijksarchief in den Vóór-Indischen bundel N° 11634.

in de daad op zichzelf. Gegeven de omstandigheden destijds, was het wellicht politiek geweest het na te laten; doch zulk een stuk kon toch noodzakelijk zijn voor het officieel vastleggen van data met het oog op later te rijzen quaestiën of te doene vorderingen. Het afkeurenswaardige lag meer in den toon, alsof Fendall niet volkomen zijn plicht deed met de weigering indertijd.

Eerst met den aanvang van Mei 1825 ontving Bouman de gevorderde bevelen uit Batavia. Bij een besluit van 4 Mei 1825 benoemde hij dientengevolge een commissie, bestaande uit den 2^{en} resident Herklots en onzen commandant der Cipayers P. Michell ten einde de op dien 4^{en} aangekomen Britsche commissarissen bij hem te introduceeren ¹. Den 6^{en} Mei 1825 werd de akte van overdracht opgemaakt; de overgave vond plaats den volgenden voormiddag, dus 7 Mei 1825, ongeveer ten 11 ure.

Ook te Sadras weigerde opperhoofd H. F. von Sösten ² de overgave wegens gemis aan bevelen ³. Bij een besluit d.d. 8 Maart 1825 N° 3 hield hij er aantekening van, dat de gouverneur van Madras, destijds Th^o Munro, de factorijen had opgeëischt onder toezending van een afschrift van het tractaat ⁴. Den 9^{en} Mei 1825 ontving het opperhoofd de bevelen uit Batavia; den volgenden dag meldde hij dit den gouverneur van Madras, die daarop luitenant-kolonel James Stuart Frazer of Fraser voor de overgave benoemde met bevoegdheid de plaatselijke ambtenaren aan te wijzen ter overneming van de onderhoorigheden. De plechtigheid der overgave te Sadras vond eerst op 1 Juni 1825 plaats; hetzij ten gevolge van dit uitstel dan wel door andere omstandigheden, uit het daarvan opgemaakt proces-verbaal blijkt, dat de overgave niet plaats had aan Frazer, doch aan collector Cumliff ⁵. Frazer zelf begaf zich naar het Tuticorinsche en nam

¹ Zie over deze personen bl. 70 en 89. Luitenant Michell werd als kapitein gepensionneerd; zijn korps tevens ontbonden: zie art 4 van het vermeld besluit van 6 Februari 1825.

² Verg. bl. 96.

³ De stukken betreffende de overgave op het Rijksarchief in den bundel „Coromandel en Madura”, N° 11623.

⁴ In *Factorijen II*, bl. 477 deel ik ten onrechte mede, dat James Stuart Frazer (verg. hiervoor bl. 88) Britsch bestuurshoofd te Madras was. Hij werd door gouverneur Th^o Munro aangewezen tot commissaris voor de overneming met bevoegdheid tot delegatie voor de onderhoorigheden.

⁵ Zie het verhaal in *Factorijen II*, bl. 477—478.

11 Juni 1825 Kilkaree met het Verschwatseiland over ¹. Om nog een denkbeeld te geven van de bij deze overgaven plaats gehad hebbende plechtigheden, doe ik hier volgen het bericht d.d. 2 Juni 1825 betrekkelijk Paliakatta, door onzen resident Obdam ² aan opperhoofd H. F. von Söhsten gezonden. Voor de overneming had Cumliff gemachtigd den assistent-collector A. Krawley. Den 1^{en} Juni om 12 uur in den middag kwam deze te Paliakatta bij Obdam, die hem onthaalde. Men ging in optocht naar het punt, waar de vlaggestok stond; ter ontvangst van de gecommiteerden was er een „pandaal”, een loods, denk ik. Vóór de gecommiteerden het residentiehuis verlieten „wierden zij door den Nederlandschen tolk met bloemenkransen behangen”. De klerk J. D. La Beyering bracht op een zilveren schotel de publicatie der overgave: „en bedekt met een verguld oranje coleure chaal, welke den scriba J. M. Dormieux met veel heusheid ontvangen hebbende, daarmede het huis aftrad en komende op de straat, wierd hij te gemoet getreden en omringd met een verhemelte, gedraagen door vier gepensioneerden in het net gekleed, gevolgd van danseressen, getrommel en gespeel”. Daarop gingen de gecommiteerden „met beider Gouvernements-pions”. „Vervolgens de geestelijken, ambtlieden en burgers, twee aan twee, omsingeld van een menigte des volks”. „Binnen de Pandaal gekoomen zijnde, legde de Scriba de zilvere schootel op een daartoe gerigte bekleede tafel neer, en de gecommiteerden nevens anderen zitplaats genomen hebbende, sloegen de danseressen en speellieden een kring om, en vereerden de geleegenheid, voor een poos, met hun dans en speeltuig”. Toen werd de proclamatie voorgelezen en de Nederl. vlag nedergelaten „onder ’t ceremonieel getrommel en geschal”. Klerk La Beyering nam haar „met alle eer” op „en op een andere Bandees gelegd, aan den Scriba aangeboden geworden, die dezelve met veel respect ontvangen en staatig, vergezeld van vier Engelsche en vier Nederlandsche pions terug van de plaats begaf, wien een ieder weder in dezelfde order volgde en vermits de Engelsche commissaris de Engelsche vlag niet liet opheisen, zoo werd de geprepareerde saluuten van 21 schoten gecesseerd”.

¹ Zie *Factorijen II*, bl. 478—479, waar ook de andere Britsche en Nederlandsche autoriteiten voor de overneming en overgave zijn genoemd.

² Zie bl. 82—84.

„Zoodra een ieder dan in huis bij mij terug gekoomen waaren”, besloot dit eigenaardig gestelde residentsrapport, „bood de Scriba Dormieux onder betuiging van zijne onverbreekelijke agting en verknogtheid tot dezelve, de Nederlandsche vlag mij aan, welke ik met de hoogste beleefdheid ontvangen en plegtiglijk bedankt hebbende, nu, met dezelfde gevoelens van agting en aankleefing UWelEdGestr. bij deeze aanbiede.”

Onze met de overgave ontslagen ambtenaren kwamen, blijkens de instructie B., C. en D. voor Chinsura, Sadras en Suratte vastgesteld bij het vermeld besluit van 6 Februari 1825 op half traktement, mits zij zich binnen 6 maanden na de overgave bereid verklaarden in een andere betrekking over te gaan, waartoe zij zich naar Batavia hadden te begeven, echter op eigen kosten!

In Europa heeft de late overgave onzerzijds ook tot een hinderlijke correspondentie tusschen de vertegenwoordigers der contracteerende mogendheden aanleiding gegeven. Bij brief d.d. 23 Maart 1815 had het Calcuttaasch bestuur zich bij het bestuur der Oost-Indische Compagnie te Londen ernstig beklagd: „that no orders whatever had been received by the Netherland authorities on the continent of India, for the delivering over of the several settlements ceded by the King of the Netherlands to H. M. by the Treaty of March 1824”. Minister Canning zond aan den nu als ambassadeur te Londen geplaatsten Falck over deze zaak, zoowel als over de niet-opvolging der overige onderwerpen van dat tractaat een ergernisgevende nota d.d. 18 November 1825, zooals de Engelschen dat aandurven tegenover kleine mogendheden ¹. Deze kon de daarin voorkomende betuiging van den Britschen minister, dat hem het niet ten uitvoer brengen van het tractaat *aan de zijde van de Nederlandsche regeering* met verwondering en leedwezen vervuld had, niet verdragen en schreef hem d.d. 19 November 1825 officieel: „Il est tout simple d'en chercher la raison dans quelqu'accident de mer ou dans les moussons contraires, et les Directeurs de la Compagnie des Indes prendraient une peine fort inutile en s'occupant d'une circonstance qui probablement aura cessé peu de tems après la date des dernières dépêches qu'ils ont reçues de Fort William. Dans tous les cas le seul fait de la remise de Malacca, établis-

¹ Het stuk in de *Gedenkschriften*, bl. 606.

sement beaucoup plus important que Chinsurah ou Sadras, aurait dû épargner à M. Canning, supposé que ce fait eût été connue de Son Exc., tout sentiment de surprise et de regret au sujet de la non exécution (présumée) des stipulations du traité *by the Netherlands Government*, expressions que le soussigné de son côté a été aussi étonné que peiné de trouver dans la susdite note." ¹ Te 's-Gravenhage verzocht de Britsche gezant Bagot opheldering. Men „vervaardigde zich”, teekende Falck aan ², met Bagot tot in bijzonderheden te treden nopens de naar Indië gezondene voorschriften en den datum van derzelver afzending." En zoo is alles, wat wij van de Nederlandsche koloniale geschiedenis dier dagen lezen, zoowel uit- als inwendig, even bedroevend.

¹ In de *Gedenkschriften*, bl. 296 noot 1. — Canning had den 16^{en} November particulier een vriendelijk schrijven aan Falck gericht over de betaling onzerzijds van de £ 1000.000, gelijk door ons mede bij het tractaat was toegezegd (zie bl. 605—606 aldaar). Dientengevolge heeft Falck evenzeer particulier geschreven (zie de vermelde noot). De laatste zinsnede staat er aldus gedrukt: „Veuillez bien m'y faire adresser vos lettres si, contre mon attente, il se présentait quelque autre objet d'un intérêt aussi immédiat que la remise de la factorerie de Sadras de la loge de Patna." De door mij onderstreepte woorden hebben geen beteekenis, zoodat ik denk, dat Falck iets anders bedoeld en vermoedelijk geschreven heeft.

² In de *Gedenkschriften*, bl. 296—297.

BIJLAGE behorende tot l^r q op bl. 72. JAARVERSLAG
OVER 1823 BETREKKELIJK CHINSURA EN
ONDERHOORIGHEDEN, samengesteld door
resident OVERBEEK.

CINTSURA, den 31 January 1824.

§ 1. Onlangs is eerst in deeze Residentie aangebragt, het besluit van Uwe Excellentie gedateerd den 14 November 1823, en een uit kragte daar van, op den 18^{en} daar aan geformeerde circulaire, relatie hebbende tot een jaarlijks algemeen verslag van zaaken, beschrijvende op welke leest Uwe Excell. dat wenscht geschoeid te hebben om daar in als in een Panorama met een opslag van 't oog het geheel te kunnen beschouwen.

2. Wetende dat iets dergelijks noodzakelijk en verkieselijk was, heb ik mij steeds toegelegd alle jaaren over te zenden mijne Registers, verreekt door een ampele Index, verdeeld in hoofddelen, en voorzien van marginalen, geevende een klaar en succint relaas van alle mijne bedrijven. Zulke registers weder voor het afgeloopen jaar gereed gemaakt zijnde staan Uwe Exc. aangeboode te worden in verwagting dat zij met een oog van welgevallen zullen worden aanschouwd.

3. Dan ter zaken tredende en de eerste hoofdafdeling of het Algemeen Bestuur ter hand nemende, vinde ik mij verplicht op de eerste onderdeling te zeggen, dat de inwendige staat van rust en tevredenheid dezer colonie generaliter bevestigd is, zoo lange als van het Engelsche Gouvernement, waar in wij als het ware als verzonken [*een stuk uit het verslag geschonden*] — — —, van de wenken der Engelschen afhangd, en zij van niemand hoe ook genaamd iets te vreezen hebben als van de zijde van Persia en Rusland, zijnde de invloed van het laatste volk, naar aller oogenschein over de Persianen even groot, als de invloed der Britten over de vorsten van Lahoor en Gabulsthan.

4. De Bevolking het tweede onderdeel van een eerste afdeling uitmakende, is bij herhaling opgegeeven omtrend 30.000 zielen te zijn waar van Cintsura twee derde omvat; deeze bestaat uit Hindoes, Mahomedanen, Portugesche, Armenische en Europeaansche Christenen; de Christenen maken slechts een geringe groep der groote hoop uit.

5. De bevolking is eer af dan toegenomen in de laatste jaaren; de reeden daar van moet gezogt worden in het geheel verloop van handel en gebrek aan bezigheeden, waar bij in 1823 gekome is, de watervloed, die bijna 1300 huizen heeft vernietigd, zoo als wij Uwe Excell. omstandig hebben gerapporteerd, en tevens ook, wat het Land, de kas der Armen en de Particulieren hebben toegedraagen om de algemeene nood te verligten.

6. [Staat der huwelijken en sterfgevallen.]

7. Het spreekt van zelve dat de welvaart van een land, een volk of van een bijzondere plaats moet afnemen, als de bronnen daar toe worden opgestopt; de bekende oorzaak van 't verval dezer Colonie is de nabijheid der Britsche haven en hoofdplaats Calcutta, welke alles wat maar naar handel sweemt na zig trekt. Wat Calcutta nu is, was wel eer Hoogly en Cintsura, dog zints de ommekeer voorgevallen in de laatste helfte der 18de eeuw, zijn wij van trap tot trap gedaald tot de tegenwoordige staat van nietigheid.

8. Daar wij bijna in het midden der draaikolk liggen, weet ik waarlijk niet, wat ik ter aanmoediging zou kunnen proponeeren, zonder aanstoot te geven; mogt een oud en getrouw dienaar de taal van 't hart spreken, zou hij mogelijk zeggen verleen de protexie der vlag als van ouds, onder zekere billijke bepalingen, zoo als de Franschen en Deenen doen. Hij zou welligt daar bij vragen, waarom wordt het brood der kinderen aan vreemden gegeven, waarom wordt alles dat 's lands dienaren kunnen verkoopen, bezorgen, opgedragen aan dezulke die buiten ons zijn? De middelen van bestaan die dien verkoop en bezorging opleverd, aan hen onthouden, en Cintsurah, welke daar door alleen een merkelijke bloei en welvaart zou genieten daarvan verstooten? Ik, die gevoele, dat niemand dan hij, die het geheele plan doorziet, reede van deze, en elke andere bijzondere daad der Administratie kan geeven, doe er een eerbiedig zwijgen (*aan toe en? het exemplaar is hier geschonden*) zegge in de woorden van een der Engelsche wijsgeeren, alles wat is, is *g* (*verder geschonden*).

9. De geschiedenis van geheel Hindoestan in 't stuk van 't vermeerderen of verminderen van de zucht tot weelde is ook de historie van Cintsurah. In de dagen van ouds zag men in geene der huizen van vermogende Inlanders Europesche goederen, eenige oude stoelen en boeken uitgezonderd; tegenswoordig ziet men die gemeubileerd met het kostelijkste dat buitenlandsche handelaren invoeren, en hunne lichamen bedekt met het rijkste dat zij aanbrengen; enige gegoede Inlanders in dit dorp vertonen een vorstelijk etablissement, rijdende in koetzen en waagens, en geevende feesten aan het algemeen, waaraan tienduizenden worden bekostigd, terwijl hunne paleizen voor lakken waarden aan goederen verzierd zijn; onder 's Konings dienaren bestaat niets van dien aard, want zij hebben naauwelijks brood. Dit is reeds

veele maalen vertoond, en ook veele maalen om opbeuring verzogt, zonder het gewenschte gevolg. Van jaar tot jaar vermeerderd de weelde onder den inlander, van dag tot dag kreigen de Europeesche gewoontens de overhand, wijn en bier ziet men tans op hunne feesten en publieke maaltijden, zoo wel als andere sterken dranken, en het wel eer zoo abominabel varkensvleesch is in de gedaante eens hams tans geen vreemdigheid meer op hunne openbare tafels; het rundvleesch alleen ontbreekt, en nog maar aan deeze omstandigheden zal men ontwijfelbaar in het ras verloop van maar van weinig jaaren een geheele revolutie in de sentimenten van 't gantsche volk te danken hebben, daar door zullen zij denkelijk bereid worden tot het afleggen van 't verderflijk sistema der kasten, en tot een geheel ommekeer van zedelijke en godsdienstige grondbeginzelen, waaraan hard word gewerkt door de Missionarissen, door de Bijbelsociëteiten, door het oprigten van scholen en colegiën, en door het vertalen van godsdienstige, zedekundige en natuurkundige werken.

10. Nopens de weegen en waterleidingen kan ik niet anders zeggen, als dat beiden in een goeden staat gehouden worden; dat dit onder de tegenswoordige belangeloze directie dus zal kunnen blijven, zoo lange het puin der oude en invallende publieke gebouwen niet is uitgeput; dog dat zo dra dit het geval word, een aanmerkelijke toelage voor materialen uit 's lands kas zal noodzakelijk weezen. Tegenswoordig is het dorp schoon, iedere vreemdeling vind daarin welgevallen, en spreekt er met lof van.

11. De marktplaatsen in Cintsurah zijn twee in getal, de Groote en Strooo Bazaar, de laatste is van de meeste importansie, en brengt den Landen bij de jaarlijksche verpachting een tamelijke, dog fluctuerende inkomst toe. (*Verder verwijzing naar stukken.*)

12. De levensmiddelen nodig voor de tafels der Christenen zijn zints de laatste dertig jaaren meer dan honderd ten Honderd gesteege, door de aanwas der Europeesche bevolking; de hoofdbehoefkens, waaronder ik telle olij, rijst, tarwe en andere graanen, mitsgaders visch, waarop de schamele gemeente het meeste teerd, verschillen in 't tegenswoordige tijdbestek meer, dog dit moet men toeschrijven aan de jongste overstroming en de hongersnood over de geheele Coromandelsche kust heerschende, door het faalen der oogst, en zal niet lange aanhouden.

13. Over de staat der Landsgebouwen is bereids zoo dikwils en zoo ampel gerapporteerd, dat ik daar van in deze niets nieuws kan zeggen; het Residentiale woonhuis word in order gehouden, zoo wel als de andere noodzakelijke gebouwen voor zoo verre de middelen daar toe aanhanden zijn; dat onnoodzakelijk is valt in, en het puin daar van wordt aan het onderhoud der wegen verbruikt, volgens het daartoe bekomen verlof.

De logie te Calcapoer met de daarin zijnde gebouwen neigd ook naar deszelvs ondergang; de Engelschen hebben nu en dan daaraan geringe sommen uitgelegd onder het beheer van den Hollandschen posthouder, dog deeze zijn in verre na niet toereikende geweest.

De logie te Patna valt van tijd tot tijd in, en er zijn geene middelen om het algemeen verderf voor te koomen.

De logie te Bellasoor is tans maar een schaduw van 't geene dezelve te vooren is geweest. Dit is alles bij herhaling voorgedraage, maar Uwe Excellentie heeft gedeficulteerd om een uiteindig besluit over die plaatzen te neemen.

14. Het schoolwezen in Cintsurah onder de Christenen en Inlanders is door de fournissementen der ingezetenen zelve, zints het overgaan der Colonie opgehouden. (?) In 1823 hebben wij hier een school voor Christen jongens en meisjes in de Logie geopend waar in tans 64 geleerd worden; dit heb ik te voren speciaal gerepresenteerd; voor de Inlanders is er door den Nederlandschen missionaris La Croix in 't bijzonder een gebouw opgericht, waarin omtrend 100 jongens onderwijs ontvangen. Nu het Uwe Excell. behaagd heeft onze middelen te ondersteunen, zullen wij in het vervolg een uitgebreider veld van werken hebben. Voorheen noemde men mij Protector, dog nu komt dien tytul Uwe Excell. toe, en ik leg ze aan uwe voeten. Verwaardigd nu ook bij deeze gelegenheid door mij de dank te ontvangen van Christen en Inlandsche jeugd in deze residentie; zij leeren nu zeeden en godsdienst door Uwe weldadigheid en bidden thans voor Uw in haare dagelijksche oefeningen, als voor enen vriend en weldoener.

15. Alles wat het Armenweezen aangaat, word ampel vertoond bij het Register mijner handelingen en besluiten, waaraan ik mij gedrage; alle inkomsten en uitgaven zijn op de van tijd tot tijd ingediende rekening-courant aldaar te vinden, verantwoord: vide L^a B.

De Armen worden alhier onderhouden uit haare eigene capitaalen, inkomsten en giften der gemeente; het capitaal van het Fonds vóór den oorlog in de publieke kas op interest staande, beliep een somma van S^a Rop. 24927, waar voor de Armen aan interesssen 's maands ontvangen S^a Rop. 124:9:4. Het zints den oorlog aangewonne capitaal, belopende sicca rop. 9967:14: heb ik mij verplicht gevonden voor het land teegens 6 procent te leenen, op den 27 December 1820, bij besluit N° 2, om Coromandel van geld te voorzien; van deeze transactie heb ik berigt gedaan aan de Hoofd Directie van Finantiën op den 1^{en} Feb. 1821, bij missive N° 2 § 5. Om deze somma, vermeerderd met den interest tot sicca rop. 10600, heb ik gevraagd aan hetzelfde Hoge Collegie bij brief van den 17^{en} December 1821 N° 16. Bij de Memorie van Begrooting der uitgaaven voor A^o 1823, is het oude capitaal vermeerderd met het nieuwe, en den interest, opgebracht tot een bedrag van S. R. 38970:13 en daarvoor remises op credit op het

Huis van J. Palmer gevraagd. Bij missive van den 10 Julij 1822 N° 2, is bij de Hoofd Directie van Financiën almede de nieuwe schuld opgewakkerd, en capitaal en interessen tot een montant van S. R. 12547 begeerd, en eindelijk heb ik mij aan Uw Excell. zelve gerigt op den 12 Augustus 1822 N° 4, al weder ampel gedoteerd, onder overlegging van het Extract uit het register mijner Handelingen en Besluiten van den 27 Julij 1822 N° 1 over de gemaakte schuld. Laat ik Uwe Excell. bij deeze gelegenheid moogen bidden, het belang der armen ter harte te neemen, en laat ik in staat gesteld worden ten minsten door het genieten van interest de paalen der weldadigheid uit te breiden tot de uiterste grenzen van 't vermogen van het Fonds.

16. Bedelarij eene professie zijnde, kan in dit Land, nog in deeze plaats niet worden tegengegaan; de bedelaars kosten ook aan het land niets, de liefdegiften vallen allen tot een bedrag van meer dan een derde zijner inkomsten ten bezwaare van den Resident; hoedanig die betaald worden kan nooit uit zijnen pen vloeien en daarom moet hier het scherm vallen.

17. Over de Justitie en Regterlijke politie, en al wat betrekking heeft tot de bedeling des regts, heb ik ampel berigt gedaan aan Uwe Excellentie bij missive van den 26 Julij 1823 N° 1, en nog nader aan het Hoge Geregtschhof van Appèl op den 26 Jann. 1824 N° 2. Van het laatste rapport biede ik een wedergade aan, biddende dat hetzelfde als een episode mag worden gelezen. L^a C.

18. De gevangenen zijn hier gemakkelijk, worden wel onderhouden, en de gevangenen met tederheid behandeld.

19. De kettinggangers zijn niet menigvuldig; zij loopen slegts over het algemeen voor een tijd van een tot zes maanden in de ijzers, en werken aan de weegen, dog aan hun arbeid heeft het land zeer weinig.

20. Slavernij word in dit land niet geduld, niemand heeft dus slaven; dit is te meermalen gerapporteerd; op het stuk van slaven-registers valt derhalven niets te zeggen.

21. De koepok inenting gaat door de gunstigste dispositie van Uwe Excell. met betrekking tot Doctor Vos tans geregeld voort. Hij stelde mij in een adres gedagtekend den 3^{en} November, de zwaarigheden voor die hij ontmoet om de inenting algemeen te introduceren, en verzogt op grond daar van de Engelsche wijze te moogen volgen, en een Inlandschen vaccinateur aan te leren, ten einde de stof van huis tot huis, en van hut tot hut rond te brengen. Ik vond daar in niets als algemeen goed, en consenteerde derhalven in dien maatregel. Op den 3^{en} December daar aan deelde Doctor Vos mij meede, dat hij een bekwaam man gevonden had; dat hij op den 18^{en} November twee portugeesche kinderen had ingeënt onder het toezigt van den Superintendent Generaal der vaccine en het Calcutsche Hospitaal, en dat hij op den 25^{en} derzelve maand van die twee weder aan zes

andere de stof had medegedeeld, dat derhalve de Inlandsche vaccinateur begonnen had, de Inlanders en haar huizen en hutten te bezoeken; dat hij voortaan alle Dingsdagen zou vaccineeren aan zijne eigen verblijfplaats, en dat hij verzogt, dat dit algemeen mogt worden publiek gemaakt. Aan het laatste heb ik voldaan door publicatiën in alle talen aan te plakken op den 9^{en} December van het voorleden jaar, dat van zulk een goed gevolg is geweest, dat Doctor Vos mij op den 8^{en} January 1824 heeft gerapporteerd, dat hij gedurende de loop van den voorgaanden maand had ingeënt drie kinderen van Europeanen en vier-en-vijftig Inlanders, waarvan enige volwassen personen. Van dit alles is rapport gedaan aan een Inspecteur der Koepok-inënting te Batavia en voor het algemeen bringe ik Uwe Excell. de dank toe voor het mededeelen dier zeegen aan deeze residentie.

22. Voor de tweede Afdeling het Finantieel bestuur is hier zeer weinig stof.

23. De landelijke inkomsten zijn omtrend S. R. 3125 alle jaaren; deze worden met de grootste moeite ingevorderd, en de agterstallen zijn bezwaarlijk te verevenen.

24. Van verpondingen weet men hier in het geheel niet.

25. Alles wat maar te verpagten was heb ik verpagt zoo als de pagtstaat ter Resolutie van den 30 December 1822 N° 1 kan aantonen, en zoo als dat nog nader kan blijken bij het politique besluit van den 29 December 1823 N° 4; de meeste der verpagte middelen zijn nieuwigheden onder het tegenwoordige bestuur gekreëerd, zij zijn voor geene vermeerdering vatbaar, maar zullen op den tans bestaande voet voor den Landen blijven, onder een eerlijk bestuur; zo evenwel oneer en schraapzucht ten bane treden, en samenspanningen met den Inlander insluipen, zullen veelen den pagten en voornamentlijk de Abcarie of Wijnpagt, aan groote vermindering onderworpen raaken.

26. De belastingen van onderscheiden aard zijn zoo ongelijk, dat ik met geen mogelijkheid dezelve bepalen kan; onder het Hoofddeel Financieele zaken zijn dezelve in het *register* (? *het stuk is hier geschonden*) mijner Handelingen en besluiten op gegeven en verantwoord; zij zijn aan geen vermeerdering vatbaar.

27. De Koffijtuinen als een onderwerp van Landelijke inkomsten kunnen in deeze in geen aanmerking koomen; op dat chapiter zal het evenwel niet ondienstig zijn aan te merken, dat veele der Engelsche individuen in dit Land groote koffijplantagiën hebben beginnen aan te leggen en tot stand gebragt; dat zij de boonen tot zaad hebben overgevoerd van Java en Mocca, mitsgaders dat de heester wel groeit; dat derhalven in weinige jaaren deeze voor Java zoo veel gevende comoditeit aanmerkelijk in prijs zal daalen, door de uitvoer van dit Land, daar nu alreeds de koffij voor een derde minder als te Java te koopen is.

28. De derde Afdeling of het Personeel der Ambtenaren is voor den Resident een zeer onaangename taak, en het waare te wenschen geweest dat hij daar van geëxecuteerd was gebleeven; dog beveelen moeten worden gehoorzaamd, liever in 't openbaar als in 't geheim.

29. Over het gedrag der Europesche ambtenaren valt in het bijzonder niets te klagen, als men van onder dezelve uitzonderd, den dienaar A. T. Bogaardt, door de Politiken raad alzints den 6 Maart 1823 bij besluit N° 6 gesuspendeerd.

30. De tegenswoordige agerende tweeden Resident is een waardig character, wel geschikt voor zijn post, en zints hij die bekleed heeft, heeft de Resident rust, word aan den Inlander regt gedaan en is er onder den individueel vrede en veiligheid.

31. De Pakhuismeester is een vroom mensch, die het belang van 't Land ter harte neemt, en voor zijn post zoo als die tans is, bekwaamheid en activiteit genoeg bezit; zijne jaaren zijn veelen; hij is 67 gepasseerd, en in zulk een levensstand zijn veelen bereits uitgeput in dit heet klimaat.

32. De Secretaris is tot alles in den dienst bruikbaar, en zoo ik hem verlieze zal de Residentie veel leiden; afgemat door arbeid en ziekten heeft hij aan den Politiquen Raad zes maanden verlof van afzijn gevraagd, dog hij is nog niet vertrokken, en het is te hoopen, dat dit ook niet noodzakelijk zal weezen.

33. De substituut-secretaris komt aan, en belooft in der tijd bekwaam te zullen worden; hij mankeerd kunde in de Hollandsche taal, (dat een algemeen gebrek is in dit Land als de kinderen niet in Europa zijn:) dog ziet die kunde te verkrijgen.

34. Onder de klerken is er maar een, die voor het tegenswoordige geschiktheid beloofd, namentlijk de jonge Michel; hij is eerbiedig, legt zig op het werk toe, is een groten steun voor den Secretaris, die nog zwak van lichaam is, en in allen deelen Uwer Excell^s aandacht waardig; het zal mij regt gelukkig maken als ik de gunst voor hem verwerven mag, die ik besolliciteerde bij mijn Eerbiedigen van den 1^{en} October 1823 N° 1, nadien dit hem zal aanmoedigen om verder voort te varen.

35. De gewezen luitenant Frantz is bij Raadsbesluit van den 3^{en} Julij 1823 N° 2 aangenomen als klerk voor S. R. 16.— alle maanden; hij heeft verzoek gedaan om een verhoging en dat verzoek is in de schoot van Uwe Excell. gelegd bij missive van den 1^{en} Octob. 1823 N° 5; laat ik Uwe Excell. bidden mogen om Uw over hem, zijn huis, vrouw en kinderen te ontvermen; hij is een braaf jongmensch, kan geschikt worden onder een vriendelijke leiding, dog heeft voor als nog geen groote bekwaamheden.

36. Van de andere mindere dienaren valt niets te zeggen; zij doen haar best als copiisten en dat is alles wat men vorderen kan; het is

te hoopeu dat het vrijschool indertijd enige goede scribenten zal opleveren, om de tegenswoordige te vervangen als zij sterven of heenen gaan; anders zullen wij ras gebrek hebben; tegenswoordig al word het schrijfwerk met moeite verrigt en de Resident met de Secretaris moet dikwils de hand aan het copieërwerk leggen.

37. De bezoldiging is te gering; de Resident behoord ten minsten agthonderd sicca ropijen des maands te ontvangen, en de andere Dienaaren naa rato, ten zij Uwe Excell. andere weegen voor hem opensteld. Laat ik alweder bidden mogen om redding; ik ben ter eere van den dienst bereits meer als 30.000 sicca ropijen armer.

38. Het Kerkweezen maakt geen bijzonder Hoofd- of Onderdeel uit der globale aan mij ter navolging gezonde; ik verstout mij evenwel het zelve voor te stellen aan de gunstige aandacht van Uwe Excellentie, daar Godsdienst de eenigste band is, die de Maatschappij verbind, en zonder dezelve alles in duigen moet vallen.

39. De Kerk is door de gunst van Uwe Excell. in een completee staat van reparatie gebragt, en de godsdienst word door de zendelingen, als zij hier zijn, daar in verrigt. Dan, daar het schoolwezen aan hunne zorge is toevertrouwt, en daar zij bij aanhoudendheid de rondte moeten doen, waarvoor het Engelsche Goevernement 200 sicca Ropijen 's maand betaald, zou het zeer verkiezelijk voor deeze Colonie zijn, als de Hollandschen missionaris La Croix door een klein salaris aan ons verbonden wierd. Altoos, Uw Excell., is hier zulk een salaris aan onsen Predikant gegeven; ik alleen ben zo ongelukkig geweest van geen indruk op het hart van Uw Excell. te kunnen maaken. Ik onderneem dit nu weder; dien verdienstelijken man heeft maar sicca Ropijen 80 alle maanden; verdubbeld deeze inkomst Uwe Excell. als het mogelijk is, dan zal hij vrij van gebrek weezen, en met meerder gemak zijne pligten volbrengen. Hij is nu van hier om het Evangelium onder de Heidenen te prediken, en de Engelschen missionaris Nundy neemt het predikwerk voor hem waar. Wat een eer voor Nederland, Uwe Excellentie! van Sirampoer tot Beinaris is er geen christen-gestig; in Cintsura heft ons Godshuis zijne zedige top in de wolken op. Hier hebben wij ook een Armenische kerk, van welkers T (oren? *het papier geschonden*), die ons dorp versierd, ik den eersten steen gelegd hebbe en ook een zeer net Roomsche gestigt.

De Resident,

D. A. OVERBEEK.

INHOUDSOPGAVE.

	Bladz.
Voorwoord	3
Hoofdstuk I: Het bestuur van resident Overbeek in Bengalen.	7
AFDEELING 1: Van Chinsura's onderhoorigheden.	7
<i>a.</i> Fultha; Hoff bestemd voor posthouder.	7
<i>b.</i> Calcapore; posthouders Bouman, Imbert.	10
<i>c.</i> Bellasore; posthouders D'Acosta, Imbert, Ulrich's bezwaren, Botjer	13
<i>d.</i> Patna en Dacca.	23
<i>e.</i> Gemis aan inkomen van Chinsura's onderhoorigheden	24
AFDEELING 2: Resident Overbeek's bestuur te Chinsura.	25
<i>a.</i> Overbeek's titelatuur en verzending van besluiten enkel bij geleidebrieven.	25
<i>b.</i> De pacht der drankwinkels	27
<i>c.</i> Asylrecht.	30
<i>d.</i> Batavia's aandrang voor nieuwe verpachtingen en onpractische voorschriften voor pakhuisbeheer	34
<i>e.</i> Fondsengebrek en te lage traktementen	37
<i>f.</i> Michel, c ^t van ons garnizoen te Chinsura en werving voor de Bengaalsche lijfwacht te Buitenzorg.	39
<i>g.</i> Onderwijs.	44
<i>h.</i> Het predikambt te Chinsura; het uitkomen van zendelingen	47
<i>i.</i> Abonnement op Britsch-Indische periodieken en Drukpers te Chinsura	51
<i>j.</i> Herinnering aan den zoutnood in Nederlandsch- Indië van 1819—1821	52
<i>k.</i> Ontslag van secretaris Van Citters	59
<i>l.</i> Mutatiën als gevolg hiervan: Muller, secretaris; Overbeek Jr. adjunct.	61
<i>m.</i> Pensionneering van secretaris Muller; benoeming van Overbeek Jr.	64
<i>n.</i> Ontslag van 2 ^{en} resident Bogaardt en vervanging door Bouman	67
<i>o.</i> Resident Overbeek's afscheid	69
<i>p.</i> Correspondentie van resident Overbeek met het ministerie van Koloniën	72
<i>q.</i> Jaarverslag van het gewest Chinsura	72

Hoofdstuk II: Onze factorijen op de kust van Koromandel 73

AFDEELING 1: De algemeene toestand der Koromandelsche factorijen 73

a. Economische staat. 73

b. Nooddrift van 's lands kas. 77

c. Gemis aan militair politiepersoneel 78

AFDEELING 2: De aan Sadras onderhoorige factorijen. 80

a. Jaggernaitpoeran: residenten Dirksz., H. F. von Söhsten, Meppen, D. H. Cantervisscher 80

b. Paliakatta: residenten P. E. van Hogendorp, Obdam. 80

c. Palikal: residenten H. F. von Söhsten, Bronnekam. 84

d. Porto Novo: posthouders Aubert, De Viet 87

AFDEELING 3: Overlijden van opperhoofd F. C. Regel, instelling van een raad van Directie en vervanging door H. F. von Söhsten in 1823—1824 91

Hoofdstuk III: Het bestuur over Tuticorin en onderhoorigheden 97

AFDEELING 1: De oneenigheden te Tuticorin met het Britsche bestuurshoofd en de Parwa's . 98

AFDEELING 2: Overlijden van resident Van Spall en van zijn opvolger H. V. von Söhsten. . 106

AFDEELING 3: Het crimineel proces tegen al de vijf zoons van wijlen Van Spall 1822—1825. 111

Hoofdstuk IV. De overgave der factorijen aan Engeland in 1824—1825 114

AFDEELING 1: Het Londensche tractaat van Maart 1824. 114

AFDEELING 2: De overgave in 1825 122

Bijlage: Jaarverslag over 1823 betrekkelijk Chinsura en onderhoorigheden, samengesteld door resident Overbeek 128

ERRATA.

In de noot op bl. 52 staat dossier N° 130: m. z. N° 131; en lord Moiry m. z. lord Moira.